

Vapaus ja suomalaisuus

Kieli-ideologiat ja vallankäyttö diskurssissa Suomen kansalliskielistä

Emmanuel SALMON

Maisterintutkielma

Suomen kielen ja suomalais-ugrialaisten kielten
ja kulttuurien maisteriohjelma / Suomen kieli

Humanistinen tiedekunta

Helsingin yliopisto

Marraskuu 2021

Tiivistelmä

Tiedekunta: Humanistinen

Koulutusohjelma: Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisten kielten ja kulttuurien maisteriohjelma

Opintosuunta: Suomen kieli

Tekijä: Emmanuel Salmon

Työn nimi: Vapaus ja suomalaisuus – Kieli-ideologiat ja vallankäyttö diskurssissa Suomen kansalliskielistä

Työn laji: Maisterintutkielma

Kuukausi ja vuosi: Marraskuu 2021

Sivumäärä: 74 (+ 21, lähteet ja liitteet)

Avainsanat: diskurssianalyysi, kieli-ideologiat, valta, kansalliskielet, kansalliskielistrategia

Ohjaaja tai ohjaajat: Prof. Taru Nordlund

Säilytyspaikka: Helsingin yliopiston kirjasto

Muita tietoja:

Tiivistelmä:

Tutkielma on tapaustutkimus, joka liittyy Suomen oikeusministeriön vuonna 2020 käynnistämään kansalliskielistrategian uudistushankkeeseen. Hankkeen tavoitteena on päivittää vuonna 2012 julkaistu kansalliskielistrategia vuoden 2021 loppuun mennessä. Tutkimuksessa uudistushanke nähdään diskurssitapahtumana (diskurssianalyttisin termein, *discursive event*).

Tutkimus tarkastelee diskurssitapahtumassa sitä, millaisia kieli-ideologioita ja vallankäytön keinoja paljastuu diskurssissa Suomen kansalliskielistä, suomen ja ruotsin kielestä. Lisäksi tutkitaan sitä, miten uudistushanke edustaa, toistaa, vahvistaa tai jopa ikuistaa sellaista diskurssia, jossa näkyy Suomen historiasta ammentaneita kieli-ideologisia ja vallankäytön piirteitä.

Tutkielman teoreettinen kehys pohjautuu kahteen perinteeseen: sosiolingvistiikkaan, tarkemmin kieli-ideologioiden teoriaan, ja politiikantutkimukseen, tarkemmin teoriaan vallan kasvoista ja lajeista. Tarkastelun kohde on nk. taikaneliö eli se leikkauspiste, missä kieli, ideologia, valta ja politiikka kohtaavat. Tavoite on hahmottaa, miten nämä käsitteet kietoutuvat toisiinsa tutkimuksessa diskurssissa.

Aineisto koostuu kahdesta osasta: ydinosan muodostavat vastaukset, jotka kerättiin touko-kesäkuun 2020 aikana ns. verkkoavoriihen, kaikille avoimen nettikyselyn avulla. Oikeusministeriön luvalla kyselyn ylläpitäjä toimitti tätä tutkimusta varten noin kymmenesosan kaikista vastauksista. Yhteensä tutkielman aineisto käsittää 111 henkilöä ja 812 vastausainesta. Aineiston toinen osa koostuu muista tutkielman aikana julkaistuista keskeisistä uudistushankkeeseen liittyvistä kirjoituksista.

Kolmiportaisen diskurssianalyysin menetelmän ensimmäinen taso osoittaa, että kieli-ideologiat jakautuvat kolmeen ryhmään. Ensimmäinen ja suurin ryhmä on välineellinen kieli-ideologia, jossa kieli esineellistetään työkaluksi, jolla on mitattava käyttöarvo, hyöty tai toimivuus. Toinen pääideologia on kansallinen. Siinä korostuu kielen rooli puheyhteisön identiteetin ja kulttuurin ominaisuutena. Kolmas ryhmä vastauksia edustaa pluralistista kieli-ideologiaa, joka arvostaa monikielisyttä itsessään. Aineistosta paljastuu myös vallan kasvojen ja lajien laaja käyttö.

Diskurssianalyysin toinen taso osoittaa, että eri ryhmillä on tärkeä rooli kieli-ideologian välittäjinä. Asemastaan johtuen oikeusministeriö asettaa hankkeelle kehikon, jossa välineellinen ja kansallinen kieli-ideologia ovat vahvasti läsnä. Verkkoavoriihen vastaajat eivät silti ole voimattomia, vaan pyrkivät tuomaan politiikkaa takaisin diskurssiin sekä palauttamaan valtaa itselleen. Lehdistöllä on myös merkittävä rooli: vaikenemalla hankkeesta se varmistaa, että uudistushanke sujuu rajoitetussa kehikossa.

Diskurssianalyysin kolmas analyysitaso paljastaa vahvaa intertekstuaalista vuorovaikutusta mm. Suomen perustuslain kanssa, mikä vahvistaa diskurssin sekä välineellisiä että kansallisia ideologisia piirteitä. Aineisto osoittaa myös, että voimakas vapaus-topos aktivoi kahdenlaista vallankäytön muotoa: vastustuksen murtamista ja preferenssien muuttamista. Tutkimustulokset osoittavat, että kansalliskielistrategian uudistushanke ei muodostakaan irrallaan olevaa diskurssitapahtumaa, vaan se sijoittuu perinteiseen diskurssiin kansalliskielistä niin kuin sitä on käyty Suomessa jo 1800-luvulta lähtien.

Sisällys

1. Johdanto	1
2. Teoreettisia aineksia	5
2.1. Sosiolingvistinen lähestymistapa	5
2.2. Poliittinen lähestymistapa.....	8
3. Kansalliskielistrategian lyhyt historia.....	12
4. En virtuell idéstorm	14
4.1. Aineisto.....	14
4.2. Menetelmä.....	18
5. Niin metsä vastaa, kuin sinne huudetaan.....	22
5.1. Tekstinsisäinen analyysitaso.....	23
5.1.1. Kieli-ideologiat.....	23
5.1.2. Vallankäyttö.....	29
5.2. Toimijuuden analyysitaso.....	35
5.2.1. Verkkoavoriihen kysyjät	36
5.2.2. Verkkoavoriihen vastaajat	43
5.2.3. Lehdistö	48
5.3. Transtekstuaalinen analyysitaso.....	52
5.3.1 Intertekstuaalisuus – Alussa oli perustuslaki	53
5.3.2 Topos – Vapaus vs. pakko.....	58
5.4 Yhteenveto.....	67
6. Lopuksi.....	71
Kirjallisuus	75
Tutkimuskirjallisuus	75
Lähdekirjallisuus	80
Liitteet	83
Liite 1: Verkkoavoriihi.....	83
Liite 2: Kansalliskielistrategian uudistushankkeeseen liittyvät keskeiset tekstit.....	90

1. Johdanto

Suomi on kaksikielinen maa: oudon suomen kielen lisäksi siellä puhuu osa väestöstä äidinkielenään ruotsia. Sen verran tiesin käydessäni lomalla Suomessa ensimmäistä kertaa vuonna 2002. Tämä oli itsessään hyvin eksoottinen seikka (vaikka minulla olisi voinut olla perhesyistä kaksikielinen tausta), sillä tulen maasta, joka on sekä virallisesti että käytännössä erittäin yksikielinen. Todisteena Suomen kaksikielisyydestä toimivat silloiselle kieliummikolle kaksikieliset Helsingin kadunnimikyltit ja kaukojunien kuulutukset. Asuttuani Suomessa toista kymmentä vuotta mielikuvani maasta ja sen kansalliskielten asemasta on tietenkin tarkentunut. Maan kaksikielisyys on usein tuntunut olevan pikemminkin riesa kuin valtti, ainakin julkisessa keskustelussa.

Tämä tutkimus yhdistää kaksi henkilökohtaista kiinnostuksen kohdetta: kielet ja yhteiskuntakysymykset. Yhdistelmä ei ole mitenkään erikoinen, sillä kielentutkijoita kiinnostavat kielenkäyttö, ihmisten välinen vuorovaikutus ja kulttuurienvälinen viestintä, *”joihin monet maailman syvimmistä ongelmista tavalla tai toisella liittyvät”* (Luodonpää-Manni ja Hamunen 2020: 31). Elettyäni pitkäkhön aikaa kolmessa eri maassa olen saanut suoraa kokemusta siitä, mitä kukin yhteiskunta pitää ongelmallisena tai riidan arvoisena aiheena. Kyseessä on usein historiallinen kipupiste, mikä tekee asian vielä kiehtovammaksi, sillä se antaa ulkopuoliselle avaimia yhteiskunnan ymmärtämiseen monella eri tavalla. Tutkielmani aihe, Suomen joskus ”ikuisiksi” määritelty kieliriita, on kieltämättä sellainen, ja sen juuret ovat syvästi maan historiassa. Väittely ruotsin kielen asemasta Suomessa on ollut ajankohtainen ainakin 1800-luvulta asti, ja jo sata vuotta sitten, Emil Nestor Setälä kirjoitti osuvasti (1915: 2): *”Vaikka kysymys [kieli ja kansallisuus -suhteesta], niinkuin [sic] se on asetettava, on puhtaasti tieteellistä laatua, on vaikea pitää politiikkaa ja muita asiaan kuulumattomia näkökohtia, vieläpä intohimoja siitä etäällä”*. Näin esitettynä voi ennustaa, että kielikysymyksen merkitys jatkunee Suomessa vielä kauan.

Tämä maisterintutkielma Suomen kansalliskielten asemasta nyky-yhteiskunnassa toimii ikään kuin jatkeena kandidaatintutkielmalleni (Salmon 2012), joka käsitteli modernin ajan kielenvaihtajia eli henkilöitä, jotka omalla käytöksellään ottavat kantaa kieliriidassa. Tutkin siinä, miten ja miksi ryhmä suomenkielisiä päätti 2010-luvun alussa muuttaa virallisen äidinkieltensä ruotsiksi väestörekisterissä osoittaakseen tukea ruotsinkielisille maanmiehilleen. Laukaisijana oli toiminut marraskuussa 2010 esitetty televisiodebatti (ns. pakkoruotsi-ilta), jonka tunnelma oli niin tulehtunut, että katsojat olivat välittömästi ryhtyneet toimeen

osoittaakseen tyytymättömyyttään. Väittely kansalliskielistä – tai pikemminkin ruotsin kielen asemasta, sillä suomen kielellä on maassa kiistämätön paikka enemmistökielenä – oli taas saanut yleisön veren kiehumaan ja aiheuttanut voimakkaita kommentteja, puolesta ja vastaan.

Samankaltainen tilaisuus keskustella ruotsin asemasta tuli sopivaan aikaan tämän tutkielman valmistelua aloittaessani. Loppukevällä 2020 Suomen oikeusministeriö käynnisti kansalliskielistrategian uudistuksen, jota kuvailen tarkemmin luvussa 3. Vaikka uudistustyö oli tarkoitus suorittaa pääasiallisesti asiantuntijoiden nojalla, ministeriön lehdistötiedote (OM 2020a) mainitsi: ”*Valmistelussa hyödynnetään dialogista verkkoalustaa, jonka avulla kerätään näkemyksiä niistä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy. Oikeusministeriö kutsuu asiantuntijat, sidosryhmät ja kansalaiset pohtimaan, miltä suomen ja ruotsin kielten tulevaisuus Suomessa näyttää*”. Aineistoni on kerätty em. verkkoalustan kautta (ks. tarkemmin lukua 4 ja liite 1). Täytyy heti sanoa, että ministeriön tiedote olisi todennäköisesti jäänyt huomaamatta, ellei lukemani – ruotsinkielinen – lehti olisi tehnyt siitä pari viikkoa myöhemmin artikkelia otsikoltaan ”*Finskan och svenskan trängs undan – nu bereds en ny nationalspråksstrategi*” (HBL 2020a). Suomen suurin suomenkielinen lehti, jota luen päivittäin, ei ole koskaan kirjoittanut asiasta sanaakaan (ks. tarkemmin lukua 5.2).

Tutkimuskohteena Suomen kansalliskielten asemaa voi lähestyä monella eri tavalla. Juristi voi kiinnittää huomiota viranomaisten toiminnan laillisuuteen ja tutkia miten eduskunnan oikeusasiamies perustelee, että poliisin tulee kaksikielisellä alueella osata puhua sekä suomea että ruotsia (EO 2010). Demografi voi tarkastella, miten maan väestörakenteelliset muutokset ovat johtaneet siihen, ettei manner-Suomessa ole ollut yhtään yksikielistä ruotsinkielistä kuntaa vuodesta 2016 (OM 2015). Sosiaalipsykologi voi kiinnostua siitä, miksi ruotsinkieliset eivät aina jaksaa vaatia ruotsinkielistä palvelua arkielämässään, vaikka heillä olisi siihen oikeus ja mahdollisuus (HBL 2020b). Kulttuurintutkija voi löytää kiehtovia tutkimusaiheita siitä, miten Ruotsin-vallan ajan vaikutus näkyy yhä nyky-Suomessa (Vilkkö 2014).

Kielentutkijallekin lähestymistapoja on runsaasti tarjolla, kielikontaktista kielikoulutukseen, kielenvaihdosta käännöstieteeseen. Voi jopa sanoa, että Suomi on monin tavoin kielitieteiden luvattu maa mm. monisatavuotisen – ja jokseenkin rauhallisen – useiden eri kielten rinnakkaiselon ansiosta. Tällaisen lyhyen tutkielman vuoksi on siis perusteltua rajoittaa tarkastelua, ja siksi aion kiinnittää huomioni vain siihen näkökulmaan, miten keskustelu suomen ja ruotsin kielten asemasta heijastaa valtasuhteita. Minua kiinnostaa siis erityisesti kielen rooli vallankäytön välineenä, ja keskityn tässä vain kahteen olennaiseen ulottuvuuteen: 1) kieli-ideologiat, joita suomalaiset, tietoisesti tai useimmiten tiedostamattomasti, edustavat

arvioidessaan ruotsin kieltä ja sen virallista asemaa; 2) vallankäytön keinot, joita he mahdollisesti ilmaisevat em. yhteydessä. Näkökulmani asiaan on pikemminkin yhteiskunnallinen keskustelu kuin yksilö.

Maisterintutkielmani on tapaustutkimus, jonka kohde on kansalliskielistrategian uudistushanke. Ensisijainen aineisto koostuu teksteistä, jotka ovat syntyneet hankkeen aikana ja liittyvät suoraan siihen. Tutkimuskysymyksiä on kaksi ja ne voidaan esittää seuraavalla tavalla:

1. Mitkä kieli-ideologiat ja vallankäytön merkit paljastuvat väittelyssä Suomen kansalliskielten tulevaisuudesta? Tavoitteeni ei ole tässä luonnehtia tarkasti eri kieli-ideologioita, sillä mahdolliset kategoriat (puristinen, ekonominen, pluralistinen...) on jo usein esitetty, esimerkiksi Jenni Westerholmin (2017) ja Anita Heikkilän (2014) *pro gradu* -tutkielmissä sekä pinnallisesti omassa kandidaatintutkielmassani (Salmon 2012). Pyrin tässä työssä tunnistamaan ideologioita aineistossa, mutta keskityn lähemmin vallankäytön ulottuvuuteen ja analysoin, miten valta näkyy kielessä.
2. Miten hankkeesta syntynyt väittely Suomen kansalliskielistä ja niiden asemasta edustaa, toistaa, vahvistaa tai jopa ikuistaa eräänlaista diskurssia, joka sisältää Suomen yhteiskunnan historiasta ammentaneita kieli-ideologisia ja vallankäytön piirteitä?

Tutkielmani lähestymistapa on sosiolingvistinen ja keskittyy *diskurssiin* eli kielen- ja vallankäytön suhteisiin yhteiskunnallisessa kontekstissa. Tällainen analyysi edellyttää tietyn normatiivisen otteen, kun tutkimuksen kohde nähdään ”sosiaalisena ongelmana”, johon pyritään vaikuttamaan, ehkä jopa löytämään ratkaisuja. Tämä ei voi tapahtua neutraalisti, ja minun on syytä pohtia omaa tutkijapositioniani. Pohdinta on olennaista etenkin sosiolingvistiikassa, jossa tutkijan perspektiivi on helposti subjektiivinen, sillä on mahdotonta luopua omista kokemuksista tai tiedosta kielestä ja yhteiskunnasta, jotka ovat tutkimuksen kohde (Luodonpää-Manni ja Hamunen 2020: 16). Tämä pätee varsinkin, kun kirjoittaa omasta kulttuurista (Thomas 1991: 13), kun tutkittu ilmiö sisältää vahvan ideologisen komponentin (mts. 14), tai silloin, kun analyysimenetelmä keskittyy diskurssiin ja etenkin sen kriittiseen tarkasteluun (Bloor ja Bloor 2007: 4). Myös kieli-ideologioiden tutkimuksessa tutkijan on olennaista tiedostaa ja valottaa omaa positiotaan (Halonen 2012: 456).

En ole itse suomalainen, joten molemmat Suomen kansalliskielet ovat minulle alun perin neutraaleja, vieraita kieliä, vaikka osaan nyt molempia kohtuullisen hyvin. Minulla on näin ollen sekä ulkoinen että sisäinen katse suomalaiseen yhteiskuntaan, joka ei ole oma, mutta johon olen kuulunut toistakymmentä vuotta. Kuten tuli ilmi, tulen maasta, jossa kieliolosuhteet ovat aivan erilaiset. Maan kieli on ns. maailman kieli, jolla on ollut aikaisemmin hyvin merkittävä rooli,

ainakin Euroopassa, ja se on ollut maan ainoa ”virallinen” kieli vuodesta 1539, vaikka sen asema kirjattiin maan perustuslakiin vasta vuonna 1992. Kotimaani on rakenteiltaan äärimmäisen keskitetty, ja asenne kieleen on ollut historiallisesti hyvin puristinen ja elitistinen (Thomas 1991: 108–112). Tämä kaikki selittää joiakin väitteitä, jotka pyrin tunnistamaan, välttämään tai tiedostamaan tässä tutkielmassa. Esimerkiksi, kun kirjoitin aiemmin, että Suomen kieliriita on riita ruotsin kielen asemasta, ”sillä suomen kielellä on maassa kiistämätön paikka enemmistökielenä”, se on, kuten tullaan näkemään, varsin ideologinen väite. Moni Suomessa uskoo nimittäin, että suomen kieli, jota puhuu maailmassa ”vain” viisi miljoonaa ihmistä, on oikeasti uhattu eikä sen asema ole yhtä turvattu kuin voisi kuvitella. Suomen ja ruotsin kielen aseman kilpailusta käyttämäni sana *kieliriita* (eikä esim. *kielitaistelu* tai *kielisota*) on valikoitunut myös syystä, jota voisi määrittää ideologiseksi. Tarkoitukseni on nimittäin korostaa näkökulmaani siitä, että kyse on ikään kuin perheriidasta eikä heimosodasta.

Seuraavassa luvussa 2 esittelen keskeisimmät teoreettiset viitekehykset, joihin tutkielmani asettuu. Ne pohjautuvat kahteen suureen tutkimusperinteeseen, sosiolingvistiikkaan ja politiikan tutkimukseen, jotka ovat tämän työn kodit. Pyrin kuvaamaan tärkeimmät teoreettiset lähtökohdat sekä määrittelemään tekstissä käytetyt keskeisimmät käsitteet. Sidon tarkastelun kielitieteessä sosiolingvistiikkaan ja kieli-ideologiaan ja yhdistän analyysin politiikan tutkimukseen, erityisesti käsitykseen vallasta ja sen ilmenemismuodoista. Luvussa 3 kuvailen lyhyesti, mikä kansalliskielistrategia on ja mikä sen paikka on Suomen lainsäädännön ja yhteiskunnan leikkauspisteessä. Tutkimuksen aineistoa esittelen tarkemmin neljännessä luvussa sen analyysimenetelmän yhteydessä. Käyttämäni menetelmä on kriittinen diskurssianalyysi, jonka teoreettisia lähtökohtia kuvaan myös luvussa 4. Analyysi itse löytyy viidennestä luvusta. Siinä sovellan kriittisen diskurssianalyysin kolmiportaista analyysimenetelmää omaan aineistooni. Analyysin yhteydessä otan esille vielä muutamia teoreettisia käsitteitä, esim. intertekstuaalisuus ja topos, joita käytän myös oman aineistoni analyysissä. Alaluvussa 5.4 teen yhteenvedon päähavainnoistani. Viimeisessä luvussa 6 pohdin tutkimukseni tuloksia laajemmassa yhteiskunnallisessa kehyksessä, ehdotan näiden pohjalta muita mahdollisia lähestymistapoja kielikeskusteluun sekä esitän jatkotutkimusideoita.

2. Teoreettisia aineksia

Professori emerita Pirkko Nuolijärvellä oli tapana aloittaa Helsingin yliopiston luentosarjansa kielipolitiikasta selkein sanoin: ”*Kielipolitiikka on politiikkaa*”. Tutkimukseni perimmäisenä tavoitteena on lähestyä Suomen kieliriitaa kielipoliittisesti eli sekä kielitieteellisenä että poliittisena ilmiönä. Fokus on leikkauspisteessä, jossa kohtaa neljä käsitettä: kieli, ideologia, politiikka ja valta. Tutkija voi tietenkin tarkastella niitä kaikkia erikseen, astumatta juurikaan toisen alueelle. Mutta ne eivät ole olemassa täysin toisistaan erillisinä, joten tutkimuksen on mahdollista tarkentaa katse tähän taikaneliöön, missä kaikki neljä kohtaavat. Tässä tutkielmassa aion pohjustaa aiheitani ammentamalla niistä tutkimussuunnista, joissa nämä käsitteet ovat keskeisiä: sosiolingvistiikasta ja politiikan tutkimuksesta.

2.1. Sosiolingvistinen lähestymistapa

Kuten nimi kertoo, sosiolingvistiikka on tutkimusperinne, joka yhdistää sosiologiaa ja kielitiedettä. Toinen tutkimusala, kielisosiologia, tekee periaatteessa samoin, ja molempia sanoja voi käyttää siitä riippuen, kumpaa ulottuvuutta haluaa korostaa: siinä missä sosiolingvistiikka keskittyy kielen tutkimukseen, kielisosiologia on pääasiallisesti yhteiskuntatiedettä. Käsitteiden väliltä ei kuitenkaan löydy selvää rajaa, ja niiden käyttöala on kuvattu niin laajasti, että uskallan käyttää tutkielmassani kielitieteessä vakiintunutta *sosiolingvistiikkaa*, vaikka ensisijainen kiinnostuksen kohteeni on ennemminkin yhteiskunnan kuin kielen rakenteissa. (Nuolijärvi ja Lappalainen 2020: 865–866.)

Erinomaisen ja kattavan katsauksen sosiolingvistiikan kansainvälisestä historiasta ja sen käytöstä Suomessa antavat Nuolijärvi ja Lappalainen (2020). He keskittyvät kuitenkin niihin alueisiin, jotka ovat saavuttaneet Suomen tutkimuslaitoksissa paraatipaikan: variaation-tutkimukseen, kielenvaihtoon ja kielen vuorovaikutustehtäviin. Jälkimmäiseen liittyy ilman muuta käsitteitä, jotka ovat lähellä oman tutkimuksen kohdetta, kuten esimerkiksi kieliasenteet monikielisissä toimintayhteisöissä.

Kieliasenteet edustavat silti yksilötasoa (mikrotasoa), kun taas kieli-ideologioita tarkastellaan yleensä instituution tai yhteisön tasolla (makrotaso). Karkeasti voi sanoa, että yksilön kieliasenteisiin vaikuttavat yhteiskunnan kieli-ideologiat. Hyvä esimerkki on ihmisten suhde ”oikeaan kieleen”, jossa yhteisön standardikieli-ideologialla eli purismilla on merkittävä rooli (Garrett 2010: 7). Nuolijärvi ja Lappalainen (2020: 883) selvästi toteavat asenteiden ja ideologioiden erittelyn olevan tärkeää. Tämän tutkielman analyysimenetelmän avulla

(ks. luku 4) olisi mahdollista käsitellä molempia tasoja (Bloor ja Bloor 2007: 12), mutta keskityn, kuten sanottu makrotasoon.

Tarkempi määrittely siitä, mitä kieli-ideologia on, tarvitsee kiertotien sinne, missä ideologia on keskeinen käsite: politiikkaan. Andrew Heywood (2007) jäsentää *Political Ideologies* -teoksessaan kymmenkunta poliittista aatejärjestelmää, joiden nimiä lehdet ja TV-uutiset ovat arkielämässämme täynnä: konservatismi, liberalismi, nationalismi, feminismi, sosialismi jne. Nämä ismit rakentuvat ideologioiden varaan, ja Heywood uskaltaa jopa ehdottaa sanalle määritelmän, vaikka hän toteaa, että mikä tahansa yksinkertainen määritelmä herättänee enemmän kysymyksiä kuin vastauksia: ”An ideology is a more or less coherent set of ideas that provides the basis for organized political action, whether this is intended to preserve, modify or overthrow the existing system of power” (Heywood 2007: 11). Huomattakoon viite valtajärjestelmään, johon palaan tuonnempana.

Vielä kiinnostavampaa tutkielmani näkökulmasta on kuitenkin ideologian käsitteen historia. Sekä Heikkinen (2012) että Heywood (2007) näkevät sen alkuperän Ranskan vallankumouksen aikakaudella. Filosofit Antoine Destutt de Tracy muokkasi silloin ideologian käsitteen ihmisideoiden tieteenä, joka valistusfilosofian mukaisesti halusi etäännyä siitä ajatuksesta, että ideoilla on psyykinen lähde ihmisen sielussa. Ideologia sai pian kielteisen sävyn ja siitä tuli poliittinen ase, jolla leimattiin vastustajat, jotka esittivät ”väärää” ideoita. (Heikkinen 2012: 112.) Merkittävänä käsitteen sepittäjänä Heywood (2007: 5–11) pitää Karl Marxia, joka Friedrich Engelsin kanssa kirjoittamassaan teoksessa *Die deutsche Ideologie* (Marx ja Engels 1978 [1846]: 106) esittää oman näkemyksensä ideoiden hierarkiasta: se luokka, jolla on aineellinen hallitseva asema, omistaa myös ajatusmaailman (”henkisen tuotannon välineet”) ja määrää samalla, minkälainen alemman luokan ajatusmaailma saa olla.

Tämä kuvaus sisältää Heywoodin (2007: 6) mukaan kolme pääpiirrettä, jotka ovat myös olennaisia tutkimuksessani: ensinnäkin, ideologia on harhaanjohtava ja hämmentävä. Se ylläpitää väärää kuvaa maailmasta, kun taas Marxin ideat ovat hänen omasta mielestään tieteellisiä ja pyrkivät vain paljastamaan historian ja yhteiskunnan nivoutumista. Toiseksi ideologia on vahvasti sidoksissa luokkajärjestelmään. Väärennetty maailmankuva on hallitsevan luokan, jonka tavoite on pitää huolta omasta intressistään. Ja kolmanneksi ideologia on vallan ilmentymä. Hämmentäessään alemman luokan tajuntaa omasta alistumisestaan ideologia säilyttää valtasuhteet ennallaan. Kiertotie Marxin kautta voi vaikuttaa kaukaa haetulta, mutta näemme tuonnempana, että luokka-asetelma ei ole koskaan kaukana. Laitinen ja Nordlund (2012: 74–75) osoittavat esimerkiksi, miten 1800-luvun lopun ylemmän ja alemman luokan

kirjoitusten kielimuotoja arvioidaan eri tavalla, jopa silloin kun arvioidaan samojen kielellisten elementtien merkitystä ja käyttöä erilaisissa valta-asetelmissa. Myös Jones (2001: 227) katsoo, että ideoiden sosiaalinen funktio sisältää taloudellista hyväksikäyttöä tai tietynlaisen poliittisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden ylläpitämistä.

Maailmankuulu lingvisti William Labov ohjaa takaisin kielitieteelliselle polulle ja auttaa hahmottamaan, miten kielentutkijoiden kannattaa lähestyä käsitettä työssään eli mikä on *kieli-ideologia*. Hän katsoo ideologian olevan enempää kuin ajatuksellinen järjestelmä, koska se sisältää myös moraalisia järjestyspiirteitä. Hänestä kielentutkijan (ja erityisesti kognitiivisen sellaisen) on syytä tarkastella niitä tiedostamattomia kehyksiä (*frames*) ja metaforia, jotka ovat henkilön tietoisten, julkilausumien uskomusten takana. (Pires de Oliveira 2001: 37). Peter E. Jones taas näkee ideologiassa etenkin ajatusten sosiaalista tehtävää (*the social function of ideas*), jonka päätavoite on, Marxin tapaan, pitää yllä poliittista ja sosiaalista epätasa-arvoa. Bruce Hawkins (2001: 27–28) käy läpi muiden lingvistien antamia määritelmiä. On esimerkiksi mahdollista etäännyä suppeasta näkemyksestä ideologiasta tietyn luokan valta-aseman säilyttävänä voimana ja kuvailla ideologiaa todellisuuden representaatioksi mainitsematta, onko tämä väärä tai alistava (Mitchell 1986: 3-4). Tärkeämpää on, että tämä esitys todellisuudesta on systemaattisesti järjestetty (Hodge ja Kress 1993: 15). Hawkinsin (2001: 28) oma määritelmä keskittyy siihen, että ajatuksellinen järjestelmä kuuluu tiettyyn yhteisöön (*a system of ideas conventionalized by a particular community*), ja Bloor ja Bloor (2007: 10) ovat samalla linjalla (*“We can gloss ideology as a set of beliefs or attitudes shared by members of a particular social group”*). Tämä määritelmä sopii mainiosti Pierre Bourdieu’n käsitykseen kielestä vallan välineenä, joka kykenee luomaan kollektiivisesti tunnustamia representaatioita (Bourdieu 2001 [1982]). Näin ollen kieli-ideologioiden määritelmässä olennaista on se, että kyseessä on aina jonkin ryhmän etujen ajaminen (muiden ryhmien kustannuksella).

Suomessa tehdystä tutkimuksesta kieli-ideologioista saa kattavan katsauksen Virittäjän 3/2012 teemanumerosta. Siinä Anne Mäntynen (2012a: 323) kirjoittaa neutraalisti: *”Kieli-ideologian käsitteellä tarkoitetaan yleensä kielenkäyttäjien uskomuksia ja käsityksiä kielestä, sen arvosta ja merkityksestä eri yhteyksissä”*. Tästä määritelmästä, jossa korostuu kielenkäyttäjän rooli, voisi tulla vaikutelma, että kieli-ideologia liittyisi vain omaan kieleen. Näin ei tietenkään ole, kuten myös Mäntynen, Halonen, Pietikäinen ja Solin (2012: 328) korostavat käyttäen esimerkkinä keskusteluja ruotsin kielen opiskelusta suomenkielisissä kouluissa. Tässä tutkielmassa kiinnostavia ovat nimenomaan ne kieli-ideologiset piirteet, jotka liittyvät toisen puhujan kieleen.

Mäntynen ym. (2012: 325) mukaan kieli-ideologioiden tutkimus kuuluu selvästi sociolingvistiikkaan, mutta käsite on myös kovassa käytössä lingvistiksi antropologiassa ja diskurssintutkimuksessa, kuten luvassa 4 tulee esille. Kirjailijat antavat laajan kuvauksen käsitteen historiasta ja sen tutkimuksen eri suunnista (Mäntynen ym. 2012: 326–333). Esitän pääseikat lyhyesti seuraavaksi.

Käsitteen isänä pidetään amerikkalaista lingvistiä Michael Silversteinia (1945–2020), joka käytti sitä ensimmäisen kerran 1970-luvun lopulla konferenssiesitelmässään ”*Language Structure and Linguistic Ideology*” (Silverstein 1979). Myöhemmin kieli-ideologiaa on tutkittu sekä lingvistiksi antropologiassa että sociolingvistiikassa (ks. esim. Gruzdeva ja Janhunen 2020). Karkeasti sanoen keskeinen seikka on ollut, miten esimerkiksi puhujan käyttämä kielellinen piirre voi kuulijan mielestä viitata tiettyyn ominaisuuteen (syntymäpaikka, luokka, sukupuoli, ikä...), jonka kuulija yhdistää sitten, tietoisesti tai tiedostamattomasti, puhujan ominaisuudeksi. ”*Kieli-ideologia on se kielen ja ajattelun alue, jossa puhujat yhtäältä yhdistävät kielellisen rakenteen mielikuviin sen merkitsemistä sosiaalisista luokitteluista ja toisaalta ylläpitävät tätä yhteyttä*” (Mäntynen ym. 2012: 327). Tutkielmani näkökulmasta tärkeää tässä on se, että kieli-ideologiaan liittyy luokittelu, joka toimii perustana eri kohtelulle tai jopa eriarvoisuudelle. Artikkelissaan kirjailijat painottavat kuitenkin Suomen perinteistä, vahvasti kielellistä näkökulmaa kieli-ideologioista, ja katsovat täten, että kieli-ideologian käsite toimii perinteisessä sociolingvistiikassa ja kriittisessä diskurssintutkimuksessa eri paradigmassa ja eri traditioissa (mts. 327–328).

Kieli-ideologian olennaiset piirteet tämän maisterintutkielman kontekstissa ovat mielestäni seuraavat. Kieli-ideologia on aatejärjestelmä, jossa henkilö yhteisön jäsenenä ammentaa ajatusmaailmastaan käsityksiä ja uskomuksia kielestä, sen aitoudesta, kauneudesta, toimivuudesta, hyödyllisyydestä, arvosta, historiallisuudesta, jne. Kieli-ideologia on opittu mutta ei pysyvä, sillä mainitut resurssit ovat pitkän prosessin tulos, jossa henkilö ja yhteisö saavat jatkuvasti vaikutteita toisistaan ja ympäristöstään. Kieli-ideologian perusteella syntyy joko ajatuksessa tai käytännössä luokittelu, jossa toiselle kielelle voi määrittyä korkeampi asema kuin toiselle. Tämän järjestyksen ylläpitoon tarvitaan valtaa ja vallankäyttäjää.

2.2. Poliittinen lähestymistapa

Siellä, missä on yhteiskuntakäsityksiä, on politiikkaa, sillä kunkin alueen politiikka määrittelee laajasti, millaisessa yhteiskunnassa eletään. Poliitiikka on (muun muassa) vallankäyttöä, taistelua vallasta ja usein toisten ryhmien kustannuksella tapahtuvaa ryhmäkohtaisten etujen ajamista (Paloheimo ja Wiberg, 2008: 15). Tässä valossa Suomen kieliriita näyttää esimerkiksi siitä, miten

kaksi (kieli)ryhmää kilpailee omien etujensa puolesta. Ihannemaailmassa etuja voisi jakaa kaikille ryhmille, mutta todellisuudessa kyse on yleensä rajoitettujen resurssien jaosta, joten toisen ryhmän voitot tarkoittavat monesti toisen tappioita.

Valta on käsitteenä yhtä vanha kuin ihminen itse, ja se on yhteiskunnallisen elämän olennainen piirre (Paloheimo ja Wiberg, 2008: 51). Kuvailen seuraavassa lyhyesti tutkielmani keskeisiä käsitteitä vallan kasvoista ja lajeista. Vallan neljät kasvot (tai ilmenemismuodot) ovat nykyään yleinen käsite politiikan tutkimuksessa (Paloheimo ja Wiberg, 2008: 65-69, Digeser 1992). Jokaisella kasvolla on myös oma tutkimuksen perustajahahmo ja perinne.

Vallan ensimmäiset kasvot edustavat ikään kuin vallankäytön perusmuotoa: henkilö A saa henkilön B tekemään jotakin, jota B ei muuten tekisi. Tätä voi kutsua *vastustuksen murtamiseksi*. Puhutaan joskus weberiläisestä vallan käsityksestä Max Weberin (1864-1920) julkisallinnon teoksiin viitaten. Tutkimusperinnettä jatkoi Robert Dahl alkutaipaleen teoksessaan (1961), jossa hän pyrki tunnistamaan, kenellä oikeasti oli valtaa New Havenin (Connecticut, Yhdysvallat) kaupungin poliittisessa järjestelmässä. Häntä kiinnostivat ensisijaisesti ne henkilöt, jotka pystyivät tekemään päätöksiä muiden vastustuksesta huolimatta.

Tätä kapeaa tapaa määritellä valtaa kritisoitiin kuitenkin nopeasti mm. Peter Bachrachin ja Morton Baratzin toimesta (1962). Heistä Dahl oli laiminlyönyt tärkeän aspektin: kunnallispolitiikoilla oli myös mahdollisuus sulkea tietyt aiheet pois poliittisesta keskustelusta. *Vaihtoehtojen rajoittaminen* oli Bachrachin ja Baratzin mielestä vallan toiset kasvot (*two faces of power*), ikään kuin kolikon toinen puoli. Riistämällä henkilöltä B mahdollisuuden saada aiheensa kaupungin valtuuston esityslistalle henkilö A käytti valtaa ja sai oman etunsa esille.

Merkittävää kritiikkiä vallan edellisistä määrittelyistä tuli 1970-luvulla. Vuonna 1974 kirjansa ensimmäisessä painoksessa Steven Lukes (2005) arvosteli edeltäjiänsä ja ehdotti vallalle kolmannet kasvot: *mieltymysten muuttaminen*. Lukesin mukaan sekä Dahl että Bachrach ja Baratz olivat kiinnittäneet liikaa huomiota päätöksentekoon ja yksilön rooliin. Ryhmällä tai organisaatiolla (esimerkiksi yrityksellä) oli myös valtaa, ja sitä oli mahdollista käyttää muuttamalla henkilön B mielipiteitä, asenteita tai tarpeita, ilman että olisi ollut tarpeen puuttua päätöksentekoon. Esimerkkinä on usein annettu mainokset, jotka saavat henkilön toimimaan (eli ostamaan) yrityksen haluamalla tavalla.

Samaten 1970-luvulla Michel Foucault esitteli vielä radikaalimman näkökulman (ks. esim. Foucault 1975). Hänestä yhteiskunnan rakenteet ovat niin kokonaisvaltaisia ja vaikutuskykyisiä, että kansalaiset ikään kuin sisäistävät vallan, ja *valta muuttuu yleiseksi oikeudeksi tai yksilön*

velvollisuudeksi. Mm. Lukes (2005) on kritisoinut Foucault'n käsitystä vallasta nimenomaan siksi, että yhteiskunta ja instituutiot ovat sen mukaan niin täynnä valtasuhteita, että yksilö menettää kykynsä vaikuttaa ulkoiseen vallankäyttöön. Foucault'n käsitys sisäistetystä vallasta on silti vallankäytön olennainen osa, kun tarkastelee yhteiskunnallisia ilmiöitä.

Nämä vallan neljät kasvot – vastustuksen murtaminen, vaihtoehtojen rajoittaminen, mieltymysten muuttaminen ja sisäistetty valta – ovat kaikki osa arkielämää, vaikka usein vaikeasti hahmotettavia. Etenkin mainosmaailmassa tai politiikan propagandassa vallankäyttäjät pyrkivät saamaan yksilöä ajattelemaan tuotteen tai ajatuksen olevan toivottava. Käytössä olevia vallan kolmansia (tai jopa neljänsiä) kasvoja on silti vaikea tunnistaa.

Vallan tutkimuksessa toinen tärkeä käsite on laji (Paloheimo ja Wiberg, 2008: 55-66). Vallan lajeiksi kutsutaan tapoja, joilla valtaa käytetään. Kaikki vallan lajit ovat periaatteessa käytettävissä kaikkien vallan kasvojen yhteydessä. Lajit ovat esimerkiksi *rankaiseminen* tai *palkitseminen*, jolla pyritään saada muita toimimaan niin, kuin itse halutaan. *Auktoriteetti* on myös vallan laji, joka näkyy esimerkiksi lääkärikäynnin yhteydessä: potilas tottelee ja muuttaa elämäntapaansa, koska hän luottaa lääkärin asiantuntemukseen ja on vakuuttunut lääkärin tietävän häntä paremmin, mitä on hänelle hyvää. Jos auktoriteetti muuttuu autoritaariseksi, voi jopa olla, että ihminen sisäistää vallan eikä enää kyseenalaista vallankäyttäjän toimintaa. Samaa tapahtuu vähemmän julmalla tavalla, kun yhteiskunnan normit vaikuttavat ihmisen käytökseen instituutioiden kautta. Kyse on silloin *sosiaalistamisesta*. Koulu on perikuva instituutiosta, jonka tehtävä on sosiaalistaa lapsia tiettyyn yhteiskuntaan, jonka normit, arvot ja ”hyvät” tavat lapsi omaksuu huomaamatta. Tarvittaessa instituutio voi ryhtyä myös *sääntelyyn*, jolla se pyrkii materialisoimaan normit esimerkiksi laeiksi.

Taulukko 1 on peräisin Paloheimo ja Wibergin teoksesta (2008: 68). Se tiivistää, miten vallan kasvot ja lajit ovat vuorovaikutuksessa keskenään, ja antaa havainnollistavia esimerkkejä arkielämästä.

Taulukko 1. Vallan kasvot ja lajit (Paloheimo ja Wiberg, 2008: 68, rivit ja sarakkeet vaihdettu).

Vallan kasvot /lajit	Rankaiseminen	Palkitseminen	Auktoriteetti	Sosiaalistaminen	Sääntely
1. kasvot Vastustuksen murtaminen	Uhataan kepillä Uskottava uhkaus	Tarjotaan porkkana Houkutteleva tarjous	Virka-asemaan perustuva valtuutus käskyn täytäntöönpanemiseen	Tiedotusvälineissä näkyvimmin esillä olevat mielipiteet alkavat näyttäytyä yleiseltä mielipiteeltä, minkä seurauksena osa toista mieltä olevista kätkee todelliset mielipiteensä	Ihmiset noudattavat lakia rangaistuksen pelossa
2. kasvot Vaihtoehtojen rajoittaminen	Suljetaan ulos ryhmästä	Tarjotaan parempi vaihtoehto	Auktoriteettivalta: Potilas noudattaa lääkärin antamia hoito-ohjeita	Vegaaniksi sosiaalistettu ei halua syödä lihaa	Käskevä tai kieltävä tai rajoittaa toimintavapauksia
3. kasvot Preferenssien muuttaminen	Synnyttää vihaa, pelkoa, kunnioitusta...	Synnyttää kiittolisuuden tunteen, vastenmielisyyttä ostamista ja myymistä kohtaan sellaisissa asioissa, joihin se ei toimijan mukaan sovi	Hyvämaineinen asiantuntija (lääkäri/asianajaja) saa lisää asiakkaita. Huonomaineinen asiantuntija menettää asiakkaita	Vaalipropaganda voi muuttaa ihmisten äänestystottumuksia	Vaikuttaa ihmisten käsityksiin siitä, mikä on oikein ja mikä väärin
4. kasvot Sisäistetty oikeus ja velvollisuus	Toistuvasti käytetty rankaiseminen voi muuttua sisäistetyksi vallaksi. Sen oikeutusta ei aseteta kyseenlaiseksi	Mafiapomon harjoittaman palkitsemisen ja huolenpito läheisistä muuttuu oikeutetuksi vallankäytöksi, joka kilpailee oikeutuksessa jopa valtiollisen vallankäytön kanssa	Karismaattisen johtajan seuraajat tottelevat johtajaansa, koska he pitävät häntä itseoikeutettuna johtajana	"Älkää kysykö, mitä maanne voi tehdä hyväksenne: kysykää mitä te voitte tehdä maanne hyväksi." (J.F. Kennedy, 1961)	Hallintaa aletaan pitää legitiiminä

Tämä lyhyt kuvaus siitä, mitä valta on ja miten se voi ilmestyä todellisuudessa, antaa osviittaa, kuinka laajasta käsitteestä on kyse. Kiehtovaa on myös se, että sitä voi lähestyä yhteiskunnan tasolla, mutta myös yksilön tasolla, jolloin vallankäyttö, niin kuin edellä käsiteltyjen ideologioiden tuottama, on usein tiedostamatonta. Harva myöntää nimittäin käyttäytyvänsä jonkin ideologian ohjaamana, ja vielä harvempi uskoo käyttävänsä valtaa muita kohtaan. Syy on todennäköisesti se, että molemmat sanat, ideologia ja valta, kantavat nykykielessä erittäin kielteisiä oheismerkityksiä, ja yleisin katsomus lienee pikemminkin, että itse on muiden ideologian ja vallankäytön kohde tai jopa uhri. Toisaalta harva haluaa vähemmän valtaa, sillä on aina riski, kuten Machiavelli opetti jo renessanssiaikana, että joutuu fiksumpien murskaamaksi (Greene 2009: 17). Ehkä Machiavellin kyynisessä maailmankatsomuksessa piilee selitys, miksi vallankäyttö on niin yleistä. Palaan vallan kasvoihin ja lajeihin oman aineistoni valossa analyysiluvussa 5.1.

Tämä tutkielma pyrkii siis yhdistämään vallan teorian ja sosiolingvistiikan lähestymistavat kohti kohdetta, jossa ne saattavat tuoda esiin mielenkiintoisia piirteitä. Rajaan tarkastelun Suomen kieliriidan viimeiseen esiintymistapaukseen, Suomen kansalliskielistrategian uudistuksen yhteydessä. Hanke on käynnistetty vuonna 2020 ja sen tulos ilmestyy vuonna 2021. Esittelen sitä seuraavassa luvussa.

3. Kansalliskielistrategian lyhyt historia

Kuten johdannossa totesin, Suomen kieliriidalla on pitkä perinne. Kattava historiallinen ja monilähestymistapainen kuvaus siitä löytyy Lappalaisen, Sorjosen ja Vilkun (2010) toimittamasta artikkelikokoelmasta *Kielellä on merkitystä*. Teoksen synty osuu sellaiseen aikaan, jolloin kielipoliittiset kysymykset ovat Suomen ja muiden Pohjoismaiden julkisessa keskustelussa ajankohtaisempia kuin koskaan. Kandidaatintutkielmani, joka koski ns. pakkoruotsi-iltaa (Salmon 2012), ajoittuu myös vuoteen 2010, mutta Ruotsissa keskustelua kielitestin vaatimuksesta maahanmuuttajilta on käyty jo vuodesta 2002 (Riksdagen 2002). Kaikissa Pohjoismaiden yhteiskunnissa pohditaan myös 2000-luvun alussa sitä, mikä on ”pienien maiden” – jotka edustavat myös ”pieniä” kieliyhteisöjä – paikka globalisoituvassa maailmassa. Myös Suomessa on esitetty kielipoliittisia kannanottoja ruotsin (*Tänk om...* 2003) ja suomen kielen (*Suomen kielen tulevaisuus* 2009) suhteen. (Ks. laajempi kooste kielipoliittisista ohjelmista Kotuksen verkkosivuilta, Kotus 2021a ja 2021b).

Jos kiista suomen ja ruotsin asemasta Suomen kansalliskielinä on ikivanha, kansalliskielistrategia on melko uusi ilmiö. Ensimmäinen versio julkaistiin joulukuussa 2012 Jyrki Kataisen hallituksen toimesta (Kansalliskielistrategia 2012). Sen vireillepano oli kirjoitettu 22.6.2011 julkistettuun hallitusohjelmaan: ”*Pääministerin johdolla laaditaan pitkän aikavälin kielistrategia kahden elinvoimaisen kansalliskielen kehittämiseksi ja konkretisoidaan sen pohjalta toimet hallituskaudelle*” (Hallitusohjelma 2011: 25).

Tässä yhteydessä kannattaa tehdä kaksi huomiota. Ensinnäkin kansalliskielistrategia laaditaan ”pääministerin johdolla”, joten sen valmistaminen tehdään suoraan valtioneuvoston kansliasta käsin, ja lopullinen teksti on valtioneuvoston periaatepäätös. Toiseksi merkintä kielistrategiasta löytyy hallitusohjelmasta kahteen otteeseen. Ensimmäinen maininta on otsikon *Ihmisoikeuksien ja demokratian vahvistaminen* alla, ja se selkeästi koskee vain suomea ja ruotsia. Toinen maininta löytyy *Koulutus-, tiede- ja kulttuuripolitiikka* -luvusta, ja se yhdistää strategian laatimisen kansallisen kielivarannon monipuolistamiseen. Siinä lukee: ”*Kansallisen*

kielivarannon kehittämisessä kiinnitetään erityistä huomiota saamen, romanikielen sekä viittomakielen asemaan” (Hallitusohjelma 2011: 32).

Toinen kansalliskielistrategia löytyy sekin hallitusohjelmasta, mutta vasta Antti Rinteen hallituksen hallitusohjelmasta (Hallitusohjelma 2019). Tavoite on kirjattu näin: *”Laaditaan uudistettu kansalliskielistrategia, joka turvaa kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä ja parantaa kieli-ilmapiiiriä. Strategia vastaa Kotimaisten kielten keskuksen huoleen kansalliskielten asemasta muuttuvassa kieliympäristössä”* (Hallitusohjelma 2019: 85). Tässäkin tapauksessa kansalliskielistrategia mainitaan kaksi kertaa: *Oikeusvaltion kehittäminen* -luvussa sekä kulttuuria käsittelevässä luvussa pelkällä lauseella: *”Päivitetään ja kehitetään kansalliskielistrategiaa”*. Missään ei määritellä, mistä kielistä on kyse, ja todennäköisesti siksi, että kaikkihan tietävät, että *”Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi”* (Perustuslaki 1999/731, § 17).

Suomessa on ollut Kataisen ja Rinteen hallituksen välillä kaksi hallitusta ja yksi kokonainen eduskuntakausi eikä niistä hallitusohjelmista löydy yhtään merkintää (kansallis)kielistrategiasta. Tosiasiassa strategian laatiminen on siirtynyt valtioneuvostosta oikeusministeriöön, mutta siihen palaan tuonnempana. Mainittakoon kuitenkin, että Juha Sipilän hallitus hyväksyi 30.12.2015 listauksen voimassa olevista valtioneuvostotasoisista strategioista (VNK 2015), ja niihin kuului vuoden 2012 kansalliskielistrategia, joten voidaan katsoa, että strategia jatkui hallituksen ohjaavana linjana.

Valtion tai esimerkiksi Kuntaliiton toimesta on julkaistu ensimmäisen Kansalliskielistrategian jälkeen lukuisia siihen liittyviä dokumentteja, raportteja ja oppaita: Käytännön työvälineet. Kansalliskielistrategia (2012), Kaksi hallintokieltä (2012), Kansalliskielistrategian käytännön työvälineet kunnille ja kuntayhtymille (2014), Kansalliskielistrategian väliraportti (2015), Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelma (2017) ja Kansalliskielistrategian toimintasuunnitelman loppuraportti 2015–2019 (2019). Kotimaisten kielten keskus Kotus esittelee niitä *Kielipolitiikkaa kootusti maittain* -verkkosivullaan (Kotus 2021c).

Kansalliskielistrategian uudistus käynnistettiin 25.5.2020 oikeusministeriön julkaisemalla lehdistötiedotteella, jonka otsikko oli *”Oikeusministeriö kutsuu mukaan uuden kansalliskielistrategian valmistelutyöhön”* (OM 2020a). Tiedotteen teksti toimii myös tutkielmani aineistona, joka löytyy Liitteestä 2. Koko uudistushanke on kuvattu ministeriön nettisivustolla (OM 2020b):

- 25.5.–30.6.2020 Verkkoavoriihi: ”Kansalliskielistrategian valmistelussa hyödynnetään dialogista verkkoalustaa, jonka avulla kerätään näkemyksiä niistä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy. Oikeusministeriö kutsuu eri alojen asiantuntijat, sidosryhmät ja laajasti kansalaiset strategiatyön valmisteluun.”
- 16.6.2020 Seminaaritulaisuus: ”Kansalliskielistrategian valmistelusta ja verkkoavoriihen tuloksista järjestetään seminaaritulaisuus verkossa tiistaina 16.6.2020 klo 13–16. Seminaari on kaksikielinen.”
- 2.9.–3.12.2020 Strategiset dialogit: ”Strategiset dialogit käytiin syksyllä 2020 seuraavien sidosryhmien kanssa: Svenska Finlands Folkting 2.9.2020, Suomenruotsalaisten sosialidemokraattien hallitus 17.9.2020, Kotimaisten kielten keskuksen suomen kielen lautakunta 18.9.2020, Kielilähettiläät 22.9.2020, Suomen ruotsalaisen kansapuolueen puoluehallitus 22.10.2020, Kuntaliitto ja kaksikielisten kuntien kansalliskieliverkosto 3.11.2020 ja yliopistojen edustajat 3.12.2020.”
- 14.1.–31.12.2021 Ohjausryhmän asettaminen: ”Valtioneuvosto asetti pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmassa tarkoitetun uuden kansalliskielistrategian valmisteluun ohjausryhmän toimikaudeksi 14.1.–31.12.2021.”

Kävin henkilökohtaisen keskustelun Oikeusministeriön virkamiehen kanssa, ja keskustelusta kävi ilmi, että tavoite uudistaa kansalliskielistrategian vuoden 2020 aikana ei toteutunut nykyisen terveystilanteen takia. Ministeriö pyrkii silti julkaisemaan uuden strategian mahdollisimman pian, viimeistään vuoden 2021 loppuun mennessä.

4. En virtuell idéstorm

Tässä luvussa esittelen aineistoani (4.1) ja menetelmää (4.2), jota aion käyttää analyysissä. Metodologiaksi on valikoitunut kriittinen diskurssianalyysi. Käsittelen alaluvussa 4.2. myös sen teoreettista lähtökohtaa ja kielinäkemystä.

4.1. Aineisto

Tutkielmani ydinaineisto juontuu nk. verkkoavoriihestä (ruotsiksi *En virtuell idéstorm*), joka järjestettiin kansalliskielistrategian uudistushankkeen yhteydessä. ”Dialoginen verkkoalusta” (oikeusministeriön sanoin) on lajiltaan eräänlainen nettikysely, jota esittelen yksityiskohtaisesti liitteessä 1. Se poikkeaa tavallisesta kyselystä siinä mielessä, että se käyttää nk. *Signals Toolset*-menetelmää (Ilmola-Sheppard 2014), jonka tavoite on tuottaa mahdollisimman luovia vastauksia ja uusia näkökulmia.

Kysely toteutettiin netissä vuonna 2020 touko-kesäkuun aikana, ja se koostuu useammasta vaiheesta. Alustava esittelyteksti on oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonin kirjoittama, ja se selkeyttää kansalliskielistrategian uudistuksen tavoitteen – kansalliskielten tulevaisuuden varmistaminen muuttuvassa, globalisoituvassa maailmassa – sekä verkkoavoriihen roolin uudistusprosessissa.

Verkkoavoriihen ensimmäinen vaihe on varsinainen kyselyn alku. Annettuaan itsestään taustatietoja (ikä, sukupuoli, maakunta sekä *”rooli, jossa [henkilö] osallistu[u] keskusteluun”*) vastaaja näkee kuvia, joista hänen täytyy valita yksi, joka sopii parhaiten hänen ajatuksiinsa siitä, mitä on tapahtunut, kun vuonna 2030 kansalliskielten asema on Suomessa paras mahdollinen. Hänen on myös kerrottava, mitä hän ajatteli kuvan valitessaan.

Toisessa vaiheessa vastaajaa pyydetään antamaan ideoita siitä, *”mitä on tapahtunut, kun tulevaisuus on paras mahdollinen?”*. Tässä on tärkeää huomata, että kysymyksen yhteydessä näkyvät sekä lyhyt teksti, joka selittää, mitä vastaajalta edellytetään, että ohjeita, joihin palaan analyysiluvussa.

Kyselyn kolmannessa vaiheessa vastaaja arvioi, mitkä ideat ovat hänen mielestään tärkeitä panemalla ne tärkeysjärjestykseen. Häntä kehoitetaan sitten vastaamaan jokaisen idean kohdalla kysymykseen: *”miten saamme muutoksen aikaan?”*. *Signals Toolset* -menetelmä paljastaa kolmosvaiheessa mielenkiintoisen piirteen: tarjolla olevat ideat eivät ole vastaajan omia, vaan kukin saa arvioitavakseen kahdenkymmenen idean otoksen siihen mennessä osallistuneiden vastauksista.

Aineistoni ydin koostuu näin ollen kolmesta vastausryhmästä kolmeen kysymykseen. Ensimmäinen ryhmä (*mieltymyskysymys*) on vastaajien selitys, miksi tietty kuva on valittu. Verkkoalustan vastaavan henkilön mukaan ei ole oikeastaan väliä sillä, minkä kuvan osallistuja valitsee, sillä haetaan vain ensimmäistä näkökulmaa siihen, mitä kautta vastaaja alkaa kansalliskielten merkitystä mieltää. Aineiston toinen ryhmä muodostaa vastauksista *ideointikysymykseen*, jossa vastaaja voi tuoda esiin 1–10 omaa ideaa. Kolmas ryhmä (*arviointikysymys*) koostuu vastauksistakysymykseen, miksi tietty (jonkun toisen antama) idea on tärkeä ja miten se toteutetaan.

Kyselynomistajan tietojen mukaan verkkoavoriihen avulla on kerätty vastauksia noin 1 300 henkilöltä. Aineistoni on vastaajalistasta hänen tekemänsä tasavälipoimintana noin joka kymmenes vastaus taustaryhmittäin jonoon järjestettynä. En ole siis itse valinnut otantaani vaan kyselynomistaja on katsonut, että siinä on tarpeeksi vastauksia (sillä vastaajien välillä on hyvin

suuria eroja vastausten määrässä kuhunkin kysymykseen), että vastaajan tunnistamattomuus säilyy eikä häntä voi yksilöidä vastausten perusteella. Näin ollen aineistoon on kertynyt yhteensä noin 820 vastausta 112 henkilöltä. Sattumalta myös oma vastaukseni kyselyyn oli aineistossa mukana, joten poistettuani sen jäi aineistoon yhteensä 111 henkilön vastaukset analysoitavaksi, yhteensä 812 vastausta.

Otanta sisältää 65 henkilöä, jotka ovat vastanneet kyselyyn suomeksi ja 46 henkilöä, jotka ovat vastanneet ruotsiksi. Tässä yhteydessä on syytä huomata, ettei vastaajan äidinkieltä ole kysytty taustatiedoissa, joten ei voi olettaa, että esimerkiksi ruotsiksi vastaava henkilö olisi äidinkieleltään ruotsinkielinen. Päinvastoin tietyt vastaukset viittaavat siihen, että henkilö on vastannut kielellä, joka ei ole hänen äidinkieltensä. Taulukko 2 esittää yhteenvedon vastaajien ominaisuuksista.

Taulukko 2. Verkkoavoriihen vastaajien ominaisuudet aineistossani (yhteensä 111 henkilöä).

	Kategoriat	Suomeksi	Ruotsiksi	Yhteensä
Sukuupuoli	Mies	29	14	43
	Nainen	33	29	62
	Ei halua ilmoittaa (EHI)	3	3	6
Rooli	Elinkeinoelämä	3	1	4
	Muu	0	4	4
	Koulutu	14	2	16
	Virkamies	17	6	23
	Kansalainen	31	33	64
Ikä	Alle 26 v.	6	4	10
	26–50 v.	25	23	48
	51–65 v.	27	16	43
	Yli 65 v.	7	3	10
Vastaukset: Mieltymyskysymys		61	34	95
Vastaukset: Ideointikysymys		145	120	265
Vastaukset: Arviointikysymys		257	195	452

En käytä vastaajien taustatietoja analyysissä, sillä tutkimuskysymykseni eivät liity esim. sukupuolen tai iän vaikutukseen vastauksiin. Aineistoa on silti aina syytä arvioida kriittisesti, eritoten kun kyseessä on pieni otanta (alle kymmenen prosenttia vastaajista). Silloin on tärkeä tarkistaa, ettei aineisto ole jollakin tavalla ”vinoutunut”. Taulukot 3–5 näyttävät, miten oma aineistoni vertautuu verkkoavoriihen tuloksiin kokonaisuudessaan. Vaikuttaa siltä, että vastaajani ovat sukupuoleltaan aika edustavia, mutta he poikkeavat hieman sekä iältään että rooliltaan koko verkkoavoriihen osallistujista. Nuoria vastaajia (alle 26 vuotta) on vähemmän ja 51–65 vuotta enemmän. Virkamiehet sekä koulutus- ja tutkimushenkilöstö ovat myös hieman yliedustettuina aineistossani.

Taulukko 3. Oman aineiston vastaajien roolijakauma verrattuna verkkoavoriiehen osallistuneiden roolijakaumaan.

Rooli	Verkkoavoriihi		Oma aineisto	
Kansalainen	825	63%	64	58%
Virkamies	225	17%	23	21%
Koulutus ja tutkimus	137	11%	16	14%
Muu rooli	86	7%	4	4%
Elinkeinoelämä	27	2%	4	4%
Yhteensä	1300	100%	111	100%

Taulukko 4. Oman aineiston vastaajien ikäjakauma verrattuna verkkoavoriiehen osallistuneiden ikäjakaumaan.

Ikä	Verkkoavoriihi		Oma aineisto	
Alle 26 v.	165	13%	10	9%
26–50 v.	617	48%	48	43%
51–65 v.	372	29%	43	39%
Yli 65 v.	126	10%	10	9%
Yhteensä	1280	100%	111	100%

Taulukko 5. Oman aineiston vastaajien sukupuoli-jakauma verrattuna verkkoavoriiehen osallistuneiden sukupuoli-jakaumaan.

Sukupuoli	Verkkoavoriihi		Oma aineisto	
Nainen	769	60%	62	56%
Mies	469	36%	43	39%
EHI	45	3%	6	5%
Muu	7	1%	0	0%
Yhteensä	1290	100%	111	100%

Paitsi etten ole voinut vaikuttaa otannan valintaan, on myös tärkeää huomata, että aineistoa ei ole kerätty omaa tutkimustani varten. En ole näin ollen voinut esimerkiksi muokata kysymyksiä tavalla, jossa tarkoituksena olisi ollut tuoda esille tiettyjä piirteitä. Täsmällisemmät tai kohdennetummat kysymykset olisivat ehkä tuottaneet erilaisia vastauksia tai tuottaneet muuta hyödyllistä tietoa. Tämä on tarpeellinen huomautus valitsemani analyysimenetelmän takia. Kriittisen diskurssianalyysin näkökulmasta se valta-asetelma, jossa aineisto on syntynyt, voi nimittäin vaikuttaa aineiston tulkintaan (Sippola 2021). Pyrin ottamaan tämän huomioon luvussa 5, jossa analysoin vastauksia esimerkiksi siitä näkökulmasta, ketkä ovat kysymykset asettaneet.

Kaiken kaikkiaan ydinaineistoni vaikuttaa sopivan sekä määrältään, laadultaan että edustavuudeltaan analyysimenetelmään, jonka olen valinnut ja jota esittelen seuraavassa alaluvussa. Kuten edellä mainitsin, käytän analyysissä myös muita kansalliskielistrategiaan

liittyviä dokumentteja, etenkin verkkoavoriihen kyselyä itse (Liite 1) sekä oikeusministeriön tekstejä, jotka osoittautuivat tärkeiksi analyysissä (Liite 2).

4.2. Menetelmä

Johdannossa esitetyt tutkimuskysymykset ovat kahdenlaisia: ensinnäkin pyrin tuomaan esille verkkoavoriiehen osallistuneiden kieli-ideologiat ja vallankäytön keinot vastauksissaan. Toiseksi koetan paljastaa, miten nämä heijastavat kansalliskielistrategian uudistushankkeeseen ja laajemmin Suomen yhteiskuntaan sisällytettyjä valtarakenteita. Tätä varten sopiva tutkimusmenetelmä on kriittinen diskurssianalyysi, jota esittelen lyhyesti seuraavaksi. Bloor ja Bloorin mukaan (2007: 10) tietyn ryhmän käyttämät diskurssit nimittäin pohjautuvat yleensä ideologioihin.

Pälli ja Lillqvist (2020) antavat teoksessaan *Kielentutkimuksen menetelmiä* suomeksi kattavan ja viimeaikaisimman kuvauksen diskurssianalyysistä, josta kriittinen diskurssianalyysi (*Critical Discourse Analysis, CDA*) polveutuu. Suomen kielitieteessä diskurssianalyysin käyttö alkoi yleistyä vasta 2000-luvulla (ks. esim. Pietikäinen ja Mäntynen 2019, Herneaho 2018: 189), vaikka keskustelunanalyysi oli ollut jo kauan käytössä (Pälli ja Lillqvist 2020: 383). Yleisellä tasolla voi sanoa, että diskurssianalyysi tutkii kielenkäyttöä ja yhdistää kielelliset havainnot sosiaaliseen toimintaan (Pälli ja Lillqvist, 2020: 375). Pälli ja Lillqvist esittelevät diskurssianalyysin historian vaiheita ja kuvaavat, miten se on vähitellen etäännytynyt 1950-luvun puhtaasti lingvistisestä syntymäkodistaan. Tarve tutkia tekstejä ylemmällä tasolla, tilannekontekstia huomioon ottaen, on sen jälkeen kasvanut, varsinkin 1970-luvulla sosiolingvistiikan yleistyessä. Konteksti voidaan tässä ymmärtää laajasti asiayhteytenä, vuorovaikutustilanteena, toimintaympäristönä tai jopa yhteiskunnallisena tilana (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 29). Tässä mielessä tekstin- ja diskurssintutkimus muodostavat Virtasen ja Hiidenmaan (2020) mukaan osittain limittäisiä tutkimusaloja, joissa laajemmalla kontekstilla on merkittävä rooli. Fennistiikassa ja pohjoismaisessa tutkimuksessa diskurssintutkimus keskittyy silti selvemmin tekstien yhteiskunnalliseen luonteeseen, vallankäyttöön, ideologioihin sekä pyrkimykseen positiivisen muutoksen aikaansaamiseen (Virtanen ja Hiidenmaa 2020: 834).

Diskurssista käsitteenä on laaja valikoima määritelmiä, ja sanan olemassaolo arkikielessä ei välttämättä tee siitä selkeämpää. Puhutaan esimerkiksi poliittisesta diskurssista, talouskasvudiskurssista tai mainosdiskurssista. Bloor ja Bloor (2007: 6–7) luopuvat ajatuksesta määritellä diskurssi yksiselitteisesti ja antavat sanasta jopa kuusi eri merkitystä, jotka lukijan täytyy pitää mielessään ja aktivoida sopivasti kirjaa lukiessaan. Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 22) näkevät diskurssissa dynaamisen käsitteen, jonka monimerkityksisyys heijastaa

diskurssianalyysin monitieteistä luonnetta. Heidän teoksessaan diskurssi on kielenkäyttöä tietyssä kontekstissa tai tietyllä alalla osana sosiaalista toimintaa (mts. 25). Tämä määritelmä on tutkimuksessani hyvin toimiva, sillä kiinnostukseni kohde on kielenkäyttö kansalliskielistrategian uudistushankkeessa osana Suomen yhteiskunnallista keskustelua kansalliskielten asemasta.

Analyysimenetelmäkseni ei ole kuitenkaan valikoitunut diskurssianalyysi vaan *kriittinen* diskurssianalyysi. Sen suunnannäyttäjiin kuuluvat esimerkiksi Teun van Dijk (esim. 1997), Ruth Wodak (esim. 2001) sekä erityisesti Norman Fairclough (esim. 2003 ja 2015), jonka *Language and Power* -teoksen ensimmäinen painos ilmestyi vuonna 1989. Siinä hän toi yhteen lingvistiikan ja vallan tutkimuksen periaatteet yhdeksi uudeksi lähestymistavaksi, jonka avulla hän tarkasteli eksplisiittisesti kieltä ja valtaa kriittisellä tavalla. Kriittisyys on tässä avainkäsite, jonka juuret ovat ilmestyneet lingvistiikkaan 1970-luvulla ns. kielellisen käänteen seurauksena. Silloin yleistyi käsitys, että todellisuus rakentuu myös kielessä ja että yhteiskunnallisia kysymyksiä voi tarkastella sekä kielen kautta että kielen avulla (Pälli ja Lillqvist 2020: 381). Kriittinen lähestymistapa sopii erityisen hyvin sellaisen kielenkäytön ja vallan riippuvuuksien selvittämiseen, jossa käsitellään, miten sosiaalisia ilmiöitä on mahdollista ymmärtää (Karlsson 2006: 33).

Vuosien varrella diskurssianalyysin kentälle tuli muita tutkijoita, jotka jalostivat ja täsmensivät kielen ja vallan suhteen luonnetta eri lähtökohdista. Tätä kautta käsitys siitä, että CDA olisi yksi ainoa analyysimenetelmä, tuli kyseenalaistetuksi. Sitä pidetään nykyään pikemminkin metodologiana, monimuotoisena lähestymistapana, ja siksi moni tutkija käyttää termiä *kriittinen diskurssintutkimus* (*Critical Discourse Study, CDS*) (Bloor ja Bloor 2007: 2), vaikka CDA lyhenteenä on kirjallisuudessa selvästi vakiintuneempi (Pälli ja Lillqvist, 2020: 375). Yksi merkittävimpiä uutta tutkimussuuntaa edustavia henkilöitä on Jan Blommaert, joka on 1990-luvulta lähtien hedelmällisesti liikkunut sosiolingvistiikan, etnografian ja lingvistisen antropologian välimaastossa ja tutkinut mm. globalisaation vaikutusta kieliin (ks. esim. Blommaert 1999, 2010). Blommaert ja Fairclough edustavat eri koulukuntia, ja heidän kirjallinen tuotantonsa näyttää joskus jopa riitaisalta väittelyltä (ks. esim. Blommaert 2008, Fairclough 2015). He ovat molemmat merkittäviä inspiiraatiolähteitä tutkielmani laatimiseksi. Muitakin vaikutteita on tullut CDA:han, mm. etnografiasta, sosiolingvistiikasta ja sosiokulttuurisesta tutkimuksesta, joten painopiste on nykyään vahvemmin kielikäytännöissä ja kielenkäyttäjän kokemuksissa (Pietikäinen 2012: 415).

Eeva Sippolan (2021) viittaa työssään Jürgen Spitzmüllerin ja Ingo H. Warnken (2011) artikkeliin *Discourse as a 'linguistic object': methodical and methodological delimitations*, joka kuvailee diskurssianalyysin kehitystä saksankielisessä akateemisissa piireissä. Saksan lingvistiikassa on nimittäin 1980-luvun loppupuoliskolta alkaen pyritty kehittämään omaa *Kritische Diskursanalyse* (KDA) -versiota vahvistamalla CDA:n lingvististä ulottuvuutta esim. Fairclough'n poliittisemmän lähestymistavan rinnalla. Tämä *Diskurslingvistik* -orientaatio ammentaa sekä kielitieteestä että retoriikan ja argumentaation teorioista ja se tarjoaa toimivia käsitteitä, joihin palaan analyysiluvussa.

Metodologiana CDA sopii hyvin tutkimukseni aiheeseen kahdesta syystä. Ensinnäkin se antaa mahdollisuuden havainnollistaa kielen roolia yhteiskunnallisen ilmiön ymmärryksessä (Pälli ja Lillqvist 2020: 376). Toiseksi se asettuu hyvin luvussa 2 mainitsemaani kielen, ideologian, politiikan ja vallan taikaneliöön, sillä CDA:n periaatteiden mukaan tutkitut riidat kielessä ja kielestä eivät ole vain edellytyksiä politiikan harrastamiseen, ne ovat politiikkaa (Fairclough 2015: 56). Ideologia on tässä keskeinen käsite, vaikka Fairclough (2010: 25) katsoo sen roolin analyysissa laskeneen vuosien varrella. CDA:n tehtävä pysyy silti samana: sen avulla tutkitaan diskurssia kriittisesti, selitetään, miten se sijoittuu sosiaaliseen todellisuuteen ja myös rakentaa sitä, ja ehdotetaan toimia, joilla todellisuuden tietyt aspektit voivat muuttua (Fairclough 2015: 6).

Viimeiseksi mainittu piirre on tärkeä, sillä kriittinen diskurssianalyysi on normatiivinen: sen tehtävä on etsiä sosiaalisiin ongelmiin selityksiä ja muuttaa yhteiskunnallisia olosuhteita niin, että ongelmat (ainakin osittain) häviävät (Sippola 2021). Fairclough (2010: 234-239) on vähitellen etäännytynyt *ongelma*-sanasta ja käyttää nykyään mieluummin käsitettä *sosiaalinen vääräys* (*social wrong*). Perusteena hän mainitsee ihmisen taipumuksen ajatella, että ”jos on ongelma, täytyy olla myös ratkaisu”, joten monimutkaisten ilmiöiden pitäminen ongelmina kannustaa ihmisiä (liian) helppoihin johtopäätöksiin. Sosiaalista vääräyttä on helpompi pyrkiä oikomaan (*to right*) tai lieventämään (*to mitigate*).

Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii selittämään, miksi tietty diskurssi on sellainen, kun se on (Fairclough 2015: 7). Sitä varten analyysi toteutuu hänen mallinsa mukaan kolmella tasolla: tekstin, vuorovaikutuksen ja kontekstin tasolla. Teksti on diskurssin näkyvin tuote (Bloor ja Bloor 2007: 7), sen konkreettinen ilmentymä. Fairclough'n mukaan teksti antaa myös merkkejä siitä, miten diskurssia voi tulkita vuorovaikutuksessa kontekstin kanssa, ja näin ollen päästä yhteiskunnallisiin käytänteisiin asti.

Ensimmäisellä tasolla tekstin kuvaus (*description*) käsittelee lingvistisiä piirteitä. Kielelliset valinnat, sanasto, kieliopilliset ainekset tms. havainnollistavat, miten teksti täytyy tulkita toisella

tasolla (*interpretation*), tekstin ilmaantumistilanne huomioon ottaen. Kolmannella tasolla tutkija analysoi tekstiä ja sen tulkintaa laajemmin sosiaalisten käytänteiden ja historiallisen kontekstin yhteydessä ja pyrkii selittämään (*explanation*), miten konteksti vaikuttaa diskurssiin. (Fairclough 2015: 57–59)

Viimeinen, laajempi yhteiskunnallinen ja historiallinen konteksti, on se paikka, missä Fairclough kohtaa Foucault'n. Siellä avainasemassa on käsite *l'ordre du discours* (diskurssijärjestys), joka on Foucault'n Collège de France avajaisluennon otsikko (1990 (1971)). Ranskalaisen filosofin pääväite on, että diskurssin tuotanto on joka yhteiskunnassa kontrolloitu, valikoitu, järjestetty ja jaettu tiettyjen menettelyjen avulla, jonka tarkoitus on hallita sen voimaa ja vaarallisuutta, sen ”pelottavaa aineellisuutta” (*redoutable matérialité*). Yhteiskunta pitää diskurssijärjestyksen kurissa, sillä diskurssilla on kyky horjuttaa yhteiskunnan valtarakenteita. Fairclough (2015: 98) toteaa, että sosiaaliset taistelut pyrkivät muuttamaan valtasuhteita, jotta diskurssijärjestys ja sen sisältyvät ideologiset oletukset muuntuvat, ja valta jakautuu uudelleen sen myötä: ”*Power is won, held and lost in social struggles*”. Foucault (1990: 3–5) on samalla linjalla väittäessään, että diskurssi ei vain heijasta taisteluja tai valtasuhteita, vaan se on se, mistä taistellaan, ja se, millä taistellaan, toisin sanoen se on itse valtajärjestys.

Vaikka kriittinen diskurssianalyysi ei olisi yksi ainoa menetelmä, Fairclough (2015: 128–176 ja 2010: 230–254) esittää ohjeita, miten tekstejä voi käytännössä analysoida. Ohjeet ovat joko hyvin perusteellisia (Fairclough 2015) tai paljon yleisluonteisempia (Fairclough 2010). Mm. Pietikäinen ja Mäntynen (2019), Bloor ja Bloor (2007) ja Wodak ja Meyer (2016) antavat kaikki käytännönläheisiä vihjeitä diskurssianalyysin toimeenpanoon. Kaikilla yhteistä on kolmetasoinen jäsentely, jossa lähdetään tekstistä, tarkastellaan sen ilmaantumistilannetta, ja kumpikin yhdistetään sosiaaliseen ja historialliseen kontekstiin. Tieteenalasta riippuen analyysi voi keskittyä eri käytänteisiin ja diskurssintutkija voi käyttää eri käsitteitä ja soveltamistapoja (Pietikäinen ja Mäntynen 2019: 22–27). Tämän tutkielman rajallisuuden vuoksi joudun yksinkertaistamaan tarkastelua enkä pysty ottamaan analyysin piiriin kaikkia mahdollisia monitieteisiä ulottuvuuksia.

Seuraavassa analyysiluvussa käytän siis kyseistä kolmetasoista analyysimallia, jossa toimii pääasiallisesti apuna edellä mainittu Jürgen Spitzmüllerin ja Ingo Warnken (2011) artikkeli. Artikkelissa kirjoittajat kuvailevat kehittämänsä DIMEAN-mallia, jonka nimi tulee saksankielisestä *Diskurslinguistische Mehrebenen-Analyse*, englanniksi *discourse-linguistic multilayered analysis*. Suomenkielinen vastine voisi olla diskurssilingvistinen monikerroksinen analyysi.

Ensimmäisellä tasolla analyysi keskittyy diskurssin tuottamiin teksteihin, tutkielmani tapauksessa vastauksiin verkkoavoriiehen. Tämä tekstinsisäisen analyysin ”kerros” (Spitzmüllerin ja Warnken sanoin) käsittelee itse tekstejä eikä se vielä ole diskurssianalyysia. CDA:n haaste on siirto ”ylemmille” tasoille (Sippola 2021, Spitzmüller ja Warnke 2011: 82), tavoitteena diskurssitaso, mikä vaatii tekstien tulkintaa ja suhteuttamista vallitseviin diskurssikäytänteisiin. Välillä täytyy ottaa huomioon, miten tekstin syntymäympäristö vaikuttaa sen sisältöön. Spitzmüller ja Warnke (2011: 82) kutsuvat tätä ”välikerrosta” toimijoiden tai agenttien kerrokseksi (*actors or agent layer*). Toimijat ovat välittäjiä eli ryhmiä tai henkilöitä, joilla on oma rooli ja oma intressi valtasuhteiden rakentamisessa ja ylläpitämisessä ja joiden toimijuus on analyysissa avainasemassa. Sippola (2021) kannustaa tarkastelemaan välikerroksen analyysissa, mihin genreen (tekstilajiin) aineiston tekstit kuuluvat. Kansalliskielistrategian uudistushanke edustaa lajia, jota voi kutsua valtion ohjaamaksi strategisen linjauksen valmisteluksi, ja jossa vallitsevat tietyt valtarakenteet. Nämä taas jakavat diskurssissa eri toimijuusvaltaa eri ryhmille. Tämän kerroksen analyysin tavoite on tarkastella, miten ryhmät luovat vuorovaikutusta ja välittävät diskurssin käytänteet hankkeen asettamien puitteissa.

Kolmas selitysvaihe nousee yhteiskuntatasolle. Spitzmüller ja Warnke (2011: 86) kutsuvat tätä kerrosta transtekstuaaliseksi tasoksi, ja se on kriittisen diskurssianalyysin varsinainen päätavoite. Se diskurssin ydintieto (*discursive knowledge*), joka on tarkoitus analyysilla paljastaa, on sillä tasolla ikään kuin piilossa. Tutkielmassani pyrin sijoittamaan tekstit ja diskurssin käytänteet laajemmin diskurssijärjestykseen eli Suomen yhteiskunnan sosiaalisiin ja historiallisiin käytänteisiin. Suomen ”ikuisen” kieliriidan pitkä perinne on vahvasti muokannut yhteiskunnan (valta)rakenteita ja luonut spesifisen diskurssin, jota aineistoni voi valottaa. Toisin päin diskurssi on jatkuvasti vaikuttanut valtarakenteisiin ja asettanut tiettyjä ryhmiä eri valta-aseille, jotka ovat Suomen historiassa muuttuneet. Seuraava analyysiluku pyrkii paljastamaan nämä seikat aineistoni perusteella.

5. Niin metsä vastaa, kuin sinne huudetaan

Tässä luvussa tarkastelen aineistoa diskurssianalyysin kolmen vaiheen Spitzmüllerin ja Warnken (2011) DIMEAN-mallin mukaisesti: alaluvussa 5.1 tekstinsisäisellä tasolla, 5.2 toimijuuden eli agenttien tasolla ja 5.3. transtekstuaalisella tasolla. Kaikilla tasoilla pyrin tarkastelemaan erilaisia kielellisiä piirteitä ja tuomaan esille, miten ne liittyvät tutkimuskysymyksiin. Tarkemmin etsin vastausten kielestä niitä seikkoja, jotka ilmaisevat kieli-ideologisia näkökulmia tai sisältävät vallankäytön piirteitä.

5.1. Tekstinsisäinen analyysitaso

Aineistoni tekstit ovat usein lyhyitä, joten on liki mahdotonta analysoida niiden tekstuaalista rakennetta. Siksi kiinnitän eniten huomiota sanastoon ja lauseensisäisiin kieliopillisiin aineksiin. CDA:ssa tarkastelu voi fokusoida moniin piirteisiin: sanojen arvoon (*value*), ideologisesti merkittäviin suhteisiin sanojen välillä (esim. antonyymeihin), metaforisiin keinoihin, toistoon (*overwording*), moduksiin (Fairclough 2015: 128–131). Tämän tutkimuksen analyysi osoittaa, että kieli-ideologiat näkyvät erittäin vahvasti sananvalinnassa, kun taas vallankäyttöä on helppo ilmaista kieliopillisilla keinoilla.

5.1.1. Kieli-ideologiat

Vastausten perusteella olen lajitellut vastaajat kolmeen eri kieli-ideologiaa edustavaan ryhmään: välineelliseen, kansalliseen tai pluralistiseen kieli-ideologiaan. Nämä ovat karkeita ryhmiä monista syistä. Ensinnäkin on todella vaikea määrittellä ihmisen ideologian näin lyhyiden vastausten perusteella. Kuten tuli ilmi luvussa 2, kieli-ideologia koostuu monista piirteistä eikä se näy jatkuvasti ja kaikissa henkilön väitteissä. Toiseksi esittämäni ryhmät eivät ole poissulkevia, kuten tutkimuksessa on usein havaittu, sillä eri kieli-ideologiat voivat olla käytössä samanaikaisesti (Mäntynen ym. 2012: 329). Sen lisäksi käytän tavallista laajempia määritelmiä, joten kosketuspinta eri ryhmien välissä kasvaa vielä. Kuten johdannossa mainitsin, tämä tutkielma ei kuitenkaan keskity kieli-ideologioiden tarkkaan määrittelyyn, koska niitä on tutkittu laajalti muuten. Uskon silti, että kieli-ideologioiden tunnistaminen antaa eväät jatkokäsittelyyn, koska se kuvaa, minkälaisessa mielentilassa vastaaja osallistuu kyselyyn. Kuten alaluvussa 5.2 tullaan näkemään, se ideologinen ilmapiiri, jossa kansalliskielistrategia on toteutettu, on myös tärkeä siitä näkökulmasta, miten se on vaikuttanut koko hankkeeseen.

Ensimmäistä kieli-ideologiaa kutsun välineelliseksi (englanniksi: *instrumental language ideology*). Tähän kieli-ideologiaan on viitattu myös ilmauksilla instrumentaalinen (Mäntynen ym. 2012: 334) tai instrumentalistinen (Westerholm 2017: 22). Taustalla oleva ajatus on, että kieli on (pelkkä) työkalu, jolla on käyttöarvo, hyöty ja toimivuus tai sitten ei. Näin ollen syntyy helposti käsitys, että joillakin kielillä on suurempi käyttöarvo.

Aineistossa välineellinen kieli-ideologia näkyy vahvasti englannin kielen tai muiden valtakielten arvostelussa.

(1) Vaikeaa kuvitella suomenkielistä tutkimusta. Kaikki tiede **tulee olemaan** englanniksi¹

(2) Engelska, engelska, engelska är det **enda** språket som **behövs** inom forskning.

Ei ole yllätys, että kansainvälinen tutkimus on sellainen alue, jossa englannin ylivalta otetaan ikään kuin annettuna. Sitä kuitenkin myös kyseenalaistetaan.

(3) Tulevaisuus on kansalliskielien - englanti on vain **työkalu**.

Välineellinen kieli-ideologia näkyy esimerkeissä (2) ja (3) sanoissa *behövs* ja *työkalu*, ja laajemmin aineistossa sellaisilla sanoilla kuin *etu*, *tarve*, *apu*, *resurssi*, *vara*, *rikas*... Myös ennustuksenomaiset lauseet (VISK § 1546), kuten (1) *tulee olemaan*, ilmaisevat – vallankäytön lisäksi – vahvaa kieli-ideologista asennetta. Siinä vastaaja ottaa hyvin argumentatiivisen position ja esittää tulevaa hyvin todennäköisenä asiantilana.

Toinen englannin kielen vallan alue, johon liittyy vahva välineellinen kielikäsitelmä, on kauppasuhteet.

(4) Suomen- ja ruotsinkielisten välinen kauppakeskustelu on usein helpointa molemmille osapuolille englanniksi, ja sen asemaa tulee vahvistaa, jotta kansainvälinenkin kauppa **kukoistaisi**.

(5) Jokaiselle peruskoululaisten tulisi englannin lisäksi tarjota vähintään yksi kaupan ja kulttuurisuhteiden hoitamisen kannalta **keskeinen** kieli pitkänä kielenä.

Tietyillä kielillä on suurempi arvo, kuten kaupankäynnillä tehdyllä voitolla mitattavissa oleva arvo. Samanlaiset hyötyargumentit pätevät myös kansalliskielten käyttöarvoa arvioidessa.

(6) Ruotsinkielen opetukseen olisi lisättävä resursseja ja osaamisen tasoa olisi kohotettava. **Menestyminen** tulevaisuuden yhteiskunnassa edellyttää tätä.

(7) Med hjälp av ett bättre språkklimat som betonar Finlands koppling och gemenskap med Sverige och Norden så stärks också intresset för nordiska företag att **investera i Finland och bedriva handel** med finska företag.

Kansalliskielistä nimenomaan ruotsin kielen hyödyllisyys korostuu odotetusti vastauksissa. Sillä voi *menestyä*, *kukoistaa* tai *bedriva handel*. Tätä on joskus käsitelty erilaiseksi, ”ekonomiseksi” kieli-ideologiaksi (Westerholm 2017: 35), jossa kieli nähdään resurssina, jonka

¹ Esimerkit aineistosta on numeroitu ja sisennetty sekä kurssivoitu tekstin sisällä. Kaikki lainaukset ovat muodoltaan alkuperäisiä, pois lukien ilmeiset kirjoitusvirheet (puhdasra luontoa, spårkkunskaper...). Mahdollinen korostus on omani ja merkitsen sillä niitä kielenaineiksia, johon analyysi keskittyy.

taloudelliset hyödyt ratkaisevat sen, kannattaako henkilökohtaisesti oppia kieltä tai esim. käyttää julkisia varoja sen opettamiseen. Katson kuitenkin, että kyse on samasta näkemyksestä, jossa kieli käsitteellistetään esineeksi, jonka arvoa punnitaan sitten rahalla.

(8) Ruotsin osaamisen **tarve** on suomenkieliselle valtaenemmistölle ja vieraskieliselle väestölle keinotekoinen. Virallinen kaksikielisyys on maan 95%:n enemmistölle kohtuuton **taakka** ja yhteiskunnalle valtava **kustannus** ja Suomi pitää siksi muuttaa virallisesti yksikieliseksi, suomenkieliseksi maaksi.

Välineellinen kieli-ideologia sisältää myös hyvin mekanistisia piirteitä, esimerkiksi ajatus, että kieli on korjattavissa kuin auto. Varaosia voi tarvittaessa vaihtaa.

(9) [Tulevaisuudessa] Suomen kieleen **on lisätty sanoja**, joita nyt käytetään englannin kielestä lainattuina ”väännöksinä”.

Toinen kieli voi myös korvata toisen samalla tavalla kuin perhe voi aamulla ottaa isomman auton, jos täytyy viedä lapset harrastuksiin.

(10) Suomen- tai ruotsinkielinen selkokieli **korvaa** englannin muunkielisten **tarpeisiin** vastattaessa.

Toista kieli-ideologiaa kutsun kansalliseksi. Se on perinteinen kategoria, jota on myös kutsuttu yksikieliseksi, monolingvistiseksi tai nationalistiseksi kieli-ideologiaksi (Pietikäinen 2012: 425-426, Westerholm 2017: 52). Se perustuu tuttuun ”yksi kieli, yksi kansa” -ajatteluun, ja se aktivoi vastauksissa viittauksia sellaisiin käsitteisiin kuin ylpeyteen, kansaan, kulttuuriin, historiaan, perinteeseen, identiteettiin tai jopa etnisyyteen. Siinä vahvistuu kielen rooli yksilön identiteetin rakentajana ja ylläpitäjänä, joka on edellytys kansan, maan ja valtion menestykseen. Ajattelulla, jossa kieli ja kansallisromantiikka sekoittuvat, on Suomessa pitkä historia, kuten esim. Päivi Rintala (1998) ja Heikki Paunonen (2001) ovat osoittaneet. Kieli nähdään yhden ryhmän (puheyhteisön) ominaisuutena, joskus jopa sen omaisuutena, jota täytyy vaalia. Useimmiten ja alkuaan kieli on nimenomaan kansallisen puheyhteisön ominaisuus (Setälä 1915), joskin sellainen on aina – Andersonin (2006) sanoin – kuviteltu yhteisö. (Enemmän kielten roolista nationalismien historiassa, ks. myös Hobsbawm 1992: 100-121).

Esimerkkejä kansallisesta kieli-ideologiasta löytyy aineistostani runsaasti.

(11) Äidinkieli **määrittää identiteetin**.

(12) Äidinkieli vähintään yhtä tärkeä **identiteetin** ja itsetunnon rakentaja.

(13) Olen suomalainen. **Kansallista identiteettiämme** kielitaidon lisäksi vahvistaa suhtautumisemme ympäristöön.

(14) Omalle **identiteetille** ja kasvulle eheäksi oppivaksi on elintärkeää rikas vuorovaikutus oman äidinkielen **kulttuurin** kanssa.

Suomen erikoistilanne kaksikielisenä maana näkyy siinä, että sama vahva suhde kielen ja identiteetin välillä pätee myös toisen kieliryhmän tapauksessa.

(15) Svenskspråkiga och även tvåspråkiga måste vara mer medvetna om varför den svenska delen av ens **identitet** är **värd** något.

(16) Kieli on osa **historiaa** ja **identiteettiä** ja Suomen kielistrategiassa **tulee näkyä** vahvasti pohjoismaisuus.

(17) Våra **värderingar** bygger på våra inhemska språk.

Esimerkki (15) osoittaa, että vastaaja voi ilmaista sekä kansallista ideologiaa, kytkemällä kielen ja identiteetin, että välineellistä ideologiaa, antamalla kielelle tietty arvo.

Ruotsinkieliset vastaajat saattavat esittää mielipiteitä, jossa he kytkevät itsensä erilliseen etniseen ryhmään, mikä tuo mieleen 1900-luvun alkupuoliskon rotukeskustelut (Setälä 1915, Kielirauhakomitean mietintö 1945).

(18) Att tala om tvångssvenska är **rasistiskt**.

(19) Det behövs mer upplysning i finska skolor om att svenskan i Finland inte är en världsunik situation. **Etniska** minoriteter finns det mängder av i hela Europa och dessa får bevara sin **särart** och bli förstådda t.ex. slovener i Italien.

Aineistosta löytyy myös äärimmäisiä lausumia, jotka ilmentävät vastaajien hyvin kielteistä suhtautumista ruotsin kielen opetusta ja asemaa kohtaan. Vaikka tällaisia vastaajia on vähän (5 henkilöä 111:stä), heidän kielenkäyttönsä erottuu joukosta merkittäväällä tavalla.

(20) Ajattelin suomenkielisten lasten oikeuksien toteutumista vihdoinkin 2020-luvulla, jotta he voisivat kehittää itseään kokonaisvaltaisesti kukin kykyjensä mukaan liberaalin demokratian hengessä myös kielellisesti ilman valtiovallan **svekofasistista** pakkoruotsittamista. Miksi lapsesta alkaen suomenkielisiä kohdellaan edelleen alempiarvoisena rahvaana 1800-luvun perinteiden mukaisesti etuoikeutetun ruotsinkielisen vähemmistön palvelijoiksi nöyryytettyinä?!

(21) Koulutus toteuttaa **valtiollista fasismia** (–) Pakkoruotsi on **virheinvestointi** ja kansan enemmistöryhmään kohdistuvaa vähemmistön etuoikeuksia ylläpitävää **fasismia apartheidin** hengessä!

(22) Suomenkielisten **jälkikolonialistinen** sorto on lopetettava.

(23) Ruotsin kieli on suomalaisille aina ollut vieras kieli, historiallisesti **valloittajan kieli**.

(24) **Siirtomaa** aika on ohi.

Esimerkissä (21) löytyy taas kieli-ideologioiden yhdistämistä: kansallisen (jopa nationalistisen) näkökulman lisäksi (ruotsin kieli edustaa vierasta, vihollista, suomenkielisistä poikkeavaa kansaa) löytyy välineellinen argumentti (ruotsin kielen opetukseen käytetty raha on turha).

Viimeinen kieli-ideologian ryhmä edustaa pluralistista kieli-ideologiaa. Sitä kutsutaan myös monikielisuuden kieli-ideologiaksi (Westerholm 2017: 15, Mäntynen ym. 2012: 334). Tällainen ideologia arvostaa monikielisyyttä itsessään ja vastustaa ajatusta nollasummapelistä, jonka mukaan yhdelle kielelle annettu tila on toiselta pois. Pluralistinen kielikäsitelmä näkee käyttöä ja arvoa kaikissa kielissä kaikilla elämän osa-alueilla. Jokaisella kieliryhmällä on mahdollisuus tuoda yhteiskuntaan lisäarvoa. Tämä ideologia on mielestäni edustettuna myös niissä vastauksissa, jotka näkevät Suomen nykyisen tilanteen oikeana ratkaisuna. Nämä vastaajat piirtävät ihannekuvan kahdesta rauhassa rinnakkain elävästä kansalliskielestä.

(25) Kaksikielisiä ja **ylpeitä** siitä: Suomi osana Pohjolaa. Suomalaiset ovat **ylpeitä** kaksikielisestä maastamme. Me osaamme toista kotimaista yhtä hyvin kuin englantia. Tämä koskee erityisesti suomenkielisiä ja eritoten nuoria. Suomenkielisille ruotsi ei ole taakka vaan mahdollisuus, joka avaa ovia koko Pohjolaan. Kansallinen keskustelumme ja alitajunnan tarina kaksikielisyydestä ei perustu enää historiaan, vihaan, kuivaan viranomaispuheeseen oikeuksista ja palveluista vaan tulevaisuuteen: puhutaan meidän uniikista identiteetistä ja tavoitteestamme olla iso toimija täällä Pohjolassa ja näin ollen laajemminkin. Ajatellaan kaksikielisyydestämme ei oikeuksien jakamisena, jossa jotain on aina joltakulta pois, vaan tilanteena, jossa me kaikki voitamme ja hyödynnämme.

Vaikka esimerkki (25) edustaa avointa, pluralistista kieli-ideologiaa, se sisältää mielestäni myös kansallisia ja välineellisiä piirteitä. Mihin peräänkuulutettu ylpeys oikeasti perustuu? Antaako kaksikielisyys Suomen kansalle erikoisen, ainutlaatuisen tai jopa paremman identiteetin? Onko kaksikielinen Suomi ylipäättään yksikielisiä maita arvokkaampi? Entä olisivatko yksikielisen Suomen kansalaiset vähemmän ylpeitä maastaan? Esimerkki osoittaa

jälleen kerran, että kieli-ideologiset piirteet sekoittuvat helposti vastauksissa, koska ihmisten suhde kieliin on moniulotteinen.

Aineistosta löytyy myös piirteitä toisista ideologioista, joihin en tässä tutkielmassa syvenny, sillä ne esiintyvät aineistossa suhteellisen harvoin tai ne liittyvät kolmeen esittämäni pääideologiaan. Näin on esimerkiksi purismin tapauksessa, joka on ”puhtaaseen” kieleen pyrkivä kieli-ideologia. Puhdas ymmärretään purismissa sekä huolehdittuna, oikeakielisyyden sääntöjä noudatettavana kielenä, että kielenä, josta esimerkiksi vieraankieliset sanat ja rakenteet on karsittu pois (Thomas 1991). Mäntysen (2012b: 378) mukaan puristinen ja nationalistinen kieli-ideologia ovat Suomessa perinteisesti vahvasti linkitettyjä. Yhteys kulkee mm. standardikieli-ideologian kautta ja purismiin sisältyy myös ideologia, jonka mukaan oikeaa kieltä on vain natiivikielenpuhujan kieli. Omassa aineistossani puristinen piirre oli jo esillä esimerkissä (9), jossa vastaaja kuvaili sellaista tulevaisuutta, jossa *suomen kieleen on lisätty sanoja, joita nyt käytetään englannin kielestä lainattuina ”väännöksinä”*. Tämän ajatuksen mukaan kieli, josta on puhdistettu vieraita aineksia, lienee käyttökelpoisin.

(26) Jokaikisessä väestön osassa tulee vastaan ihmisiä, joilla on ihan **kirjoitetun kielen perusteet hukassa**. Ei pilkkuja, eikä yhdyssanoja osata käyttää.

(27) Aktuella högklassiga läromedel på nationalspråken, inga **dåliga** översättningar.

(28) Suomen kieltä arvostetaan, vaalitaan ja vaaditaan kirjoitettavaksi **oikein**. Myös lehdissä, jossa **oikeinkirjoitus** alkaa olla kyseenalaista.

(29) Så mycket **språkgrödor** över allt att det är pinsamt, hade bara något med svenska som modersmål kastat ett öga på det hade det kunnat undvikas!

(30) Viranomaistyössä ei enää käytetä **turhaa englantia ja anglismeja**, vaan ilmaisut on korvattu kansalliskielisillä ilmauksilla.

Tämän maisteritutkinnon aineiston perusteella vastaajat jakaantuvat kolmeen pääryhmään: suomenkielisistä vastaajista liki puolet edustaa välineellistä, neljäsosa kansallista (tai jopa äärinationalistista) ja viidesosa pluralistista kieli-ideologiaa. Vajaat kymmenesosa tapauksista on vaikea lajitella mm. liian lyhyiden vastausten takia. Ruotsinkielisistä vastaajista luokittelu on seuraava: kaksi kolmasosaa on välineellistä, kymmenesosa on kansallista ja reilut viisi prosenttia on pluralistista kieli-ideologiaa. Määrittelemättä jää melkein viidesosa.

Jos lasketaan kaikki vastaajat yhteen, selvästi yliedustettuna on välineellinen kieli-ideologia, joka näkyy yli puolessa tapauksista. Se ei ole mielestäni yllättävä, ja palaan selitykseen analyysin seuraavassa vaiheessa. Muut kieli-ideologiat, kansallinen ja pluralistinen, kulkevat rinnalla, kumpikin noin viidentoista prosenttia osuuksilla. Toki kansallinen kieli-ideologia esiintyy useammin suomenkielisissä vastauksissa, jossa ruotsin kielen opetusta kritisoidaan ahkerasti (lisää ns. pakkoruotsi-keskustelusta alaluvussa 5.3).

5.1.2. Vallankäyttö

Valtaa on joskus helppo havainnoida aineistossa.

(31) Korkeakouluja pitäisi **rahoituksen menettämisen uhalla vaatia** sitä, että tutkinnon voi suorittaa suomeksi.

Esimerkissä näkyy ensimmäisenä mieleen tuleva vallan käsitys: henkilö A pakottaa henkilöä B tekemään jotain rangaistuksen uhalla. Kuten luvussa 2.2 nähtiin, kyseessä on vallan ensimmäiset kasvot (vastustuksen murtaminen) ja rankaiseminen toimii vallan lajina. Samat kasvot voivat esineellistyä eri lajilla.

(32) Politikerna och lagstiftningen **styr** tjänstemannakåren, **inte tvärtom**.

Kyse on vastauksesta arviointikysymykseen eli siihen, miten muutos saadaan aikaan. Implisiittinen väite on, että tällä hetkellä virkamiehet ohjaavat poliitikkojen toimintaa ja lainsäädäntöä, mikä on väärin. Poliitikkojen täytyy ottaa valtansa takaisin ja määrätä virkamiehiä. Jos vallan kasvot ovat esimerkissä samat (oman tahdon läpivieminen vastustuksesta huolimatta), sääntely ja auktoriteetti ovat tässä vallan lajit.

Vallankäyttö voi olla myös paljon hienovaraisempaa.

(33) Yli 50-vuotta pakollista "**toista kotimaista**" on **varmasti** osoittanut **kaikille**, että tämä opetusmetodi **ei toimi**.

Lainausmerkit *toista kotimaista* -lausekkeen ympärillä ovat kriittisessä diskurssianalyysissä tyypillinen kiinnostuksen kohde (Fairclough 2015). Niillä vastaaja kyseenalaistaa hieman sarkastisella sävyllä koko käsitteen toisesta kotimaisesta kielestä eli ruotsin kielestä kansalliskielenä. Kuten esimerkissä (23) nähtiin, näkemys siitä, että *ruotsin kieli on aina ollut vieras kieli*, on aineistossa edustettuna. Esimerkin (33) vastaaja asettaa itseänsä sellaiseen auktoriteettiasemaan (*varmasti, kaikille*), joka käytännössä pakottaa muut jakamaan hänen mielipiteensä; eihän kukaan halua olla ymmärtämättä sitä, mitä kaikki muut ovat jo tajunneet. Esimerkin lopussa tulee peruuttamaton tuomio: tämä ei toimi.

Nämä esimerkit näyttävät, että on mahdollista etsiä, kielestä ja kielen avulla, vallankäytön keinoja, jotka vastaajat ovat sijoittaneet vastauksiinsa, joko aika suorasanaisesti tai hellävaraisemmin. Käyttämällä Taulukkoa 1 mallina olen poiminut aineistosta kohtia, jotka edustavat vallan eri kasvoja ja lajeja. Tulos näkyy Taulukoissa 6 (suomenkieliset vastaajat) ja 7 (ruotsinkieliset vastaajat).

Taulukko 6. Suomenkielisiä esimerkkejä vallan kasvoista ja lajeista (Taulukko 1 mukaan).

Vallan kasvo /lajit	Rankaiseminen	Palkitseminen	Auktoriteetti	Sosiaalistaminen	Sääntely
1. kasvo Vastustuksen murtaminen	Ahvenanmaan saamat rahalliset tuet pitäisi sitoa siihen, että suomen kieli saa Ahvenanmaalla tasavertaisen aseman.	Virkamiehet joilla on Suomen kielen lisäksi sujuva Ruotsin, Venäjän tai Englannin kielen taito saavat 3-5 % lisää palkkaa kaksikielisyydestä.	Ensinnäkin jo hyödyttömyytensä osoittautuneesta ja vain negatiivisia asenteita ruotsinkielisiä kohtaan luovasta pakkoruotsista luovutaan mahdollisimman pian eduskunnan tekemällä päätöksellä.	Unohdetaan kaikesta puheesta, myös eduskunnassa, "pakkoruotsi"-termi.	Kielenosaaminen työntekijöiden ja yritysten vahvuutena: Työnantajiin vaikuttaminen työmarkkinayhteistyössä (Tesseistä lähtien)
2. kasvo Vaihtoehtojen rajoittaminen	Suomen kielen asema on selkeästi se vahvin Suomessa. Siitä on mielestäni turha väitellä.	Toivoisin Suomalaisten oppivan laajasti myös muita kieliä. Erityisesti Venäjän ja kiinän kielen oppiminen olisi mielestäni hyödyllistä.	Yksinkertaisesti aletaan koulussa toisen kotimaisen opettamista ennen englantia. On kestävämpää, että suomalainen pääsee oppimaan kanssakansalaisensa kieltä myöhemmin kuin vierasta kieltä.	Koululaiset ja opiskelijat käyvät vaihto-opiskelussa muualla Pohjolassa.	Valtion yhtiöiden nimet suomenkieliset. Valtion omistamilla yrityksillä ja laitoksilla on selkeät suomenkieliset nimet. Eli siis Business Finlandia tms.
3. kasvo Preferenssien muuttaminen	Sosiaali- ja terveyspalveluita tarjotaan vain niille, joilla on niistä varaa maksaa ja jotka osaavat puhua suomea. Elämäntapaloiset ja suomea puhumattomat olkoon ilman	Molemmat kansalliskielet huomioivat hankkeet, organisaatiot ja tahot saivat tukea yhteiskunnalta.	Tarvitaan nuorten arvostamia brändilähtöisiä, jotka nostavat molempien kielten arvostusta puhumalla suoraan nuorille somessa erilaisin tavoin.	Palkataan markkinointitiimejä tai muita vastaavia, jotka kampanjoijensa avulla saavat ihmiset ymmärtämään, että suomen kieli on hieno kieli ja sitä kannattaa käyttää.	Englannin kielen asemaa pitää vahvistaa Suomessa. Ehkä virallisen vähemmistökieli?
4. kasvo Sisäistetty oikeus ja velvollisuus	Ammattiyhdistykset kannustaisivat jäseniään lähettämään hakemukset englanninkielisiin työpaikkailmoituksiin suomen kielellä silloin kun lisätietojen antajan nimi selvästi suomenkielinen, toivottavasti siten että englanninkielisen työpaikkailmoituksen lehteen laittanut työnantaja saisi kaikki hakemukset suomeksi eikä yhtään englanniksi.		[Englannin kielen] opetukseen satsattava. On turha taistella tuulimyllyjä vastaan, maailmankieli on ja pysyy.	Opetetaan kouluissa Suomen historiaa ennen 1809	Kielitoimiston pyynnöstä englannin kielen tarpeeton käyttö on tuomittu ja suomen kieli on tullut englannin tilalle markkinoinnissa ja työelämässä.

Taulukko 7. Ruotsinkielisiä esimerkkejä vallan kasvoista ja lajeista (Taulukko 1 mukaan).

Vallan kasvot /lajit	Rankaiseminen	Palkitseminen	Auktoriteetti	Sosiaalistaminen	Sääntely
1. kasvot Vastustuksen murtaminen	Ställ krav och gör det straffbart att inte uppfylla kraven, samt dryga ersättningar till den som blir drabbad	Språkkompetens ska inverka på lönesättningen i myndigheter och kommuner.	Språkraven för tjänsteman ska vara riktiga, inte bara pappersexersis..	Gör det straffbart att tala om tvångssvenska	Böter och straff. Myndighetspersoner som inte uppfyller kraven och ger service på personens modersmål avskedas.
2. kasvot Vaihtoehtojen rajoittaminen	Sluta anställa personer som inte uppfyller språkraven.	Lägg höga studiepoäng på svenskakurser från allt från yrkeshögskola till universitetsutbildning, det lockar med frivilliga kurser som ger många poäng	Nu är det tabu att prata ex. svenska på många arbetsplatser.		Inom restaurang och krögarvärlden, svenskspråkiga matlistor borde vara normen, inte som nu på många språk men inte på svenska.
3. kasvot Preferenssien muuttaminen	Genom att boycotta medier som uttrycker sig negativt om det andra språket		Måla upp olika bilder av ex. finlandssvenskar (= "alla är inte som Björn Wahlroos")	Kanske en gemensam kampanj där alla de nordiska länderna marknadsför sej ännu tydligare och välkomnar nordbor för studier och arbete?	Mångsidig övervakning av ett organ som har hand om helhetsbilden. Ser till att språkgruppernas representeras såväl inom kultur, utbildning, forskning mm
4. kasvot Sisäistetty oikeus ja velvollisuus	Jag har lite gett upp med att få service på eget språk. Jag börjar samtalen ofta på finska. Det skulle vara trevligt ifall man fick service på eget språk, men om det betyder att kötiderna blir längre känns det inte värt det.		Ledande personer inom politik, kultur, idrott och näringsliv bör föregå med gott exempel.	Finlands historia börjar innan 1809 även på finska.	Förutsättningarna för att kunna använda sitt modersmål svenska är väl tryggade i lagstiftningen

Yllä olevien taulukoiden laatiminen on tietysti todellisuuden yksinkertaistamista. Kaikista vallan kasvoista ja lajeista ei myöskään löydy esimerkkiä, mutta valikoima on silti laaja. Se, etten löytänyt yhtä paljon vallan ilmentymiä ruotsinkielisistä vastauksista, johtunee vastaajien ja vastauksien pienemmästä määrästä. Tuskin toinen kieliryhmä vierastaa vallankäyttöä toista enemmän.

Lajitteluani voi myös kyseenalaistaa, sillä jotkut esimerkit sopisivat melkein yhtä hyvin taulukon toiseen soluun. Tämä pätee erityisesti vallan 3. ja 4. kasvojen tapauksissa, jotka ovat tietyllä tavalla samaa laatua mutta eri astetta. Silloin kun vallankäyttäjä on eri keinoin pystynyt muuttamaan vallan kohteen preferenssit (3. kasvot) pysyvästi ja niin tehokkaasti, että vallan

kohde itse ei sitä enää huomaa, valta sisäistyy ja muuttuu oikeudeksi tai velvollisuudeksi (4. kasvot).

Suhde englannin kielen ylivaltaan tietyillä alueilla toimii osoituksena sisäistetyistä vallankäytöstä, kuten esimerkeissä (1)–(3) jo nähtiin.

(34) Tiedemaailma tänään on globaali ja sen lingua franca on englanti. Tämän **hyväksyn** mm. ekonomisuus syistä.

Väitelauseen muoto kuvailee englannin kielen asemaa ikään kuin annettuna, välttämättömänä, kiistämättömänä. Samalla vastaaja esittää oikeutukseksi jonkin taloudellisen hyödyn, mikä viittaa välineelliseen kieli-ideologiaan. Hän myös asemoi itsensä vallankäyttäjäksi ilmaistemalla omaa hyväksyntäänsä (hänellä on siis valta hyväksyä tai hylätä). Tässä näkyy esimerkki siitä, miten verkkoaiivoriin vastaajat ottavat itselleen valtaa toimijoina, kuten alaluvussa 5.2.2. tullaan näkemään.

Valta voi olla niin sisäistetty, että kaikki vastustus vaikuttaa turhalta.

(35) [Englannin kielen] opetukseen satsattava. On **turha taistella** tuulimyllyjä vastaan, maailmankieli **on ja pysyy**.

Jotkut vastaajat ovat eri mieltä ja katsovat, että vastarinta kannattaa.

(36) [Tulevaisuudessa] Englannin kielelle ei ole **annettu periksi**.

(37) Yliopistoissa tutkimukset kirjoitetaan englanniksi, koska niistä saa enemmän rahaa. Näen, että asennemuutoksen lisäksi suomen kielen **asema tarvitsee myös apua** lakipuolelta.

(38) Kansalliskielille takaisin ne alueet, jotka englanti on **vallannut**.

Niin kuin juuri käyttämäni sana *vastarinta*, taistelu- tai jopa sotametaforat sisältävät vallankäyttöä. Metaforien tarkastelu on toisen tutkielman aihe, mutta taistelun ja vallankäytön voidaan katsoa olevan hyvin läheisiä käsitteitä.

Laatimani taulukot ovat epätarkkoja, koska myös lajien välillä on häilyvä raja: sääntely on auktoriteetti, joka perustuu lakeihin ja asetuksiin, ja sosiaalistaminen on myös eräänlainen auktoriteetti, joka tulee yhteisön tai yhteiskunnan normistosta. Koulu on yksilön sosiaalistamisen toinen paratiisi (toinen on perhe), eikä ole yllättävää, että koulutuksen rooli on aineistossani hallitseva. Kuten eräs vastaaja sanoo, kaikki lähtee kouluista ja koulutuksesta.

Verkkoavoriikihikysely viittaa usein koulutukseen ja ”eri näkökulmat”, joita vastaajalta pyydetään pohtimaan, patistavat myös ajattelemaan koulutusta (ks. lisää luvussa 5.2.1). Näin ollen yleisimmäksi ratkaisuksi kaikkiin ongelmiin esitetään koulua. Näkökulmasta riippuen sieltä täytyy joko poistaa ruotsin kielen pakollinen oppiminen kokonaan tai sitten panostaa toiseen kotimaiseen kieleen merkittävästi, jotta kaikki oppilaat osaavat sitä ja heidän asenteensa ruotsiin parane. Palaan koulun rooliin luvussa 5.3.2.

Päätän tämän katsauksen vallankäytön ”työkalupakista” pohtimalla vastaajien tietoisuutta omasta vallankäytöstään.

(39) Suomen kieli Pohjoismaiden neuvostossa

(40) [Suomi tunnettuna kaksikielisenä pohjoismaana muiden pohjoismaiden joukossa]
Pohjoismaiden neuvoston agendalle **tai emme osallistu enää toimintaan**

Esimerkin (39) vastaaja vaatii, että suomen kieli saa työkielen statuksen Pohjoismaiden neuvostossa. (40) haluaa myös tunnustuksen Suomen virallisesta kaksikielisyydestä. He ilmeisesti tajuavat, että se tarkoittaa vallankäyttöä neuvoston nykyistä käytäntöä vastaan. Siksi (40) esittää, mihin vallan lajiin (eli uhkaan) täytyy tarttua, ellei toinen osapuoli suostu hänen tahtonsa läpiviemiseen.

Jotkut vastaajat ikään kuin leikkivät vallalla. He ovat tietoisia siitä, että vallankäytön keinoja on mahdollistaa käyttää monella tasolla ja he esittävät ratkaisuja, jotka eivät suoraan edusta perinteistä weberiläistä valtaa. He ehdottavat selvästi vallan kolmansien kasvojen käyttöä, jolla he pyrkivät muuttamaan toisen osapuolen preferenssejä:

(41) Via media - trots att de många gånger polariserar åsikterna - torde det vara enklare än förr att nå ut och skapa en positiv image av olika språk - via musiken, via filmer, via information om minoriteten där man presenterar litteratur, musik o.s.v. **utan att "avslöja" att man för något slags "språkreklaam"...**

Erittäin mielenkiintoisia ovat mielestäni seuraavat esimerkit, joissa tulee esiin kielen kotoperäisyys:

(42) **Kotoperäiset** vähemmistökielet arvostukseen **kansalliskielten rinnalle**. Kotoperäisten vähemmistökielten tukeminen taattaisiin. Elvytystyötä tehtäisiin aktiivisesti mm. saamelaiskielten, karjalan ja romanin suhteen. Monipuolisen kieliympäristön vaaliminen edesauttaa **myös** omien kansalliskieltemme monipuolista vaalimista.

(43) Ymmärrämme **erityisesti kotoperäisten (suomi, saame, karjala)** kieltemme rikkauden ja kielelliset ihmisoikeudet. Rakennamme kielipolitiikkamme niiden ja toisen kansalliskielemme ruotsin varaan – – Koemme maahanmuuttokielet suurena rikkautena ja annamme niiden elää rehottaa kuten luonnonniitty, jossa on kaikenlaista iloisesti sekaisin. Kannustamme kielivähemmistöjä ylläpitämään äidinkieliään samalla, kun integroimme heidät suomalaiseen yhteiskuntaan **ensisijaisesti** suomen kielen avulla.

(44) Kansalliskielille takaisin ne alueet, jotka englanti on vallannut. Englannin roolia vähennettäisiin, sillä **se ei Suomessa ole merkittävä kieli**, äidinkielisten puhujien määrän huomioon ottaen. – – Englannin rooli voisi olla heikompi, myös kansainvälisissä tutkimuksissa.

Esimerkkien (42) ja (43) vastaajat erottavat Suomessa puhutuista kielistä kotoperäiset, joihin heidän mielestään ruotsin kieli (kansalliskielenä) ei kuulu. Käsite *kotoperäinen* edustaa selvästi kansallista kieli-ideologiaa ja voi miettiä, mistä se päätyy vastauksiin, kun sanaa ei käytetä kansalliskielistrategian uudistushankkeeseen liittyvissä teksteissä. Se tulee todennäköisesti yleisestä keskustelusta ja mediasta, jossa käsitellään Suomen eri vähemmistöryhmiä ja tehdään ero kotoperäisten ja ”uusien” vähemmistökielten välillä. Vastauksissa annetut esimerkkikieliset voivat viitata perustuslaissa mainittuihin kieliin, mutta karjala on lisätty. Kotoperäinen kieli ansaitsee enemmän arvostusta (42) mutta toinen kieli, kuten englanti, ansaitsee vähemmän (44). Vastaajat esittävät jopa syyn, miksi näin on: välineellisen kieli-ideologian mukaisesti, isommat kieliryhmät saavat enemmän kuin pienemmät, mutta tämä pätee englannin eikä esimerkiksi venäjän kielen tapauksessa. Suomessa venäjänkielisiä asuu silti englantia äidinkielenään puhuviin verrattuna nelinkertaisesti (Tilasto 2021a). Kun venäjänkielisiä on 40 kertaa enemmän kuin saamenkielisiä (Tilasto 2021b), mukana myös jälkeläiset sellaisista venäläisistä, jotka ovat asuneet maassa 1800-luvulta lähtien, mikä johtopäätös täytyy tehdä? (Enemmän venäjänkielisten asemasta Suomessa, ks. Lähteenmäki ja Pöyhönen 2014).

Edellä esitetyt esimerkit osoittavat, että kieli-ideologiat – kansallinen, joka antaa kotoperäisille kielille lisäarvoa, tai välineellinen, joka antaa isoille tai hyödyllisille kieliryhmille lisäarvoa – luovat henkilön tajunnassa skaalan, jonka mukaan hän sijoittaa kieliä arvojärjestykseen. Tämä implisiittisesti oikeuttaa vallankäyttöä kielen suosimiseksi tai haittaamiseksi. Skaalassa suomi on selvästi ykkönen, kuten esimerkistä (43) näkyy: maahanmuuttajien mahdollisuus kotoutua Suomen yhteiskuntaan ruotsiksi voi olla vain toissijainen vaihtoehto.

Näin rajoitetun aineiston pohjalta on haastavaa tehdä selvä johtopäätös siitä, ovatko vastaajat tietoisia omasta vallankäytöstään. Laajemmassa tutkimuksessa voisi käyttää muita aineiston keruun keinoja (esimerkiksi haastatteluja), joilla vastaajien syvempää ajattelutapaa olisi mahdollista tarkastella. Silti aineisto näyttää, että moni vastaaja ehdottaa suorasanaisesti vallankäytön keinoja oman näkökulmansa edistämiseksi.

Aineiston tekstinsisäinen tarkastelu vastaa ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni. Kun tarkastelee diskurssia Suomen kansalliskielten asemasta ja tulevaisuudesta kansalliskielistrategian uudistushankkeen kautta, voi sanoa, että edustetut kieli-ideologiat ovat välineellinen, kansallinen ja pluralistinen kieli-ideologia (tässä järjestyksessä). Keskusteluun osallistuvilla on ilmeisesti käytössään koko kirjo vallan kasvoista ja lajeista, ja he oikeasti käyttävät niitä kaikkia.

Matkalla diskurssianalyysin ylemmälle analyysitasolle tarkastelen seuraavassa alaluvussa toimijuuden tasoa, jossa eräät ryhmät pelaavat tärkeää roolia kieli-ideologian välittäjinä. Tutkin tässä tutkielmassa kolmea pääryhmää. Ensimmäistä ryhmää kutsun verkkoavoriihen kysyjiksi (käytännössä oikeusministeriö ja nettikyselyn tuottajat). Toinen ryhmä on verkkoavoriihen vastaajat (jotka ovat tuottaneet aineistoni). Kolmantena ryhmänä näen lehdistön, tarkemmin sanoen Suomen kaksi suurinta päivälehteä suomen- ja ruotsinkielisten keskuudessa, Helsingin sanomat ja Hufvudstadsbladet. Kuten tullaan näkemään, näiden ryhmien rooli voi olla hyvin aktiivinen tai ei.

5.2. Toimijuuden analyysitaso

Edellisessä alaluvussa olen keskittynyt kriittisen diskurssianalyysin ensimmäiseen, tekstitasoon. Aineiston tekstikorpus edustaa diskurssin tapahtumaa (*discursive event*), joka analyysin tehtävänä on sijoittaa se laajempiin diskurssikäytänteisiin (*discursive practice*) ja sosiaalisiin käytänteisiin (*social practice*). Tekstiä ylempi taso on Fairclough'n mukaan vuorovaikutus- tai Spitzmüllerin mukaan agenttikerros (*agent layer*). Se keskittyy toimijoihin ja heidän toimijuuteensa. Tällä tasolla analysoidaan niitä toimijoita, jotka ovat CDA:ssa avainasemassa, sillä he toimivat välittäjinä konkreettisen tekstin ja yhteiskunnallisen kontekstin välillä. (Fairclough 2015: 55-59, Spitzmüller ja Warnke 2011: 82)

Agentit ovat henkilöitä tai sosiaalisia ryhmiä, jotka pyrkivät tulemaan kuulluiksi, edistävät oman näkemyksensä sosiaalisesta todellisuudesta ja näin ollen pyrkivät saamaan lisää auktoriteettia ja kontrolloimaan diskurssia (Spitzmüller ja Warnke 2011: 86). Tässä tutkimuksessa on selvästi kaksi agenttiryhmää, joita tarkastelen seuraavissa alaluvuissa.

Ne ovat verkkoavoriihen laatineet kysyjät ja siihen osallistuneet vastaajat. Pohdin myös kolmannen näkymättömämmän agenttiryhmän, median, roolia.

5.2.1. Verkkoavoriihen kysyjät

Kansalliskielistrategian uudistushanke nojaa osittain verkkoavoriihikyselyyn. Pandemian takia sen rooli vielä vahvistui, kun osallistamista oli vaikea järjestää fyysisesti. Oikeusministeri Henriksson myöntää tämän kyselyn avaustekstissä:

(45) Koska suunnitelmat seminaarien ja kuulemisten osalta muuttuvat, tämä verkkoavoriihi on yhä tärkeämpi väline strategian valmistelua ajatellen.

Avausteksti sekä kyselyn kysymykset ja ohjeet ovat osa sitä diskurssimaisemaa, johon diskurssitapahtuma sijoittuu, ja vastaajat orientoituvat myös niiden perusteella. Tästä syystä nämä tekstit kytkeytyvät olennaisesti aineistoon. Liitteessä 1 on tarkka kuvaus kyselyn eri vaiheista ja niihin liittyvistä teksteistä ja aloitan tarkastelun niistä.

Avausteksti on viesti vastaajalle oikeusministeri Anna-Maija Henrikssonilta kuvineen, ja se ilmestyy heti kyselyn avatessa. Sen otsikko on:

(46) Tarvitsemme ideoitanne **turvaamaan** suomen ja ruotsin kielen käytön pitkälle tulevaisuuteen!

Huomio kiinnittyy verbiin *turvata*, joka tuo mieleen vaaran, jolta täytyy suojautua. Samanlainen, vaikkakin miedompi, vivahde löytyy ruotsinkielisestä versiosta, jossa käytetään verbiä *säkerställä*, vaikka *trygga* olisi ehkä vastannut paremmin *turvata* sanaan. *Trygga* esiintyy muualla tekstissä. Sama semanttinen kenttä on kyselyn avaustekstissä edustettuna useasti (esitän esimerkeissä sekä suomen- että ruotsinkielistä tekstiä, korostukset ovat aina minun):

(47) Äidinkieli antaa **turvallisuuden** tunteen meille kaikille / Modersmålet ger oss en känsla av **trygghet**

(48) ... kansalliskielistrategia, joka **turvaa** kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä... / Den ska **trygga** allas rätt att få service...

(49) Samaan aikaan kun keskitymme meille tärkeimpien ihmisten ja asioiden **turvaamiseen** välittömältä **uhalta**... / Samtidigt som vi fokuserar på att **avvärja** ett omedelbart **hot** mot de människor och frågor som är viktigast för oss ...

(50) Koronaepidemia on myös tuonut näkyväksi, miten tärkeää on saada tietoa omalla kielellään, jotta voi **suojata** terveyttään ja läheisiään / så att man kan **värna** om sin hälsa och **skydda** sina närstående

Sanat *uhka* / *hot* ovat tässä kontekstissa todella voimakkaita sanoja, jotka asettavat kyselyn vastaajan tietynlaiseen epävarmaan, pahanenteiseen mielitilaan. Toki ne liittyvät pandemiaan ja meille tärkeimpien ihmisten elämään (49) eivätkä suoraan kansalliskieliin. Kansalliskielistä puhutaan vain sanoilla *haaste* / *utmaning*, jotka toistuvat avaustekstissä kolme kertaa. Silti sama elintärkeä semanttinen kenttä löytyy myös seuraavasta lauseesta:

(53) Suomessa **on** jatkossakin **oltava** kaksi **elävää** kansalliskieltä / Det ska finnas två **levande** nationalspråk i Finland även framöver.

Elävä / *levande* tuo mieleen vastakohtat *kuollut* / *död*. Tilanne on todella vakava, jos suomen tai ruotsin kielet voivat kuolla. Tämä yleinen metafora (esim. kieli on kuin elävä organismi, jota täytyy hoitaa, suojata ja puolustaa tai kielet kuolevat sukupuuttoon) sopii hyvin sellaiseen ilmapiiriin, jossa kielten ympärillä väijyy vaara. Esimerkissä (51) on myös nesessiivinen verbiliitto *on oltava* / *det ska finnas*, joka ilmaisee tässä välttämättömyyttä (VISK 2008, §452 ja §1580).

Kieli-ideologiset elementit ovat läsnä avaustekstissä, jonka ensimmäinen lause on:

(52) Yksi Suomen **rikkauksista** on maamme kaksikielisyys.

Paitsi että tällainen väitelause jättää vähän tilaa keskusteluun, se ammentaa suoraan välineellisestä kieli-ideologiasta. Antaessaan Suomen kaksikielisuudelle arvoa väite mahdollistaa myös sen arvioinnin: onko rikkaus pieni vai suuri muihin verrattuna? Maksaako tämä rikkaus Suomelle liikaa? Tutut julkisen keskustelun argumentit ruotsin kielen asemasta syntyvät tämänkaltaisista väitteistä.

Avausteksti edustaa myös vahvasti kansallista kieli-ideologiaa. Siinä kansalliskielet – joihin viitataan useimmiten sanalla *äidinkieli* / *modersmål* – kytkeytyvät identiteettiin ja kulttuuriin kansallisromanttisesti:

(53) Äidinkielemme on osa **identiteettiämme** ja **kulttuuriamme** / Modersmålet är en del av **vår identitet** och **kultur**

(54) ... jo ennen kuin koronaepidemia pysäytti **maamme** / Redan innan koronaepidemin lamslog Finland

(55) ... puhua omaa **tunnekieltään**, kun on sairas / tala sitt **känslspråk** när man är sjuk

Avaustekstistä välittyy hyvin isänmaallinen tunnelma, jossa korostetaan kansalliskielten roolia maan (maamme), kansakunnan (kulttuuriamme) tai kansan (identiteettiämme) olennaisena osana. Omistusliitteet *-mme* luovat ikään kuin oman piirin, johon *me* kuulumme, eivätkä *muut*.

Teksti vetoaa myös tunteisiin (*tunne / känsla* toistuvat kaksi kertaa) ja sen kansallinen kieli-ideologia korostuu nimenomaan sanassa *äidinkieli*. Tekstin ensimmäinen kappale kuuluu:

(56) Yksi Suomen rikkauksista on maamme kaksikielisyys. **Äidinkielemme on** meille jokaiselle tärkeä perusoikeus. **Äidinkielemme on** osa identiteettiämme ja kulttuuriamme. **Äidinkieli antaa** turvallisuuden tunteen meille kaikille.

Neljässä lauseessa esiintyy siis *äidinkieli* kolme kertaa, ja vielä kaksi kertaa omistusliitteinen, *äidinkielemme*. Myöhemmin suomenkielisessä tekstissä toistuu myös ilmaisu *oma kieli* kolme kertaa. Ruotsinkielisessä tekstissä toistuvat samalla tavalla ilmaisut *modersmålet* (3 kertaa), *sitt eget språk* (2 kertaa), *sitt modersmål* (kerran) ja *sitt känslospråk* (kerran). Mielenkiintoista esimerkissä (56) on myös sen retorisesti vaikuttamiseen pyrkivä luonne: sanan *äidinkieli* toiston lisäksi sama lyhyt väitelauserakenne toistuu kolme kertaa kuin jokin mantra.

Tulkintani on, että tämä lyhyt avausteksti (205 sanaa) luo ilmapiirin, jossa molemmat kuvaamani pääideologiat ovat sisäänrakennettuna. Näin ollen ei ole ihme, että ne esiintyvät vastauksissakin. Verkkoavoriihen avausteksti antaa – Spitzmüllerin ja Warnken sanoin – ”äänen” eräälle toimijalle (hankkeen vetäjälle eli oikeusministeriölle), joka vahvistaa oman näkemyksensä todellisuudesta eli kielitilanteesta Suomessa. Siinä näkemyksessä kansalliskielet ovat sekä suomalaisen perusluonteinen ominaisuus että aarre, joka tuo turvaa, mutta jota uhkaa ympäristö täynnä vaaroja. Tämä on omiaan aiheuttamaan puolustusrefleksin ja asettamaan verkkoavoriihen vastaajan sopivaan mielentilaan, jossa hänen täytyy ehdottaa ratkaisuja kansalliskielten pelastamiseksi. Viittaus tunteisiin (esimerkki 55) osoittaa, ettei katsota kieliä vain rationaalisesti. Tässä mielessä ollaan kaukana Setälän (1915: 2) johdannossa mainituista pyrkimyksistä käsitellä kieliä puhtaasti tieteellisenä aiheena.

Avaustekstin jälkeen aivoriihikyselyn vastaajalta kysytään taustatietoa, mm. ikä, sukupuoli ja maakunta. Neljäs tekijä, ”rooli, jossa osallistun keskusteluun”, on mielenkiitoinen kahdesta syystä. Ensinnäkin siinä käytetään kyselystä sanaa *keskustelu*. Tämä sopii koko uudistushankkeen kielelliseen ilmapiiriin, jossa käytetään dialogista verkkoalustaa, käydään strategisia dialogeja jne. Tekstissä pyritään vahvasti luomaan sellainen mielikuva, että oikeusministeriö kuuntelee vastaajia ja asettuu samalle tasolle heidän kanssaan. Toiseksi alusta tarjoaa viisi roolivaihtoehtoa: Kansalainen, Virkamies, Koulutus ja tutkimus, Elinkeinoelämä, Muu rooli (ilman mahdollisuutta täsmentää vastausta). Ruotsiksi vaihtoehdot ovat: Medborgare, Statstjänsteman/kommunal tjänsteman, Forskare, utvecklare, Näringslivet, Annan. Käännöserot olisivat itsessään mielenkiitoinen tarkastelukohde, mutta jätän ne silti sivuun.

Kuten Taulukosta 3 näkee, verkkoavoriihen kaikkien vastaajien jakauma on hyvin epätasainen: 63 % vastaajista määrittelee itsensä kansalaiseksi ja vain 2 % kuuluu elinkeinoelämään. Virkamiehiä on 17 %, koulutus- ja tutkimusalalla työskentelee 11 % ja 7 % ilmoittaa kuuluvansa muuhun ryhmään.

Vinoutunut jakauma ei välttämättä ole yllätys, sillä kaikki vastaajat ovat todennäköisesti suomalaisia eli Suomen kansalaisia, joten kansalaisia voisi olla jopa 100 %. Herää heti kysymys, miksi tämä vaihtoehto annettiin, sillä se pakottaa vastaajan valitsemaan, ”millä hatulla” hän vastaa. Tarjoamalla vaihtoehtoina erilaisia ammatteja, ajatus lienee ollut, että jotkut kyselyyn osallistuneet vastaavat oman työkokemuksensa näkökulmasta. Kunnan virkamies tai opettaja saattaa käyttää kansalliskieliä eri tavalla kuin luonnontieteen tukija tai vientiyhtiön toimitusjohtaja, mutta miksi kysyjät eivät ole tarjonneet vain ammattinimikkeitä, jos on haluttu saada näkemyksiä työelämästä? Jos virkamies vastaa kansalaisena, esittääkö hän erilaisia mielipiteitä? Suhteellisen korkea luku *Muu*-vastaajia (esimerkiksi *Elinkeinoelämä*-vastaajiin verrattuna) osoittaa, että moni vastaaja ei voinut tai halunnut asemoitua, vaikka heillä oli todennäköisesti aina mahdollisuus valita *Kansalainen*. On nimittäin vaikea uskoa, että nämä *Muu*-vastaajat olisivat kaikki ulkomaalaisia.

Pohdittaessa miksi juuri nämä ammattikunnat ovat valikoituneet verkkoavoriiehen, on hyvä tutkia myös kahta muuta asiakirjaa. Kansalliskielistrategian uudistuksen käynnistymisen yhteydessä oikeusministeriö julkaisi lehdistötiedotteen (25.5.2020) ja kutsui (29.5.2020) uudistushankkeen ensimmäiseen seminaariin 16. kesäkuuta 2020 (Liite 2). Tiedotteesta löytyvät samat sanat ja ilmaisut, kuin verkkoavoriihen avaustekstissä (*turvata, haaste, rikkaus, identiteetti*) mutta näkökulma on vahvasti – ja ymmärrettävästi – lainsäädännöllinen: ”*Strategian avulla on tarkoitus turvata kaikkien oikeus saada palvelua suomeksi ja ruotsiksi sekä löytää ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin*”. Sen jälkeen tiedote jatkuu: ”*Kansalliskielistrategia valmistellaan avoimesti ja vuorovaikutteisesti yhdessä sidosryhmien kanssa*”.

Sana *sidosryhmät* ei ole neutraali, ja on vaikea kuvitella, että mikään poliittinen taho kutsuisi julkisesti maanmiehiään sidosryhmäksi. Kielitoimiston sanakirjan mukaan (2021) sana viittaa ryhmään, johon jokin organisaatio ”*on vuorovaikutussuhteessa tai taloudellisista tai muista syistä sidoksissa*”. Sana assosioituu näin ollen pikemminkin rahoittajiin tai asiakkaisiin kuin tavallisiin kansalaisiin. Vaikutelma vahvistuu tuonempana tiedotteessa: ”*Oikeusministeriö kutsuu asiantuntijat, sidosryhmät ja kansalaiset pohtimaan, miltä suomen ja ruotsin kielten*

tulevaisuus Suomessa näyttää.” Kansalaiset muodostavat siis oman ryhmänsä, mutta tämä tulee viimeisenä kutsuttujen listalla.

Toinen asiakirja, kutsu seminaariin (OM 2020c), on lyhyt ja perustuu pääosin samasta lehdistötiedotteen tekstistä. Kutsu sisältää myös linkin verkkoaiivoriin kyselyyn, ”*jonka avulla kerätään näkemyksiä niistä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy*”. Erityisen mielenkiintoinen on kutsun jakelulista, joka näkyy tekstissä suoraan (ks. Liite 2). Se sisältää 79 tahoja, jotka olen jakanut karkeasti seuraaviin ryhmiin:

- 26 edustaa koulutussektoria (yliopistot, ammattikorkeakoulut, opettajien liitot)
- 24 edustaa poliittista järjestelmää (eduskunta, puolueet, virastot)
- 16 edustaa kansalaisyhteiskuntaa (ajatushautomot, kansalaisjärjestöt, kulttuuriala)
- 1 edustaa elinkeinoelämää (Elinkeinoelämän Keskusliitto, EK).

Lisäksi 23 tahoja esiintyy listalla ruotsinkielisellä nimellä (Lättiläst center, Ålandskontoret i Helsingfors), ja 19:llä on suora yhteys kielikysymyksiin (Kielilähettiläät, Svenska nu -verkosto, Äidinkielen opettajain liitto). Summa on 79:ää suurempi, sillä jotkin tahot voivat kuulua useisiin ryhmiin.

Lista herättää paljon kysymyksiä. Miksi ammattikeskusliitot eivät ole listalla, tai edes Akava, joka edustaa korkeakoulutettuja työntekijöitä? Miksei Opetusalan ammattijärjestö, OAJ, vaan vain sen jäsen Finlandssvenska lärarförbund? Miksi EK eivätkä muut työnantajien edustajat, kuten Suomen yrittäjät? Miksei Kuntaliitto, jos tarkoitus on kerätä mielipiteitä virkamiehiltä, vaan vain Sydkustens landskapsförbund? Miksi vain Koneen säätiö? Miksi Yrkeshögskolan Arcada eikä Novia? Miksi perustuslakivaliokunta eikä sivistysvaliokunta?

Vastaus edellä oleviin kysymyksiin lienee sanoissa *sidosryhmät* ja *asiantuntijat*: kutsuvieraat ovat oikeusministeriön ”keskeiset” sidosryhmät, mikä tarkoittanee sen ”tavalliset” ja ”tutut” sidosryhmät. He ovat myös ”asiantuntijoita” (ehkä siksi Äidinkielen opettajain liitto ja Finlandssvenska lärarförbund eikä OAJ). Voi kuitenkin ajatella, että esimerkiksi yleissivistäviä opettajia edustavalla OAJ-YSI:llä olisi arvokas mielipide kansalliskielten asemasta ja käytöstä, kielet kun eivät voi olla vain kielenopettajien asiantuntemusala. Lisäksi kielet Suomessa liittyvät niin vahvasti maan historiaan, että historian opettajilla voisi olla todella kiinnostavia ehdotuksia. Näin ilmeisesti ajattelee myös eräs vastaaja:

(57) Kieltenopetus yleisesti pitää asettaa dynaamisempiin raameihin. Tämä vaatii koulutuspoliittista aktiivisuutta yhteistyössä kielialan asiantuntijoiden kanssa. Kieleen liittyvät ilmiöt, kuten monilukutaito, tekstitaidot, kirjoittaminen ja kielitaito yleisesti tulisi avata opetuksessa (eikä vain kielenopetuksessa).

Oikeusministeriö on silti suunnannut viestinsä ja pyrkimyksensä nimenomaan näihin ryhmiin, jotka ovat sen silmissä pätevimpiä. Samalla tavalla voidaan huomioda, että kahdenkeskiset nk. strategiset dialogit, jotka oikeusministeriö piti tiettyjen sidosryhmien kanssa, kohdistuivat tarkasti valikoituihin asiantuntijaryhmiin. Listalla on vain kahdeksan tahoa: Folktinget, Suomen kielen lautakunta, Kielilähettiläät, Finlandssvenska socialdemokraterna, RKP, Kuntaliiton Kaksikielisten kuntien kansalliskieliverkoston jäsenet sekä kaikki Suomen yliopistot (vain neljä eivät nimenneet osallistujaa tilaisuuteen).

Se, että keskustelu kansalliskielten asemasta sujuu useimmiten asiantuntijoiden kesken, lienee syy siihen, että moni vastaaja kokee keskustelun hedelmättömäksi tai jopa mahdottomaksi. Tällainen ajatus, että asiasta ”ei saa keskustella” löytyy useamman kerran aineistosta.

(58) [Arviointikysymys – Avointa keskustelu kielipolitiikasta] Nykyisin valtamediassa (YLE, HS, MTV3) on täysin mahdotonta keskustella monipuolisesti kielipolitiikasta, sillä se on käytännössä vaiennettu täysin. Ainoastaan ruotsin kieleen positiivisesti suhtautuva keskustelu on sallittu.

(59) [Ideointikysymys] Virkaruotsilla varmistetaan, ettei korkeissa viranhaltijoissa ole kuin [pakko]ruotsimyönteisiä (*sic*) tyyppisiä. Asiantuntijat ja virkamiehet joutuvat vaikenemaan ruotsin aseman ylimitoituksesta. Tämän vahvistivat kielten ja kansainvälisyyskasvatuksen opetusneuvokset avoimissa kirjeissään heti eläkkeelle jäännin jälkeen, koska virassa he eivät koskaan voineet tuoda näkemyksiään esiin: "Suomen kielitaitovarannon korjaaminen edellyttää ruotsin kielen pakollisuudesta luopumista. Tiedämme hyvin, että tämän mielipiteen esittäjät leimataan sivistymättömiksi moukiksi. Otamme riskin."

Diskurssianalyysin näkökulmasta voi sanoa, että oikeusministeriö käyttää hyväksi asemaansa auktoriteettina ja käyttää valtaansa kansalliskielistrategian uudistushankkeen vetäjänä asettamalla valmiin kehikon, jossa liikkumavara on rajoitettu. Tämä on esimerkki vallan toisista kasvoista, jossa tietyt aiheet järjestetään tahallaan politiikan ulkopuolella (Lukes 2005). Valitessaan ne, jotka saavat osallistua keskusteluun, toinen osapuoli varmistaa, että väittely pysyy itse asettamien rajojen sisällä. Myös se, että kielistrategia keskittyy kansalliskieliin, suomeen ja ruotsiin, tekee tiettyjä kieliä tai kieliryhmiä näkymättömiksi (*invisibilisation*), kun ne jäävät kokonaan keskustelun ulkopuolelle. Tällaisia kielipoliittisia valintoja on nähty kautta historian nimenomaan silloin, kun kansallinen kieli-ideologia on ollut vallassa (ks. esim. Havinga ja Langer 2015).

Käsitys siitä, että kansalliskielistrategian uudistuksen järjestäjät pyrkivät kontrolloimaan keskustelua, vahvistuu vielä yhdellä seikalla verkkoaiivoriheen rakennelmassa, nimittäin ohjeilla. Ideointikysymyksen (*”Mitä on tapahtunut, kun tulevaisuus on paras mahdollinen?”*) yhteydessä ilmestyy vastaajalle seuraavat ohjeet: *”Näet kysymyksen alla erilaisia näkökulmia, jotka vaihtuvat 4 sekunnin välein. Voit käyttää niitä apuna, kun mietit vastaustasi”*. Näkökulmia on kahdeksan:

- Ajattele digitalisaation vaikutuksia
- Ajattele sosiaali- ja terveystalvaeluita
- Ajattele kansalliskielten asemaa tieteesä
- Ajattele kansalliskielten asemaa kulttuurissa
- Ajattele kansalliskielten asemaa elinkeinoelämässä
- Ajattele palveluiden saavutettavuutta omalla äidinkielellä
- Ajattele koulutusta
- Ajattele median käyttöä ja merkitystä.

Vaikka kysymys on todella laaja ja vastaajalta odotetaan, että hän kuvailisi nykytodellisuudesta poikkeavaa tulevaisuutta, ohjeet palauttavat hänet hyvin konkreettisiin aihepiireisiin, kuten palveluiden saavutettavuuteen tai digitalisaation vaikutuksiin. Ohjeet ovat tietysti nimensä mukaan vain ohjaavia, ja on hyväksyttävä, että vastaajalle tarjotaan tukea ideoinnissa. Vastauksista näkyy kuitenkin, kuinka jotkut vastaajat käsittelevät ohjeita kuin pakollisia pohdinta-alueita, jokainen kerrallaan, ja aloittavat vastauksensa avainsanalla ”Digitalisaatio” tai ”Koulutus” tai ”Media”... Tämä on vihje siitä, että ohjeet saattavat rajata muita teemoja ulos keskustelusta. Vastaajalla on tietenkin aina mahdollisuus vastata omalla tavallaan, kuten tulee ilmi seuraavassa alaluvussa, mutta kiireinen ihminen saattaa tyytyä ehdotettuun valikoimaan.

Sama ohjaava käytös selittänee, miksi niin moni vastaus ehdottaa digitaalisia tai automaattisia ratkaisuja kuten seuraavista esimerkeistä voi havaita. Ne edustavat selvästi välineellistä kieli-ideologiaa ja välittävät hämmentävän näkemyksen digitalisaation kaikkivoipaisuudesta.

(60) Aloitetaan hanke korkeatasoisen suomen ja ruotsin kielen välisen **konekäännösohjelmiston** ja kielipankin kehittämistä hallituksen rahoittamalla hankkeella.

(61) Digitalisaatio tehostaa kieliresurssien käyttöä. Muun muassa valtionhallinnossa syntyneitä kieliresursseja käytetään tehokkaasti eri kieliversioiden tuotannossa: käännösmuistien sisältämä kieliaines on yhteisessä käytössä ja pystytään tarjoamaan **helppokäyttöisiä konekääntimiä** kansalliskielten välille.

(62) Ruotsinkieliset palvelut turvataan esimerkiksi puhelintulkkauksella ja **konekäännöksillä**.

(63) **Digitalisaatio vähentää tarvetta tulkeille ja osaajille** muualla kuin asiakaspalvelutilanteissa

Ongelmana valmiiden näkökulmien tarjoamisessa näen tässä, että kysyjän ja vastaajan roolit sekoittuvat merkittäväällä tavalla. Tämä on jälleen esimerkki vallan toisista kasvoista, jossa vallankäyttäjä määrittelee aiheet, jotka kuuluvat (poliittiseen) väittelyyn tai eivät kuulu (Lukes 2005: 20–25). Olisi mielenkiintoista tietää, miten vastaajat olisivat reagoineet, jos näkökulmat olisivat olleet esimerkiksi seuraavat:

- Ajattele globalisaation vaikutuksia
- Ajattele matka-, ravintola- ja hotellipalveluita
- Ajattele kansalliskielten asemaa Helsingin pörssissä
- Ajattele kansalliskielten asemaa vanhusten hoidossa
- Ajattele kansalliskielten asemaa oikeuslaitoksessa
- Ajattele palveluiden saavutettavuutta maahanmuuttajille
- Ajattele maan puolustusta
- Ajattele julkisen rahan käyttöä ja merkitystä.

Kieli-ideologian näkökulmasta voi katsoa verkkoavoriihen ohjeiden välittävän samat välineelliset ja kansalliset elementit, jotka löytyvät aineiston vastauksista. Kansalliskieliä tarkastellaan joko hyvin käytännönläheisesti, siitä juridisesta näkökulmasta, palvelevatko ne jokaisen suomalaisen oikeutta saada palvelua omalla kielellään, tai sitten kansalliskielet ovat osa suomalaisten kulttuuria ja identiteettiä. Siis niiden suomalaisten, joiden äidinkieli on suomi tai ruotsi. Kansalliskielistrategian uudistushankkeesta vastaava oikeusministeriö asettaa myös keskustelulle kehyksen, jossa ne, jotka pääsevät ääneen, ovat tarkasti valittuja. Kansalliskielistrategian uudistushankkeen ohjausryhmä mainitsee esimerkiksi lehdistötiedotteessaan (OM 2021a) käyttävänsä työssään ”*pysyviä asiantuntijoita, joilla on kokemusta kielikysymyksistä yhteiskunnan eri aloilla*”. Tällä tavalla se käyttää määräämisvaltaa ja varmistaa, että keskustelu pysyy aisoissa.

5.2.2. Verkkoavoriihen vastaajat

Agenttiuden näkökulmasta voisi ajatella, että verkkoavoriihen vastaajien rooli on aika kapea ja rajoittuu kysymyksiin vastaamiseen, ehkä jopa ohjeita seuraten. Kirjoittajan agenttiutta eli kykyä toimia aktiivisena subjektina muulla tavalla voi olla vaikea analysoida, koska aineisto koostuu vain lyhyistä teksteistä, kun vastauksien merkkimäärä on rajoitettu 1500:een (mikä vastaa noin

kahta tämän tutkielman kappaletta). Vastajat eivät silti ole voimattomia, ja todellisuus on pikemminkin, että he luovat itselleen liikkumavaraa monella eri tavalla.

Ensimmäinen tapa valloittaa takaisin agenttiuttaan – toisin sanoen saada lisää valtaa – on yksinkertaisesti vastata ohi kysymyksen ja tuoda mielipiteensä esille olipa kysymys mikä tahansa. Spitzmüllerin ja Warnke (2011: 86) mukaan voisi sanoa, että vastaaja haluaa äänensä tulevan kuulluksi kaikesta huolimatta. Aineistossa löytyy erilaisia esimerkkejä siitä, miten vastaaja pystyy ilmaisemaan kantansa:

(64) Media. Mediaa on helpompi hallita omalla äidinkielellä. Yhteistyö eri viranomaisiin ja virastoihin sekä omien asioiden hoito on omalla äidinkielellä helpompaa. Virastokieli on **muutenkin kankeaa** ja vaikeasti ymmärrettävää.

(65) Ylioppilaskirjoituksissa vaaditaan kieliopillisesti **moitteetonta** suomen kieltä.

(66) [Ideointikysymys] att de tjänster man får på webben / appar fungerar enkelt och smidigt på **klar och tydlig** svenska

Sanalla *muutenkin* esimerkin (68) vastaaja ilmoittaa tietävänsä, että väite ei välttämättä kuulu asiayhteyteen, varsinkaan kun hän käsittelee vastauksessaan – omien sanojensa mukaan – median roolia. Silti hän haluaa esittää huomautuksen, sanoa sanottavansa, ja lisätä puristisen näkökulman virastokielen huonosta laadusta. Myös esimerkeissä (69) ja (70) ollaan purismin alueella. ”Hyvä kieli” ei ole täysin verkkoavoriihen aiheen ulkopuolella, ja on huomattu jo, että puristisia piirteitä löytyy aineistosta. Voi silti katsoa, että ne eivät ihan tähtää uudistushankkeen tavoitteisiin kansalliskielistrategiasta, ”*joka turvaa kaikkien oikeuden saada palvelua kansalliskielillä ja parantaa kieli-ilmapiiriä*”. Oikeakielisuus on kuitenkin joillekin ihmisille niin tärkeä, että heidän käsityksensä hyvästä palvelusta saattaa sisältää myös vaatimuksia huolehditusta kielestä.

Vastaaja voi myös vastata ohi kysymyksen suuremmallakin tavalla. Eräs vastaaja toistaa esimerkiksi liki kaikissa vastauksissaan (yhteensä kahdeksan kertaa) samaa yksinkertaista ajatusta:

(67) **Pakkoruotsi** on poistettava.

Muissa vastauksissaan sama vastaaja kirjoittaa, joskus useamman kerran:

(68) Vähemmistöjen kielipalvelut voidaan tuottaa myös **pakottamatta** kaikkia **pakkoruotsiin**

(69) Ruotsinkieliset palvelut saadaan turvattua myös **pakottamatta** kaikkia **pakkoruotsiin**.

(70) **Suomalainen ei tarvitse ruotsia** tieteessä.

(71) Jokainen opiskelkoon niitä kieliä, joita haluaa, vaikka ruotsia. Kaikkien **pakkoruotsi** on poistettava.

Lauseissa näkyvät taas latautunut stigmasana *pakkoruotsi* sekä välttämättömyyden ilmaiseva nesessiivirakenne *on poistettava*. Tulee mieleen 200-luvun eaa. Cato vanhemman toistuva lause *Delenda Carthago est* (Karthago on tuhottava), jolla hän päätti jokaisen julkisen puheensa. Kuten tiedetään, Karthago lopulta tuhoutuikin, joten toisto saattaa toimia. Esimerkissä (70) näkyy myös se, miten yksittäinen ihminen voi ottaa valta-aseman kielellisesti, kun asiat esitetään kategorisina totuuksina jostakin tietystä näkökulmasta.

Vastaaja voi lisätä agenttiuttaan myös toisella tavalla, kuten seuraavissa esimerkeissä näkyy:

(72) Lakiin on kirjattu **kansalliskielet; suomi, ruotsi, saame, selko ja viittoma**.

(73) **Suomen, ruotsin ja saamen kielten tasa-arvo**. Suomen, ruotsin ja saamen kielet ovat tasa-arvoisia kieliä kansalaisten asiointissa niin yksityisten kuin julkisten palveluntarjoajien kanssa.

(74) Toinen kotimainen kieli vapaaehtoiseksi oppiaineeksi, **pakkosyöttö** pois. Jos joku haluaa osata vain yhtä **maamme kielistä (suomea, ruotsia, tai saamea)**, hänelle ei **pakkosyötetä** muita näistä vaan toisen kotimaisen kielen opiskelu on täysin vapaaehtoista.

(75) **Saame ja ruotsi samanarvoisiksi kieliksi keskenään**, eli tunnustetun **kansallisen vähemmistökielen** asemaan. Suomi olisi jatkossa maan virallinen pääkieli, ja sen ohella saame ja ruotsi tunnustettuja kansallisia vähemmistökieliä, joilla voi olla virallisen kielen asema.

(76) Miksi **taas** jätetään saamenkieli pois uudistuksesta?

(77) Koulutus. **Siis Suomessa on 3 kansalliskieltä: suomi, ruotsi ja saame**. Kaikkien pitää saada koulutusta omalla äidinkielellään.

(78) Saamen kielten ja karjalan nimeäminen kansalliskieliksi voisi tervehdyttää tilannetta - tai **luopuminen koko nimikkeestä**.

Kuten aikaisemmin nähtiin, verkkoavoriihen avaustekstin ensimmäisessä lauseessa (*Tarvitsemme ideoitanne turvaamaan suomen ja ruotsin kielen käytön pitkälle tulevaisuuteen!*) oli tehty selväksi, että kysely koskee vain suomea ja ruotsia. Ilmaisemalla mielipiteitä saamen- tai viittomakielistä, vastaaja luo itselleen liikkumavaaraa ja ottaa valtaa takaisin kysyjiltä: hän määrittelee itse keskustelun aiheen. Esimerkki (71) näyttää, että vastaaja haluaa laajentaa

kansalliskielen käsitystä saamen kieleen, viittomakieleen tai jopa selkokieleen, joka ei ole kieli vaan tietty kielimuoto. Esimerkin (76) vastaaja kysyy suoraan kysyjältä (oikeusministeriön virkakunnalta?), miksi saamen kieli on *taas* jätetty pois kansalliskielistrategian uudistuksesta. Asettamalla muita kieliä ruotsin rinnalle vastaajat kyseenalaistavat koko kansalliskielistrategian ydintä. He määrittelevät itse, mitkä heidän mielestään kansalliskielet ovat, ja näin ollen tuovat omat intressinsä takaisin keskusteluun. Toisin sanoen he ottavat valtaa takaisin ja pyrkivät väljentämään heille asetettua kehystä.

Lopuksi aineistosta löytyy viitteitä siitä, että jotkut vastaajat tahtovat tietävästi saada myös tavallista (puolue)politiikkaa takaisin uudistushankkeeseen verkkoaiivoriihen kyselyyn vastatessaan. Seuraavat esimerkit kuvailevat tätä:

(79) RKP:n pitäisi muuttaa asennettaan kaksikielisyydelle suopeammaksi

(80) Kuten arvoisa nykyinen oikeusministeri, puoluejohtaja Anna-Maja Henriksson itse on Vaasan ja Seinäjoen sairaalajupakan yhteydessä todennut (...)

(81) Onkin käsittämätöntä, miksi RKP muiden puolueiden suosiollisella avustuksella pitää kiinni ruotsipakon jatkamisesta.

Esimerkeissä vastaajat korostavat kysyjän (oikeusministerin) asemaa Suomen ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP:n) puoluejohtajana. Tarkoitus on luultavasti viitata epäsuorasti, että kysyjällä on puoluepoliittiseen asemaansa liittyvä ”piilo-ohjelma”. Tämän tarinan mukaan hallitusohjelmaan kirjattu, oikeusministeriön vetämä uudistus ei voi olla puolueeton, koska oikeusministeri kuuluu puolueeseen, jonka tavoitteena on mm. puolustaa ruotsin kielen asemaa Suomessa. Tämä tapa kyseenalaistaa vastaväittäjän aikomusten rehellisyyttä on osa ”tavallista” politiikkaa, ja sitä voi katsoa tapana luoda itselle auktoriteettia riisumalla sitä vastapuolelta. Taulukkoa 1 käyttäen tämä vallankäyttö edustaisi vallan kolmansia kasvoja ja vallan laji olisi auktoriteetti: vastustajan maineen tahraaminen lisää omaa auktoriteettia ja antaa omalle mielipiteelleen lisää painoarvoa.

Lopuksi otan vielä esille erittäin mielenkiintoisen yksittäisen vastauksen:

(82) ”Kansalliskielen asemasta pitäisi seurata --- eräänlainen sivistyksen velvoite --- mutta ei ainoastaan sen suhteen, että osattaisiin sekä suomea että ruotsia, vaan että ymmärrettäisiin, miten nämä kielet ovat tulleet kansalliskieliksi ja nähtäisiin Suomi pohjoismaisessa kontekstissa.” (Åbo Akademin professori, jonka RKP:n oikeusministeri nosti ministeriön maan kielistrategian laadintaan)

Vastaja esittää tekstinsä erään Åbo Akademin professorin lainaukseksi. Lähde kuitenkin puuttuu, ja etsiessäni sitä netistä löysin täsmälleen saman tekstin (kielivirheineen) *suomi24.fi* (2021) foorumista, jossa se ilmestyi 24.5.2020 kirjoitettuna kommenttina keskustelussa nimeltään *"Millaisia oivalluksia kielipolitiikasta"*. Sama lainaus löytyy myös *vapaakielivalinta.fi* (2021) -sivustolta pitkän blogitekstin keskeltä, jonka lopussa lukee suluissa: *"kirjoitus on julkaistu Uuden Suomen blogina 23.11.2011"*. Tekstistä käy ilmi, että kyseessä oleva professori on julkisoikeuden professori Markku Suksi, ja että lainaus on Suksen lausuma Suomen Kuvalehden artikkelissa (27.8.2010). Lainaus löytyy vielä yhdestä keskusteluforumista (*Peruskoulupesula.fi*, 2021), jossa se ilmestyi kommenttina keskusteluun nimeltään *"Härlig är Norden"*. Kommentti julkaistiin 7.3.2015 ja siinä lukee: *"Heti RKP:n Henrikssonin noustua oikeusministeriksi hän kutsui Suksen "oikeusministeriön" "kieli- ja demokratiayksikön" "kehittämispäälliköksi" - ja näin laadittiin "kansalliskielistrategia", joka on oikeastaan toimintaohjelma tutulle teemalle "ruotsin asema ei saa heikentyä"."* Oikeusministeriön sivustolta (OM 2011) löytyy lehdistötiedote Markku Suksen nimittämisestä päivämäärältä 18.11.2011. Samalta sivustolta ei silti tätä tutkielmaa kirjoittaessa löydy enää henkilöä nimeltä Suksi.

Etsiväntyötä voisi jatkaa vielä pitkään, mutta selvää on, että verkkoaivoriihen kyselyyn vastaaja 1) on valmistanut vastaustaan huolellisesti etukäteen ja 2) käyttää argumenttina toista kymmentä vuotta vanhaa tekstiä. Tarkoitus lienee tässäkin tapauksessa nostaa epäilystä siitä, että ajankohtainen keskustelu on vääristynyt ja että oikeusministeriö – tai pikemminkin oikeusministeri itse – vetää kansalliskielistrategian uudistushanketta hänen puolueelleen edullisella tavalla.

Sekä verkkoaivoriihen kysyjä että vastaajia voi kutsua ideologianvälittäjiksi (Spitzmüller ja Warnke 2011/Blommaert 1999) eli henkilöiksi tai ryhmiksi, jotka lunastavat itselleen auktoriteettia omalla statuksellaan sekä käyttävät valtaa ja vaikuttavat diskurssin syntymis- ja ylläpitoprosessiin. Oikeusministeriön laatima kutsulista määrittelee, ketkä ovat legitiimejä ja tarpeeksi päteviä osallistumaan keskusteluun. Vastapalveluksena vastaajat yrittävät siirtää keskustelua eri tanterelle, jossa he voivat käyttää toisenlaisia argumentteja edistääkseen omaa mielipidettään.

Kansalliskielistrategian uudistuksen tarpeellisuus on oikeutettu mm. Kotimaisten kielten keskuksen (Kotus) vuonna 2018 julkaisemalla kannanotolla (Kotus 2018). Sen otsikko oli *"Suomi tarvitsee pikaisesti kansallisen kielipoliittisen ohjelman"*. Olen tätä tutkielmaa laatiessani yllätynyt nimenomaan sanan *kielipolitiikka* poissaolosta (vaikka

kansalliskielistrategian uudistushanke löytyy oikeusministeriön Kielipoliittiset uudistukset - verkkosivulta, OM 2021b). Se ei löydy oikeusministeriön tiedotteesta eikä verkkoavoriihen teksteistä, vaikka hanke kuuluu ministeriön ns. kielipoliittisiin uudistuksiin. Hankkeesta vastaavan virkamiehen blogikirjoituksesta sana löytyy kyllä. Silti aineistoni perusteella vaikuttaa siltä, että OM on yrittänyt vähätellä hankkeen poliittista ulottuvuutta, kun taas vastaajat ovat mielellään hakeneet sen takaisin kuvaan.

5.2.3. Lehdistö

Julkisen keskustelun keskeinen toimija demokratiassa on vapaa lehdistö. Tiedotusvälineet – perinteiset paperilehdet, verkkouutiset tai sosiaaliset mediat – ovat paikkoja, joissa keskustelua käydään pääkirjoitusten, artikkelien, somepostausten tai yleisöpalstakirjoitusten avulla. Jutut saavat usein alkunsa lehdistötiedotteista, joita julkaisevat mm. valtiovallan edustajat (hallitus, ministeriöt ja viranomaiset) tai muut yhteiskunnalliset toimijat, kuten yritykset tai kolmanteen sektorin edustajat. Siksi on erikoista, että kansalliskielistrategia on loistanut viestimissä poissaolollaan.

Johdantoluvussa mainitsin, että huomioni strategian uudistukseen oli kiinnittänyt Hufvudstadsbladetissa julkaistu artikkeli otsikoltaan *”Finskan och svenskans trängs undan – nu bereds en ny nationalspråksstrategi”* (HBL 2020a). Artikkelin oli lehdessä 17.6.2020² ja viittasi oikeusministeriön edellisenä päivänä järjestämään avausseminaariin, jossa kansalliskielistrategian uudistus oli käynnistetty (ks. luku 3). Artikkelin ensimmäinen lause oli: *”Startskottet för att uppdatera nationalspråksstrategin gick på tisdagen när ett femtiotal experter bänkade sig vid datorn på ett digitalt seminarium kring finskans och svenskans ställning i Finland”*. Tiistai viittaa seminaarin päivään, 16.6.2020.

Aloin heti etsiä lisätietoa hankkeesta eri puolilta internetiä. Samasta lehdestä löysin toisen artikkelin, joka oli ilmestynyt nettiin pari viikkoa aikaisemmin (25.5.2020) alaotsikolla *”En ny nationalspråkstrategi ska utarbetas och medborgarna uppmuntras att delta med sin expertis”* (Hbl 2020c). Tätä ei ole näköjään julkaistu paperilehdessä. Juttu viittaa ensimmäisessä lauseessaan oikeusministeriön samana päivänä julkaisemaan lehdistötiedotteeseen: *”Beredningen av en ny nationalspråkstrategi har inletts, skriver Justitieministeriet i ett pressmeddelande”*. Kolmaskin artikkeli löytyy Hufvudstabladetin sivustolta (Hbl 2020d). Se kertoo Suomalaisuuden liiton päätöksestä olla osallistumatta kyseiseen seminaariin. Tämäkin artikkeli perustuu saman päivän (10.6.2020) liiton lehdistötiedotteeseen otsikoltaan

² Lehden nettisivustolla (www.hbl.fi) sen päivitys on 16.6.2020.

”Suomalaisuuden Liitto ei luota kansalliskielistrategian valmisteluun – jää pois seminaaritulaisuudesta 16.6.2020” (Suomalaisuuden liitto 2020).

Tämän maisteritutkielman takia aloitin lehdistön tarkemman seurannan ja keskityin säännöllisesti lukemiini lehtiin eli ruotsinkieliseen Hufvudstabladeen (Hbl) ja suomenkielisiin Helsingin sanomiin (HS). Tämän gradun kirjoittamisen aikaan kesällä 2021 yksi havainto herättää suurta kummastusta: HS ei ole yli vuoden aikana julkaissut yhtäkään artikkelia kansalliskielistrategian uudistuksesta. Hakusanoilla *(kansallis)kielistrategia* löytyy tämän vaalikauden aikana vain kaksi juttua. Ensimmäinen on Ville Elorannan kolumni vuodelta 2019³: *”Hallitus kaavailee jälleen uutta kielistrategiaa, mutta mitä tapahtui alle kymmenen vuotta sitten laaditulle ”kärkihankkeelle”?”* (HS 2019). Kolumni analysoi 6.6.2019 julkaistua pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelmaa ja pohtii sen sisältämää aikomusta uudistaa kansalliskielistrategia. Toinen on lukijan mielipide (*”Kielistrategiaa uudistettaessa olisi viisasta tunnustaa tosiasiat”*, HS 2021a).

Kansalliskielistrategian uudistushankkeen käynnistymisen jälkeen, aikavälillä toukokuu 2020 – elokuu 2021, Hufvudstadsbladetissa on julkaistu kymmenen artikkelia, joissa kansalliskielistrategia mainitaan. Vain neljä käsittelee sitä pääaiheena, joten ei voi sanoa julkisen keskustelun lehdistössä olleen vilkasta. Miksi hankkeesta, josta oikeusministeriö sanoo haluavansa valmistaa ”avoimesti ja vuorovaikutteisesti”, ei puhuta juurikaan Suomen kahden kieliryhmän pääviestimissä?

Helposti saatavilla oleva syy löytyy tietenkin pandemian aiheuttamasta asioiden tärkeysjärjestyksen muutoksesta. Kevättalvella 2020 alkoi maailmassa ennennäkemätön terveyskriisi, joka pyyhki tieltään tiedotusvälineissä monia toissijaisia keskustelun aiheita. Silti on aina mahdollista raportoida lyhyesti tärkeäksi katsotuista uutisista. Nopea vilkaisu Helsingin sanomien näköislehtiin, jotka seurasivat oikeusministeriön lehdistötiedotteen julkaisua, osoittaa tilaa löytyvän muihin uutisiin, esimerkkinä täysi aukeama otsikoltaan *”Hanhjet syövät pelloilta lähes kaiken ja viljelijöiden mitta on nyt täynnä”* (HS 2020a).

Aineistostani voi päätellä, että verkkoavoriiehen vastanneet katsovat median olevan tärkeä toimija diskurssissa kansalliskielistä. Kuten nähtiin luvussa 5.2.1, myös kyselyn ohjeet kehottavat vastaajia ajattelemaan mediaa vastauksissaan. Median rooli näkyy usein myönteisenä,

³ Artikkelin ei siis liity tähän maisteritutkinnon analyysikehykseen, koska se ilmestyi melkein vuotta ennen uudistushankkeen varsinaista käynnistämistä.

mm. silloin, kun se tukee (hyvää) kieltä, asettaa kielet positiiviseen valoon tai mahdollistaa kansalaisten osallistumista demokratiaan.

(83) Media ja mainonta. Suomen kieltä käytetään mediassa, mukaan lukien mainonta, oletusarvoisesti. Hyvä kieli on kunnia-asia eikä esimerkiksi englannin kielioppirakenteita yritetä kopioida käännösteksteissäkään. Mm. tuotteiden ja palveluiden nimet ovat lähtökohtaisesti suomenkielisiä (tai ruotsinkielisiä kohderyhmän mukaan).

(84) Medierna har en stor betydelse när det gäller att uppmuntra alla att ordentligt lära sig det andra språket.

Ryhmä vastaajia on varovaisempia ja katsoo, että mediaa täytyy osata käsitellä. Media voi heidän mielestään myös antaa väärän kuvan kielistä tai kielitilanteesta.

(85) Tarvitaan tehokasta mediakasvatusta ja kriittistä, arvioivaa lähestymistapaa mediaan.

(86) Median käyttö. Median käyttö lisääntyy, samoin sen tiedostettu sekä tiedostamaton vaikutus meihin, ajatteluunme ja käyttäytymiseemme. Parhaimmillaan media tuo oivan tuen oppimiseemme ja elävöittää virikerikkaasti vapaa-aikaamme, pahimmillaan tulemme media-riippuvaisiksi addikteiksi ja manipuloituiksi kuluttajiksi. Media mahdollistaa kasvottoman kiusaamisen /häirinnän ja yhdistää ääriryhmiä yli rajojen. Englannin kielen ylivalta valitettavasti kasvaa.

(87) Mediernas betydelse är central, men medielandskapet förändras väldigt snabbt. Både de svenska och finska medierna i Finland behöver utvecklas snabbt för att inte hamna i fötterna på engelskan. Hur få ungdomar att välja något finlandssvenskt medium i stället för engelskspråkiga youtubare?

(88) Då kulturpersonligheter behandlas i media måste det bli slut på tvångsförfinskningen. Filmen om t.ex. Helene Schjerfbeck som bara talar finska är helt fel, denna nationalskatt kunde knappt språket alls. Då någon citeras t.ex. Tove Jansson så ska originalcitatet på svenska skrivas först och sedan kan den finska översättningen komma senare. Likadant med landsfadern Mannerheims texter - dessa skrevs på svenska först.

Kuten luvussa 5.2.1 nähtiin, vastausten sävy voi olla hyvin kriittinen sellaista mediaa kohtaan, joka nähdään puolueellisena toimijana. Vastaajat tunnustavat median olevan kieli-ideologian välittäjä, jonka he epäilevät olevan puolueellinen.

(94) Mediassakin ruotsi on etuoikeus... Median alueella ruotsinkieliset ovat etuoikeutetussa asemassa, sillä valtiovalta rahoittaa ruotsinkielistä tuotantoa huomattavasti

enemmän kuin mitä heidän osuutensa väestöstä (n. 5 %) on. Lisäksi myös Ruotsin tv-lähetykset, joita ruotsinkieliset enimmäkseen seuraavat, taidetaan kustantaa verovaroista.

(95) Luulen, ettei suurin osa ihmisistä vielääkään tiedä [sitä, ettei mitään pakkoruotsimme kaltaista alakoulusta yliopistoon kaikilla jatkuvaa vähemmistökielipakkoa ole missään muualla maailmassa, ei sielläkään, missä vähemmistökielet ovat maailmankieliä (Kanada, Sveitsi...)], niin hiljaa mediat ovat kielipoliittisista faktoista. Median haluttomuus puhua rehellisesti kielipoliitikasta oli hämmentävä yllätys.

(96) Via media - trots att de många gånger polariserar åsikterna - torde det vara enklare än förr att nå ut och skapa en positiv image av olika språk

(98) Attitydpåverkan kommer från så många olika håll, från släktingar, från kamrater, från media som ibland har tendens att vinkla frågor så att mycket framställs i negativ dager.

Pasi Ihalainen ja Taina Saarinen (2015) antavat osviittaa syystä, miksi lehdistö on ollut keskustelussa kansalliskielistrategian uudistuksesta niin huomaamaton. Artikkelissaan he tutkivat Suomen ja Ruotsin kielilakien uudistuksiin liittyviä poliittisia diskursseja 2000-luvun alussa. Suomessa uusi kielilaki tuli voimaan vuonna 2004, Ruotsissa vuonna 2000. Heidän aineistonsa on laaja korpus perustuslaillisia tekstejä, lakiehdotuksia, hallituksen ohjelmia ja parlamentaarisia debatteja. He analysoivat Suomen keskustelua siten, että eduskunnan puolueet rakensivat kuvan väittelyn julkisuudesta ongelmana, vaikka yleisö ja lehdistö toimijoina yleensä esitetään edustuksellisen demokratian resurssina. Suurin osa kansanedustajista halusi pitää keskustelun eduskunnan seinien sisällä. Vertailu Ruotsiin osoittaa, että tilanne oli siellä hyvin samanlainen, eivätkä Ruotsin viestimet osoittaneet paljonkaan kiinnostusta monimutkaiseen juridiseen tapahtumasarjaan. Prosessi eteni molemmissa maissa riippumatta median huomiosta tai sen puuttumisesta. (Ihalainen ja Saarinen 2015: 47.)

Kansalliskielistrategian uudistuksessa syy mediahuomioon vähäisyyteen lienee sama kuin Ihalaisen ja Saarisen tutkimuksessa: poliittinen järjestelmä, joka vetää hanketta tiukassa ohjauksessa (kuten edellisissä alaluvuissa nähtiin), pyrkii konsensuksen rakentamiseen. Tämä vaatii asiallista, intohimoista vapaata keskustelua, ja kokemus osoittaa, että sitä on vaikea saavuttaa Suomessa, kun kyse on kansalliskielten asemasta. Laajempi poliittisten kannanottojen analyysi ei kuulu tähän maisteritutkielman rajattuun kohteeseen, varsinkaan kun ne eivät aina tule julki. Silti Ihalaisen ja Saarisen kuvaus puolueiden roolista Suomen kielilain uudistuksessa vaikuttaa vakuuttavalta. Heidän mielestään puolueet, erityisesti konservatiivisemmat niistä,

pyrkivät rakentamaan konsensuksen, joten ne yrittävät vähätellä vastustusta. Ihalainen ja Saarinen (2015: 45) katsovat, että hallituksen ohjelmat edistävät konsensusta, ja antavat siitä esimerkkinä Kataisen ohjelman (Hallitusohjelma 2011), jossa Suomen kaksikielisyys esitetään rikkautena ja resurssina. Myös RKP:n rooli kielilain uudistuksessa viittaa siihen, että yhteisymmärryksen saavuttaminen pyhittää keinot: väittämällä, että lakiuudistus oli ilmaisu kieli-ilmapiirin parantamisesta, ruotsinkieliset kansanedustajat rakensivat konsensuksen, jonka olemassaoloa oli mahdotonta todistaa (Ihalainen ja Saarinen, 2015: 44).

Tämän tutkielman kehyksessä voi sanoa, että uudistushankkeen julkisuuden puute on todennäköisesti mahdollistanut sen, että keskusteluun on osallistunut pääasiallisesti asiantuntijoita, nimittäin ne tahot, jotka oikeusministeriön on tarkasti valinnut. Verkkoavoriikkeen on totta kai kertynyt 1300 henkilön mielipiteet, mutta nettikyselyn osoite oli näkyvillä vain yhdessä paikassa, oikeusministeriön lehdistötiedotteen linkin takana. Kun lehdistökään ei ole sitä mainostanut, on suuri riski, että laaja kansalaisten kiinnostus on jäänyt väliin. Onhan lehdistön valta tosiasia, etenkin kun kyse on Suomen kaltaisista olosuhteista, joissa pelkkä Helsingin sanomien lukijamäärä on yli 700 000 (HS 2021b).

Aikaisemmin mainitussa kolumnissaan Ville Eloranta kirjoittaa vuoden 2012 kansalliskielistrategiasta, että se ”oli yksi hallituksen niin sanotuista kärkihankkeista, vaikka asian saama yleinen huomio jäi mitättömäksi”. Kielistrategiat sisältävät hänen mielestään eräänlaisen perspektiiviharhan. Lupaamalla suojella kielellisiä oikeuksia, jotka ovat muuten mm. perustuslain turvan alla, ne välttävät käsittelemästä ”pahimmat kipupisteet”. (HS 2019.) Tuntuu siltä, että nykyinen kielistrategian uudistus ei tässä suhteessa ole mikään poikkeus.

5.3. Transtekstuaalinen analyysitaso

Edellisessä alaluvussa nähtiin, että diskurssin käytänteisiin vaikuttaa agenteja tai ideologianvälittäjiä, jotka määrittelevät pitkälti, kenellä on valtaa, kuka on oikeutettu osallistumaan keskusteluun ja mitkä diskurssin rajaehdot ovat. Välittämällä omaa kieli-ideologiaansa ja pyrkimällä vaatimaan itselleen lisää vaikutusvaltaa, ryhmittymät asettavat keskustelun tiettyyn kehikkoon, jolla on vaikutus keskustelussa käytössä olevaan diskurssiin. Samalla tavalla yleinen diskurssi kansalliskielistä suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttaa siihen, miten eri tahot suhtautuvat sellaiseen tapahtumaan kuin kansalliskielistrategian uudistukseen. Fairclough (2015: 15-18) puhuu ”dialektisesta” (kaksisuuntaisesta) suhteesta, ja hänestä vuorovaikutus eri analyysitason välillä on diskurssianalyysissa avainkäsite.

Edellä tarkastellut diskurssitapahtumat (mm. verkkoavoriihi) ja diskurssin käytänteet (vuorovaikutuksessa olevat agentit ja heidän toimensa) ovat silti vain analyysin ensimmäiset tasot, ja diskurssianalyysin varsinainen tavoite on tarkastella niitä yhteiskunnallisia ja historiallisia kontekstin piirteitä, joilla on myös rooli diskurssissa (Fairclough 2015 ja Spitzmüller ja Warnke 2011). Analyysimallissaan Spitzmüller ja Warnke kutsuvat kolmatta, ylintä tasoa transtekstuaaliseksi, sillä analyysin fokus siirtyy hienovaraisesti itse aineistosta laajempaan (teksti)korpuukseen. Sieltä se etsii kaavoja (*patterns*), jotka on havaittu tekstinsisäisellä tasolla ja jotka toistuvat johdonmukaisesti muissa teksteissä. Yhteisistä kielellisistä käytänteistä paljastuu täten diskurssi eli yhteinen käsitys (*common knowledge*), joka on analyysin pääkohde. (Spitzmüller ja Warnke 2011: 86)

Transtekstuaalisen analyysin huomio voi kohdistua ideologisiin piirteisiin, mutta myös useat muut tarkastelukohteet voivat tuottaa hedelmällisiä havaintoja. Tarkasteltavaksi voi tulla esimerkiksi intertekstuaalisia seikkoja, tiettyjä kaavioita kuten kehyksiä (*frames*) tai käsikirjoituksia (*scripts*), nk. diskurssisemanttisia protofiguureja tai muita sellaisia systemaattisia käytänteitä... (Spitzmüller ja Warnke 2011: 87). Tämän tutkielman rajallisuuden takia on mahdotonta ryhtyä laajaan analyysiin, joten kiinnitän huomioni vain kahteen eri ulottuvuuteen. Toinen on aineiston intertekstuaaliset viittaukset ja toinen on ns. topokset, jotka määrittelen tuonnempana.

5.3.1 Intertekstuaalisuus – Alussa oli perustuslaki

Heikkisen, Lauerman ja Tiililän (2012: 100) mukaan intertekstuaalisuuksia on monia. Itse käsite on, niin kuin diskurssi, moniulotteinen, ja sitä on käytetty eri tieteenaloilla hieman eri tavalla, kielitieteessäkin 1960-luvulta lähtien. Karkeasti sanottuna intertekstuaalisuus viittaa siihen, paljonko – sekä mitkä ja miten – muiden tekstien aineksia näkyy tutkitusta tekstistä. Käsitettä on käytetty kielitieteessä etenkin tekstianalyysin menetelmässä, jossa esim. Fairclough erottaa lingvistisen analyysin kuvailevan roolin intertekstuaalisen analyysin tulkitsevasta tehtävästä (Fairclough 1997: 84, viitattu teoksessa Heikkinen ym. 2012: 102), mikä sopii hyvin tämän tutkielman diskurssianalyttiseen lähestymistapaan. Teksti ei yleensä synny tyhjiöstä ja sanojen takana on usein mahdollista kuulla muiden ”ääniä”.

Yksi tapa erotella intertekstuaalisuuden eri lähtökohtia on tarkastella tekstinsisäistä ja tekstienvälistä intertekstuaalisuutta (Heikkinen ym. 2012: 105). Tekstistä voi etsiä merkkejä joko avoimesta intertekstuaalisuudesta (kuten sitaatteja, lähdeviitteitä jne.) tai referointeja, niin kuin tässä maisterintutkielmassa. Mutta teksti voi myös lainata kokonaisen toisen tekstilajin tai diskurssin, mikä on nimenomaan se, jota pyrin tekemään tässä alaluvussa. Väitän, että

aineistossani kuuluu vahvasti Suomen perustuslain ääni, mikä edustaa oikeusministeriön tekemää tietoista valintaa, toisin sanoen viranomaisen kykyä muodostaa, välittää ja ylläpitää ideologisia merkityksiä (Heikkinen ym. 2012: 109, Heikkinen 1999: 172–177)

Perustuslaki on yhteiskunnan olennainen rakennuskivi. Muodollisesti oikeustieteellinen teksti ei luonnehdi vain hallitusmuotoa laitoksineen, vaan myös sen, miten kansanyhteisö toimii. Perustuslaki jakaa valtaa ja panee vielä valtasuhteet järjestykseen, sillä tietyt instituutiot tai ihmisryhmät saavat oikeuden puuttua toisten toimintaan tai jopa vapauteen tietyin ehdoin. Perustuslaki asettaa kehyksen, jossa pelisäännöt ovat yhdessä sovitut. Samalla tavalla se on historian ja aikansa tuote: se peilaa syntymisvaiheensa yhteiskuntaa ja tämän valtarakenteita, joten se sisältää aina historiallisia piirteitä.

Kansojen, nk. hullun vuoden 1848 jälkeen Euroopasta tulleet vallankumoukselliset ideat toivat mukanaan Suomeen kansallisuusajattelun, joka löysi suuriruhtinaskunnasta hedelmällistä maata. Silloinen suomalainen nationalismi tiivistyy Zacharias Topeliuksen⁴ tunnuslauseeseen: *“Yksi kansa! Yksi maa! Yksi kieli!”* (Nurmio 1947: 248)⁵. Tällaisessa ajattelutavassa ruotsin kieli muodosti kuitenkin ongelman (Onikki-Rantajääskö 2013: 83), ja 1900-luvun vaihteessa kieliriita aiheutti päätymätöntä väittelyä siitä, oliko Suomessa yksi kansa, joka puhui kahta kieltä, tai kaksi eri kansaa omine kielineen. Itsenäisen Suomen ensimmäisessä, vuonna 1919 julkaistussa hallitusmuodossa ongelma ratkaistiin tunnustamalla molemmat kieliryhmät ja keksimällä termi *kansalliskieli*, joka on sen jälkeen elänyt elämänsä nykypäivään asti. (Lisää kansalliskielistä käsitteenä, ks. esim. Laitinen 1997, Paunonen 2001, tai Karlsson 2017). Tämä ei kuitenkaan pysäyttänyt kieliryhmien riitaa ja kansallisuustaistelu jatkui itsenäisessä Suomessa autonomisen suuriruhtinaskunnan perintönä (Hämäläinen 1968: 271). Tietyllä tavalla voi katsoa, että nykyajan kieliriita on vain jatkumo näistä ajoista, vaikka kiihkein vaihe loppui toiseen maailmansotaan ja 12.12.1944 allekirjoitettuun Kielirauhakomitean mietintöön (1945). Huomattakoon tässä sana *kielirauha*, jonka sotaisa sävy on selvä.

⁴ Zacharias (Zachris) Topeliusta (1818–1898) ei saa sekoittaa hänen isäänsä Zacharias (Sakari) Topelius vanhempaan (1781–1831), joka oli lääketieteen ja kirurgian tohtori. Topelius vanhempi oli mm. H. G. Porthanin oppilas ja keräsi rokotusmatkoillaan Oulun läänissä kansanrunoutta. (Ks. www.topelius.fi/index.php?docid=52)

⁵ Iskulause on vuodelta 1844. Pasi Jaakkola (2011: 27) kirjoittaa: *”Myöhemmin Topelius tosin joutui tarkastamaan kielipoliittista kantaansa ja asettui tiukasti kaksikielisyyden taakse”*.

Mitä sitten vuoden 1919 hallitusmuodosta (Suomen hallitusmuoto 1919) – tai 80 vuotta myöhemmin uudistetusta nykyisestä perustuslaista (Suomen perustuslaki 1999) – löytyy, joka liittyy tämän maisteritutkielman diskurssianalyysiin? Vuonna 1919 kansalliskielet mainitaan toisen luvun neljännessätoista pykälässä, kuten alhaalla näkyy (korostukset ovat omani).

2 luku – Suomen kansalaisten yleiset oikeudet ja oikeusturva

14 § – Suomi ja ruotsi ovat tasavallan kansalliskielet.

Suomen kansalaisen oikeus käyttää oikeudessa ja hallintoviranomaisen luona omassa asiassaan **äidinkieltään, suomea tai ruotsia**, sekä tällä kielellä saada toimituskirjansa on **turvettava** lailla, vartenottamalla, että maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön oikeus järjestetään samanlaisten perusteiden mukaan.

Suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisiä ja taloudellisia **tarpeita** tulee valtion **tydyttää** samanlaisten perusteiden mukaan.

Samalla vuonna 2000 voimaan tullut perustuslaki (731/1999) käsittelee kansalliskieliä toisen luvun seitsemännessätoista pykälässä.

2 luku – Perusoikeudet

17 § – Oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin

Suomen kansalliskielet ovat suomi ja ruotsi.

Jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa asiassaan **omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia**, sekä saada toimituskirjansa tällä kielellä **turvataan** lailla. Julkisen vallan on **huolehdittava** maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista **tarpeista** samanlaisten perusteiden mukaan.

Saamelaisilla alkuperäiskansana sekä romaneilla ja muilla ryhmillä on oikeus ylläpitää ja kehittää **omaa kieltään ja kulttuuriaan**. Saamelaisten oikeudesta käyttää saamen kieltä viranomaisessa säädetään lailla. Viittomakieltä käyttävien sekä vammaisuuden vuoksi tulkitsemis- ja käännösapua tarvitsevien oikeudet **turvataan** lailla.

Nämä lakipykälät osoittavat, että alaluvussa 5.1.1 mainitsemani kieli-ideologiset sanat löytyvät myös Suomen perustusteksteistä. *Turvata, huolehtia* kuuluvat samankaltaiseen suojelemaan semanttiseen kenttään, joka löytyy myös oikeusministeriön teksteistä (ks. esimerkit 50–54). Ne toistuvat täysin samanlaisina kielilaisissa (Suomen kielilaki 2003), esimerkiksi toisessa pykälässä: ”*Tämän lain tarkoituksena on **turvata** perustuslaissa säädetty jokaisen oikeus käyttää tuomioistuimessa ja muussa viranomaisessa **omaa kieltään, joko suomea tai ruotsia**”.* Nämä sanat ovat tietenkin aika tavallisia laki-ilmaisuja, ja valtion tai oikeuslaitoksen rooli on suojata kansalaisiaan. Silti pykälän otsikko, joka kytkee kielen ja kulttuurin, edustaa vahvasti kansallista

kieli-ideologiaa. Ihalainen ja Saarinen (2015: 35) ovat omassa tutkimuksessaan todenneet, että heidän tarkastelemansa väittelytekstit ja dokumentit sekä heijastavat että toistavat yhteiskunnan kieli-ideologioita. Tämä on sikäli ymmärrettävä, että teksteillä on vahva kytkös suomen kielen emansipaatioon 1800-luvulla. Myös valtasuhteet ovat Suomen perustuslaissa sisäänrakennettuja, eikä ole ihme, että muut kuin suomen- ja ruotsinkieliset ryhmät vaativat aika ajoin lain suojausta. Äskettäinen mielipidekirjoitus Helsingin sanomissa luki: ”*Kotoperäinen karjalan kieli tarvitsee oman kielilain*” (HS 2020b).

Kansalliskieliä kohtelevat pykälät ovat sekä vanhassa että uudessa perustuslaissa kansalaisten oikeuksia käsittelevässä luvussa. Kuten Ihalainen ja Saarinen (2015: 35) toteavat, kaikilla Suomen eduskunnan puolueilla on taipumus vedota perustuslakiin korkeimpana ja kyseenalaistamattomana auktoriteettina. Siinä kielet muodostavat jokaisen suomalaisen eräänlaisen oikeuden (vuoden 1999 perustuslaissa jopa perusoikeuden) ja eräs kansanedustaja näkee kielen jopa ihmisen henkisenä ihona (mts. 37). Tämä orgaaninen suhde on monella tavalla Suomen erikoisuus. Ihalainen ja Saarinen huomauttavat (2015: 40), ettei Ruotsissa käsitellä ruotsin kieltä yksilön äidinkielenä vaan Ruotsin yhteiskunnan yhteisenä kielenä. Samaten Ranskan perustuslain (1958) toisen pykälän ensimmäinen momentti lukee: ”*La langue de la République est le français*” (Tasavallan kieli on ranska). Ranskan kieli ei siis ole kansalaisen tai tietyn väestönosan (äidin)kieli vaan valtion, kaikkien yhteinen kieli. (Ranskan perustuslaki 1958.)

Suomen historia ja yhteiskunnan perustekstit näkyvät siis vahvasti kansalliskielistrategian uudistushankkeessa, sekä oikeusministeriön että verkkoaiivoriihen teksteissä ja myös kyselyn vastauksissa. Vastaajat käyttävät samoja ilmaisuja, yleistä diskurssia toistaen. Myös *oma (äidin)kieli* -käsite, sekin perustuslaista otettu, toistuu vastauksissa. Ruotsiksi perustuslaki käyttää sanoja *eget språk* eikä *modersmål*.

(93) Vuorovaikutus sujuu eri kielillä ja omalla äidinkielellä

(94) Siksi eri kielisiä perheitä olisi tuettava heidän omalla kielellään ja turvattava mahdollisuudet toimia omalla kielellä.

(95) Möjlighet att förverkliga oss inom kulturen på vårt eget språk behöver välvilja och pengar från ”gemensam kassa”.

(96) Och inför fler sammanhang där alla talar sitt eget språk - det är en utmärkt praxis som fungerar på min tvåspråkiga arbetsplats. Alla talar det de känner sig mest hemma med, alla förstår allt.

Kotus (2021d) ylläpitää nettisivustollaan Kielen asemaan liittyvät termit hallinnossamme - sanastoa. Tämä antaa *oma kieli* -käsitteestä mielenkiintoisen määritelmän: ”*kieli, joka on yksilön identiteetin kannalta merkittävä ja jonka käyttäjyhteisöön hän samastuu*”. Tämä määritelmä sisältää samat kieli-ideologiset piirteet (kielen ja identiteetin suhde) ja monistaa samaa diskursiivista kehikkoa, jossa kieli on yksilön olennainen osa ja tarkoittaa hänen kuuluvan eri ryhmään kuin toista kieltä puhuvat yksilöt. Kielen avulla jaetaan, lajitellaan ihmisiä niin, että esimerkiksi suomalaiset kansalaiset ovat väestörekisterin perusteella suomen-, ruotsin- tai vieraskielisiä. Niin kuin Jumala erotti valon pimeydestä (ja hän nimitti valon päiväksi, ja pimeyden hän nimitti yöksi), Suomi nimitti osan kansaansa *suomenkielisiksi* ja osan *ruotsinkielisiksi, finnar ja finländare*. Kaikki muut ovat muun- tai vieraskielisiä (vaikka saamenkieliset mainitaan nykyään yleensä erikseen). Kaksi- tai monikielisyys ajatusta ei ole tuotu esim. virallisiin rekistereihin, todennäköisesti koska yksikielisyttä on pidetty normina. *Vieraskielinen* käsitteenä on ei-suomalaiselle omituisuus, silloin kun sitä käytetään esimerkiksi lehdistössä otsikolla: ”*Virus leviää nyt vieraskielisten asuinalueilla*” (HS 2021c). Kielellä on erittäin tehokas performatiivinen funktio, jonka perusteella jaotellaan kokonaisia ihmisryhmiä. Artikkelin ensimmäinen lause selittää, mistä on kyse: ”*Ulkomaalaistaustaisten asukkaiden suosimilla alueilla pääkaupunkiseudulla on –*”.

Aineistosta löytyy viittauksia sekä vieraskielisiin että muunkielisiin.

(97) Ruotsin osaamisen **tarve** on suomenkieliselle valtaenemmistölle ja vieraskieliselle väestölle keinotekoinen.

(98) Suomenkielen opetusta **vieraskielisille** lisätty ja **integroinnissa** keskeinen.

(99) Äidinkieli painaa korkeakouluvalinnoissa. Äidinkieli on tärkeä aine korkeakoulujen sisäänpääsyssä (toki muunkieliset huomioitava erikseen), minkä vuoksi kouluissa **satsataan** äidinkielen taitojen kasvattamiseen.

(100) Suomen- tai ruotsinkielinen selkokieli korvaa englannin muunkielisten **tarpeisiin** vastattaessa.

(101) Kyseeseen tulee myös se, että vieraskielisen opetushenkilökunnan **on opittava** vähintään toista kansalliskielistä **jossain tietyssä ajassa**.

Esimerkistä (99) voi tulla käsitys, että vain suomen ja ruotsin kielet voivat olla äidinkieliä. Samanlaisen tilanteen ovat havainneet myös Ihalainen ja Saarinen (2015: 35), jotka näkevät tällaisen ajattelun alkuperän myös Suomen perustuslaissa. Oikeusministeriön käynnistämän kansalliskielistrategian uudistushankeen hyvin kansallisessa kehityksessä, jossa ihmisten

äidinkieli on joko suomi tai ruotsi, muiden kieliyhteisöjen puhujat määrittävät melkein luonnollisesti, mutta myös hyvin ideologisesti, vieraiksi. Välineellisiä (97), (99), (100) ja kansallisia (98) kieli-ideologisia piirteitä löytyy esimerkeistä, samaten vallankäytön keinoja (101).

Kielijaottelun perusteella syntyy helposti *Me ja muut* -asetelma, joka edustaa alaluvun alussa mainittuja diskurssisemanttisia protofiguureja. En ryhdy tarkastelemaan tätä aspektia tutkielman rajallisuuden takia, mutta voisi olla mielenkiintoista tutkia, miten *Me ja muut* -ajattelutapa toimii joskus suomen- ja ruotsinkielisten, joskus molempien ja muunkielisten välissä.

Seuraavassa alaluvussa keskityn toiseen diskurssianalyysin kohteeseen, joka on aineistossani luultavasti ylivoimaisimmin edustettu: pakko ja vapaus -vastakkainasettelu.

5.3.2 Topos – Vapaus vs. pakko

Diskurssianalyysissa ja etenkin sen saksalaisessa lingvistikisessä traditiiossa, kuten Spitzmüllerin ja Warnken DIMEAN-mallissa, esiintyy konsepti, joka on viime vuosikymmenten aikana saanut paljon näkyvyyttä (ks. esim. Busse 2000, Wodak 2001, Reisigl ja Wodak 2009, Kienpointner 2017, Wengeler 2003). *Topos* (monikossa *topoi*) on Aristoteleen retoriikasta johdettu käsite, jonka määritelmä aiheuttaa runsaasti väittelyä CDA:n piireissä. (Argumentaatiotutkimuksesta suomeksi ks. Kakkuri-Knuutila 2002: 243–250.) Esimerkiksi Igor Žagar (2010) pohtii (ja arvostelee) artikkelissaan mm. Wodakin ja Riesiglin antamia määritelmiä, jotka ovat silti yleisesti käytössä diskurssianalyysissa. Niiden mukaan topokset ovat sisällöllisiä todistuksia (*content-related warrants*), jotka yhdistävät argumentteja ja johtopäätöksiä. Ne toimivat ikään kuin päättelysääntöinä (*conclusion rules*). Žagar (2010: 11) antaa esimerkiksi Wodakin (2009: 132–142) tutkiman keskustelun Euroopan Union laajentumisesta. Siinä argumentointi kulkee näin:

- Jos tietty teko aiheuttaa liikaa kustannuksia, sitä täytyy välttää (*topos liittää argumentin johtopäätökseen*)
- EU:n laajentuminen aiheuttaa paljon kustannuksia (*argumentti*)
- EU:n laajentuminen täytyy lopettaa/jarruttaa (*johtopäätös*)

Kustannus-topos (*topos of cost*) toimii Aristoteleen tapaan päätelmäkaaviona (Lahti 2019: 134), jonka avulla julkisen väittelyn osallistujat voivat liittää argumenttinsa (perustelut) johtopäätökseen (väitteeseen): EU:n laajentuminen täytyy pysäyttää, koska se maksaa liikaa. Toisaalta vastaväittäjät voivat tietenkin käyttää samaa toposta ja vakuuttaa esimerkiksi

kustannusten olevan maltillisia suhteessa siihen, mitä laajentuminen tuo etuja mukanaan. Topoksilla voi nimittäin aina olla kaksi päinvastaista muotoa (Žagar 2010: 11).

Žagarin jyrkkä kritiikki siitä, mitä topokset oikeasti ovat ja miten niitä täytyisi määritellä, ylittää tämän tutkielman analyysin. (Topoksien epämääräisestä olemuksesta, ks. myös Römer 2018). Olennaisena seikkana näen silti kysymyksen, ovatko topokset olemassa ikään kuin annettuina, joltakin valmiilta listalta otettavina, vai onko olemassa pieni määrä yleispäteviä, korkean tason topoksia, jotka toteutuvat diskurssitapahtumassa kontekstisidonnaisena ilmentymänä. Žagarin mukaan (2010: 14) Aristoteleen topokset ovat nimenomaan yleisiä ohjeita, jotka mahdollistavat tietynmuotoisen johtopäätöksen tietynmuotoisesta perusteesta, asian sisällöstä huolimatta.

Aristoteleen topokset voivat jakautua kahteen pääryhmään: vastakohtia koskeviin topoksiin ja topoksiin, jotka nojaavat ”enemmän / vähemmän” semanttiseen suhteeseen (Žagar 2010: 17). Näistä kahdesta kategoriasta hän antaa tarkemmat kuvaukset:

- Jos teko Y on suotuisa suhteessa kohteeseen X, teon vastakohtaa Y’ täytyy välttää suhteessa kohteeseen X.
- Jos tietty piirre esiintyy kohteessa X enemmän kuin kohteessa Y ja kohteesta Y löytyy tämä piirre, niin kohteella X on tämä piirre vielä todennäköisemmin. (Žagar 2010: 17–18)

Diskurssianalyysi on kiinnittänyt huomiota topoksiin, koska ne nousevat esiin aika yleisesti poliittisissa väittelyissä eli sellaisissa julkisissa keskusteluissa, joissa puidaan poliittisesti herkkiä aiheita, kuten maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta tai kansallista identiteettiä. Topos-analyysi paljastaa nimittäin poliittisten toimijoiden argumenttikaavat eli sen, miten he rakentavat sosiaalisen todellisuuden diskursseillaan. (Volz 2014: 38.) Topokset kielellistyvät mm. teksteissä, puheissa ja kannanotoissa ja esiintyvät keskustelun väitteissä tietyn aspektin puolesta tai sitä vastaan. Analyysin tavoite on siis paljastaa kielen avulla mahdolliset topokset teksteissä tai kielessä (Wengeler 2003: 68).

David Römer (2018) esittää yrityksen sovittaa yhteen analyysissä sekä Aristoteleen yleispätevät topokset, jotka heijastuvat diskurssin rakenteissa (*strukturbezogene Analyse*), että spesifiset, kontekstisidonnaiset topokset, jotka ilmaisevat tietyn sisällön (*inhaltsbezogene Analyse*). Tämä lähestymistapa osoittautuu hedelmälliseksi tämän tutkielman analyysissa.

Diskurssirakenteellisen analyysin Römer johtaa Josef Kleinin (1995, 2000) tutkimuksesta. Sen mukaan poliittisessa väittelyssä esiintyy kompleksinen ”topologinen” malli (*ein komplexes topisches Muster*), joka sisältää aina seuraavat ainesosat:

- tieto- tai fakta-topos (*Datentopos*), jonka perusteella argumentointi rakentuu
- motivaatio-topos (*Motivationstopos*), joka arvottaa perustelut ja johtaa niistä toimeenpiteet
- päämäärä-topos (*Finaltopos*), joka piirtää toiminnan tavoitetta
- periaate-topos (*Prinzipientopos*), joka vetoaa korkeisiin normeihin ja arvoihin.

Oikeusministeriön tiedote kansalliskielistrategian käynnistämisestä (OM 2020a) ja verkkoaiivoriin avausteksti on rakennettu täsmällisesti tämän kaavan mukaisesti ja sisältää kaikki olennaiset osat.

- Kansalliskielet ovat uhattuna: *Suomen ja ruotsin kielen haasteet ovat hieman erilaisia. Suomen kielen suurin haaste on käyttöalan kaventuminen. Ruotsinkielisten haasteet liittyvät pääsääntöisesti jokapäiväiseen arkeen, jossa omakielisten palveluiden saatavuus vaihtelee.* (fakta-topos)
- On tehtävä jotain sitä vastaan: *Strategian avulla on tarkoitus turvata kaikkien oikeus saada palvelua suomeksi ja ruotsiksi sekä löytää ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin.* (motivaatio-topos)
- Tulevaisuuden visio on selvä: *Suomessa on jatkossakin oltava kaksi elävää kansalliskieltä.* (päämäärä-topos)
- Syynä on oikeus, Suomen kulttuuri ja suomalaisten suojele: *Äidinkielemme on meille jokaiselle tärkeä perusoikeus. Äidinkielemme on osa identiteettiämme ja kulttuuriamme. Äidinkieli antaa turvallisuuden tunteen meille kaikille.* (periaate-topos)

Kansalliskielistrategian uudistushanke noudattaa Kleinin kompleksista topologista mallia ja rakentaa poliittisen keskustelun, jossa kaikki välttämättömät topokset ovat mukana. Siinä ei ole mitään yllättävää, sillä hankkeen vetäjänä oikeusministeriö tekee politiikkaa, niin kuin sille kuuluu. Väittelyn toisena osapuolena OM antaa myös vastaväittäjille, niin verkkoaiivoriin osallistujille kuin mahdollisille poliittisille vastustajilleen, valikoiman valmiita topoksia, joiden perusteella he voivat rakentaa oman argumentointinsa. Kuten edellisessä alaluvussa nähtiin, niin he tekevätkin. Erityisesti periaate-topos on kätevä, sillä jokainen voi vedota argumentoinnissaan eri periaatteisiin omasta (kieli-)ideologiastaan riippuen.

Jos diskurssirakenteellinen analyysi paljastaa yleisiä topoksia ja argumentointikaavoja, niin kuin Klein (2000) tai Kienpointner (2017) ehdottavat, analyysin huomio voi myös kohdistua tekstien sisältöön. Sieltä analyysi voi etsiä sisällön asiansyhteydessä olevia topoksia. Römer (2018: 125–126) nojaa tässä Wengelerin tutkimukseen (2003) ja puhuu kontekstispesifisistä

topoksista, jotka ovat merkityksellisiä tietyn teema-alueen poliittisessa diskurssissa ja joilla voi sillä alueella rakentaa uskottavaa argumentointia.

Diskurssissa Suomen kansalliskielistä esiintyy topos, jonka paljastaminen osoittautuu helpoksi ja jota kutsun vapaus-topokseksi. Sen voisi määritellä seuraavalla tavalla: Koska vapaus on ihmiselle hyvä asia, ihmisen vapauden rajoittaminen on huono asia. Vapaus-topos kuuluu Aristoteleen ”vastakohta”-pääkategoriaan (vrt. Jos teko Y on suotuista suhteessa kohteeseen X, teon vastakohta Y’ täytyy välttää suhteessa kohteeseen X).

Kuten on jo huomattu, topokset ovat kaksipuolisia ja voivat määrittyä kahdella tavalla. Vapaus-toposta voisi yhtä hyvin kutsua pakko-topokseksi, ja aineistosta löytyy myös paljon esimerkkejä vastaajista, jotka vetoavat pakkoon argumentointinsa tueksi. Vapaus ja pakko ovat luonnollisia vastakohtia ja määrittyvät suhteessa valtaan, joka tulee ulkoapäin ja pakottaa henkilöä toimimaan omaa tahtoaan vastaisesti.

Yleisin aineistosta löytyvä viittaus pakkoon koskee ”pakkoruotsia”. Pakkoruotsi on ollut julkisessa keskustelussa niin yleinen sana ainakin viime 15 vuoden aikana, että se esiintyy aineistossa usein. Esimerkin (67) vastaaja, joka toistaa pakkoruotsi on poistettava kahdeksan kertaa, on selvä tapaus. Sanaa käyttää silti, kerran tai useammin, neljätoista muutakin vastaajaa, pääasiallisesti ”kielteisessä” merkityksessä eli pakollisen ruotsin kielen opiskelua vastaan. Aineistoni perusteella siis noin 15 % verkkoavoriihen vastaajista käyttää sanaa *pakkoruotsi*.

Merkityksellistä on myös se, että termiä käytetään myös muissa, positiivisemmissä tapauksissa.

(102) Unohdetaan kaikesta puheesta, myös eduskunnassa, "**pakkoruotsi**"-termi. Eihän puhuta myöskään pakkoliikunnasta tai pakkoenglannista.

(103) [Tulevaisuudessa] **Pakkoruotsista** luetaan historian kirjoista.

Myös verkkoavoriiehen ruotsiksi vastaavat käyttävät sitä, joko sellaisenaan tai käännettynä, kuten myös esimerkissä (18) nähtiin.

(104) **Pakkoruotsi** blir då ett anakronistiskt och absurt begrepp.

(105) År 2030 skall det finnas: - - begreppet "**tvångssvenskan**" har ersatts av "heja svenskan".

Vaikka tarkoitus olisikin kyseenalaistaa termin käyttöä, uskon sanan toiston vain vahvistavan sen keskeistä asemaa keskustelussa. Pakkoa ilmaistaan aineistossa myös muilla johdetuilla

sanoilla, kuten oli esillä esimerkeissä (20) ja (74): pakkoruotsittaminen, pakkosyöttö, pakkosyöttää...

(106) Kansalliskielten vastustus on nollassa, koska **pakko-opiskelu** on loppunut.

(107) Kansalaisia kannustetaan opiskelemaan eri kieliä, mutta "**pakkona**" olisi vain yhden kielen osaaminen, sillä nykyinen kolmen (suomi, englanti, ruotsi) on usealle jo liian vaikea (oppimisvaikeudet yms.).

(114) Det ska finnas en morot och inte bara **pakko**.

Tämäntyyppisen sanaston jatkuva käyttö, varsinkin kielteiseen väitteeseen ruotsin kielen asemasta assosioituna, toimii diskurssissa vahvana argumenttina ruotsin kielen opiskelua vastaan. Vapaus-topos toimii nimittäin implisiittisesti seuraavan kaavan mukaan:

- Jokaisen suomenkielisen suomalaisen on pakko oppia ruotsia koulussa
- Topos: Koska vapaus on ihmiselle hyvä asia, ihmisen vapauden rajoittaminen on huono asia
- Ruotsin pakollinen opiskelu rajoittaa ihmisen vapautta, joten siitä täytyy päästä eroon.

Väittely voisi tietenkin loppua tähän ja se usein loppuukin. Jotkut vastaajat ehdottavat yksinkertaisesti, että ruotsin kielen pakollisesta koulunopetuksesta luovutettaisiin.

(109) Toinen kotimainen kieli vapaaehtoiseksi oppiaineeksi, pakkosyöttö pois. Jos joku haluaa osata vain yhtä maamme kielistä (suomea, ruotsia, tai saamea), hänelle ei pakkosyötetä muita näistä vaan toisen kotimaisen kielen opiskelu on täysin vapaaehtoista.

(110) Pakkokieli kouluista pois, mutta ylimääräisellä palkanosalla porkkana osata ja käyttää kieltä.

(111) Toisaalta mahdollisuus valita koulutuslinja, jolla pakollisuutta ei ole niin paljon; pakko vähentää usein motivaatiota.

Vastustus ei toki keskity vain kielen opetukseen vaan myös ”virkaruotsin” poistoa vaaditaan.

(112) Ruotsi valinnaiseksi suomenkielisessä koulutuksessa kaikilla tasoilla. Ensin virkaruotsi vaihdetaan valinnaisiin kieliopintoihin, sen jälkeen lukion ja peruskoulun ruotsi vaihtuu valinnaiskieleen.

(113) Mitään virkaruotsin kaltaista ei ole muualla maailmassa, meillä ei kukaan suomalainen valmistu ilman sitä. Virkaruotsi on viimeksi tullut osa ruotsipakkoamme (vasta 80/90-luvuilla) ja voisi ensimmäiseksi lähteä

Tämä osoittanee, että tarkoitus lienee laajemmin kyseenalaistaa ruotsin kielen asemaa samanarvoisena kansalliskielenä suomen kielen kanssa. Virkaruotsista on nimittäin helppo päästä argumentoinnin seuraavalle tasolle ja ”toiminnallistaa” toposta askelta pidemmälle:

(114) Pikkuhiljaa ymmärsin, että kielten opetus muissa maissa lähtee oppilaan tarpeista ja tavoitteista ja sallii omanlaiset valinnat - ilman pakkoruotsin kaltaista **"pakkovähemmistökansalliskieltä"**. Näin tulisi olla meilläkin.

(115) Saame ja ruotsi samanarvoisiksi kieliksi keskenään, eli tunnustetun kansallisen vähemmistökielen asemaan. Suomi olisi jatkossa maan virallinen pääkieli, ja sen ohella saame ja ruotsi tunnustettuja kansallisia vähemmistökieliä, joilla voi olla virallisen kielen asema.

Vastaaajien keskeinen argumentointi sujuu edellisen ydinkaavan mukaisesti, johon on vain lisätty etu- ja jälkiosa:

- Ruotsin kielen asema kansalliskielenä, ”toisena kotimaisena” kielenä, johtaa siihen, että
 - Jokaisen suomenkielisen suomalaisen on pakko oppia ruotsia koulussa tai suorittaa virkamiesruotsia
 - Topos: Koska vapaus on ihmiselle hyvä asia, ihmisen vapauden rajoittaminen on huono asia
 - Ruotsin pakollinen opiskelu rajoittaa ihmisen vapauttaa, joten siitä täytyy päästä eroon
- mikä onnistuu vain, jos ruotsin kielen asema kansalliskielenä lakkautetaan.

Vapaus-topos ei ole vain ruotsin kielen asemaa kansalliskielenä vastustavien käytössä. Hieman yllättävää on, että pakkokeinoja ehdottavat myös ne, jotka tähtäävät vastakkaiseen tulokseen eli jotka haluavat säilyttää tai jopa vahvistaa ruotsin kielen asemaa.

(116) [Arviointikysymys: Likvärdiga språkrav för båda språken vid anställningar.]
Lagstiftningsvägen, med milt **tvång**, tyvärr.

(117) Finns inte nationalspråken i samhällets strukturer, finns det heller inget **tvång** för t.ex. myndigheter och övriga samhällsfunktioner att ge service och information på nationalspråken.

(118) Drömmen vore att svenskan accepteras av alla utan **"tvång"**, men jag tror tyvärr inte att det kommer garanteras utan lagstiftning.

(119) För att trygga service på nationalspråken behövs lagar som **tvingar** serviceproducenter att erbjuda service på alla nationalspråk.

Vastajaat tosin ilmaisevat esimerkeissä (116) ja (118) ehdottavansa pakon käyttöä hieman vastentahtoisesti (*tyvärr*), mutta se on silti hyväksyttävä keino, niin kuin hyvä tarkoitus pyyhittää keinot. Kuten luvussa 2.2 nähtiin, pakko edustaa vallan ensimmäisiä kasvoja, weberiläistä vastustuksen murtamista. Riippuen siitä, kenellä on valta pakottaa muita toiminaan haluamallaan tavalla, se on joko vastenmielistä tai suosittavaa.

Suoria viittauksia vapauteen löytyy aineistosta paljon myös. *Vapaa, vapaus ja vapaaehtoisuus* toistuvat monissa vastauksissa.

(120) Monikielisyttä. **Suomenkielisten** vapaaehtoinen kouluttautuminen kaksikieliseksi mm. kielikylypy-oppilaitoksissa on hieno juttu.

(121) Kielellinen vapaus. Ihmisten kansainvälinen kanssakäyminen on helpottunut, kun he saavat opiskella itse valitsemiaan kieliä.

(122) Kieli-identiteetti. Suomen- ja ruotsinkielisten valmistuminen eri koulutasoilta ei vaadi enää pakollisen virkamieskielen osaamista. Kansalaiset saavat vapauden päättää itse kieli-identiteetistään, eikä valtio päätä heidän puolestaan.

(123) Vapaa kielivalinta kaikille koululaisille! Elinkeinoelämässä tarvitaan laaja-alaista kielivalikoimaa sen vuoksi, että Suomi on riippuvainen viennin onnistumisesta. Ruotsin pakollisuuden vuoksi osaamisvalikoimasta jää koko suomenkieliseltä ikäluokalta puuttumaan ainakin yksi tärkeä Euroopan tai globaalikylän valtakieli. Jokaiselle peruskoululaisten tulisi englannin lisäksi tarjota vähintään yksi kaupan ja kulttuurisuhteiden hoitamisen kannalta keskeinen kieli pitkänä kielenä.

Esimerkeistä näkyy vapauden kaksikkoisen olemus: jos (120) esittää suomenkielisten voivan vapaasti kouluttautua kaksikieliseksi, (121) antaa heille vapauden valita ruotsin kieli pois, jos he näin haluavat. Kun toinen antaa mahdollisuuden valita vaihtoehdoista, toinen antaa mahdollisuuden vapautua niistä. Kyse on ns. positiivisesta ja negatiivisesta vapaudesta (Carter 2016).

Pakko ja vapaus -vastakkainasettelu keskustelussa kansalliskielistä on mielenkiintoinen, sillä se nojaa mielestäni vahvasti välineelliseen kieli-ideologiaan. Voi nimittäin ihmetellä esimerkin (102) vastaajan kanssa, miksi puhutaan pakkoruotsista eikä pakkoliikunnasta. Kansalaisen elämästä löytyy paljon ”pakollisia” toimintoja, joita jokainen suorittaa kuitenkin valittamatta. Takana on henkilön tekemä toiminnan ja sen hyödyn arviointi ja arvottaminen. Yhteiskunnallinen diskurssi on rakentanut todellisuuden, jossa liikunnan hyödyllisyys on kiistämätön mm. terveyssyistä, joten liikunnanopetuksen pakollinen luonne hyväksytään

itsestäänselvyytenä. Kuten esimerkissä (124) näkyy, diskurssi Suomen kansalliskielistä ei sitä vastoin pystynyt rakentumaan samanlaisen ilmeisen hyötykäsityksen päälle, joten henkilö saa arvioida jatkuvasti oman kieli-ideologiansa perusteella, tuoko toinen kotimainen kieli hänelle tarpeeksi hyötyä vai ei. Vapaus-topos on aina käytettävissä ja sillä on pääasiallisesti vallan ensimmäiset kasvot.

(124) Asennemuutos alkaa aikuisista. Siitä, miten vanhemmat ja opettajat suhtautuvat kielten opiskeluun sekä **tarjoavat esimerkkejä kielten osaamisen hyödyistä**.

Vapaus-topoksella voi kuitenkin olla erilaiset kasvot. Tämän tutkielman lopussa haluan kiinnittää huomiota vielä yhteen aineistostani johdettavaan piirteeseen. Toiseksi yleisimmäksi teema-alueeksi siitä nousee koulun ja koulutuksen paikka diskurssissa kansalliskielistä. Sana *koulu* ja sen johdannaiset (myös ruotsiksi *skol-*) esiintyvät yhteensä 190 kertaa vastauksissa. Tämä tuskin on yllätys, sillä kansalliskielistrategian ”ideologian välittäjät” korostivat koulumaailman roolia, joko kysymysten asettelun tai ohjeiden ja keskustelupartnereiden valinnan avulla, kuten alaluvussa 5.2 nähtiin. Eräs vastaaja esittää täydellisen yhteenvedon:

(125) Kaikki lähtee kouluista ja koulutuksesta.

Vaikka tämän tutkielman aineisto ei anna muuta kuin numeerista todistetta, uskallan väittää, että koulun rooli diskurssissa kansalliskielistä on samalla tavalla ylivoimainen kuin monissa muissakin yhteiskunnallisissa diskursseissa Suomessa. Koulunhan avulla Suomi on rakentanut brändinsä maailmanlaajuisesti. Syy koulun keskeiselle roolille löytyy todennäköisesti maan historiasta, jossa koululla on ollut ratkaiseva osansa kansakunnan rakentamisessa (ks. esim. Rantala 2003). Tähtisen (2011: 187) mukaan suomen pedagoginen ajattelu on kehittynyt 1800-luvulla käsi kädessä kahden merkittävimmän yhteiskunnallisen ideologian kanssa: kristillisen ja hegeliläis-snellmanilaisen kansallisromanttisen. Hän lisää: ”*Yksilöllisyys ja vapaus – sekä niihin liittyvä vastuu – asetettiin kaiken mittapuuksi.*” Ikonen (2011: 219) vahvistaa, että Suomen kansallisuusaate on rakentunut vahvasti kielen varaan. Kansakunnan rakentamisen paikkana koulussa kiteytyy näin ollen moni tämän tutkielman peruskäsite: historia, kieli, ideologia, vapaus.

Jos pakko ja vapaus -vastakkainasettelu sisältää selvästi välineellisen kieli-ideologian piirteitä, koulutuksen roolin korostaminen aktivoi pikemminkin kansallisideologisia miellelyhtymiä kuten esimerkistä (126) näkyy. Mutta miten vapaus-topos käytännössä toiminnallistuu ja millaista valtaa siihen liittyy?

(126) Koulun asennekasvatus. Myönteinen kansallisuustunne.

Kyse on mielestäni saman vapaus-topoksen eri muodosta, ja se kuuluu samaan Aristoteleen yleispätevään vastakohta-topoksen pääryhmään (vrt. Jos teko Y on suotuisa suhteessa kohteeseen X, teon vastakohta Y' täytyy välttää suhteessa kohteeseen X). Koulun roolin korostamisessa sen voi muotoilla seuraavalla tavalla:

- Koulutus valistaa ja lisää ihmisen vapautta
- Topos: Koska vapaus on ihmiselle hyvä asia, ihmisen vapauden rajoittaminen on huono asia
- Mitä enemmän ihmistä koulutetaan, sitä parempi.

Seuraavat esimerkit osoittavat, miten vastaajat käyttävät kouluun liittyviä väitteitä argumentoinnissaan.

(127) Elinkeinoelämässä ja palveluissa olisi oikeasti ja aidosti mahdollista toimia omalla äidinkielellään, oli se sitten suomi tai ruotsi. Tämä vaatisi panostusta koulutukseen (esim. peruskouluun **lisää** tunteja ruotsiin ja panostusta myös jatko-opintojen ruotsinopetukseen).

(128) Attityd och **mer** undervisning.

(129) Koulu on avainasemassa kieli- ja historiatietoisuuden synnyttämisessä nuoriin. Asenteet kehittyvät **nuorella iällä**.

(130) Ta båda språken med redan i **tidigt** skede i utbildningen.

(131) Tvåspråkighet **redan** på dagis, på ett naturligt och glatt sätt!

(132) Redan i **tidigt** skede i skolan ska värdet av flerspråkighet lyftas fram

Koulutus vaikuttaa olevan yleisavain, kaikkeen käyvä ratkaisu: joko koulutusta täytyy antaa enemmän (127)–(128) tai sitä täytyy varhaistaa (129)–(132).

Esimerkit osoittavat tavoitteen olevan *asennemuutos* tai *asennekasvatus* (ruotsiksi *attitydsändring*), mikä viittaa siihen, että tässäkin toposta voi laajentaa etu- ja jälkiosalla, jotta se palvelisi argumentoinnin päämäärää:

- Suomalaiset suhtautuvat ruotsin kieleen joskus kieltävästi. Tiedetään että
 - koulutus valistaa ja lisää ihmisen vapautta
 - Topos: Koska vapaus on ihmiselle hyvä asia, vähemmän vapautta ihmiselle on huono asia
 - mitä enemmän ihmistä koulutetaan, sitä parempi

- joten jos koulutetaan suomalaisia enemmän (paremmin, varhaisemmin), he tulevat havaitsemaan toisen kansalliskielen tärkeyden.

Vapaus-topoksella on nyt eri kasvot. Taulukon 1 mukaisesti voi sanoa, että vastaajat asettavat koulutukselle roolin koulutettavien preferenssien muuttamiseksi. Koulun tehtävä yhteiskunnan keskeisenä sosiaalistumispaikkana on aina valmistaa ”kunnon” eli yhteisiä sääntöjä noudattavia kansalaisia, joilta on poistettu ”negatiiviset” (tai ainakin epätoivotut) käytänteet ja asenteet. Näin käy diskurssissa kansalliskielistä: moni näkee koulun tehtäväksi korjata ihmisten asenteet toista kieltä kohtaan. Tämä on selvästi vallan kolmannet kasvot ja vallan lajina toimii sosiaalistuminen.

Lopullinen tavoite lienee jopa olla siirtyä kolmansista neljänsiin kasvoihin eli siihen asti, kun valta on sisäistetty ja muuttunut henkilön velvollisuudeksi. Niin kuin Michel Foucault on osoittanut *Surveiller et punir* (1975) teoksessaan, panoptikon-tyyppisen vankilan asukkailta ei vain riistetä vapautta, vaan vankilaan syntyy vankien sisäistämä valta-asetelma, joka ohjaa heidän toimintaansa. Marxiin viitaten Heikkinen (2012: 116–117) puhuu luonnollistumisesta: esittämällä diskurssissa yhteiskunnallisia seikkoja tosiasioina tai ominaisuuksina, ideologisesti motivoituneet merkitykset muuttuvat ”objektiivisiksi” totuuksiksi. Kielen avulla vallankäyttö häviää näkyvistä, eikä varsinaista keskustelua ole.

5.4 Yhteenveto

Teen seuraavaksi yhteenvedon tutkimukseni havainnoista suhteessa alkuperäisiin tutkimuskysymyksiin. Pyrin seuraavassa tiivistämään ne seikat, joihin kiinnitin huomiota aineistossani mutta jätän johtopäätökset ja mahdolliset jatkotutkimuksen ehdotukset seuraavaan lukuun.

Tutkimuksen suurin haaste oli aineisto, joka oli valmiina oleva vastauskokoelma, eikä minulla ollut mitään mahdollisuutta vaikuttaa siihen. Kysymykset olivat muiden henkilöiden asettamia ja olin saanut vain otannan kaikista vastauksista. Minulla ei ole ollut pääsyä aineistoon kokonaisuudessaan. Näin ollen tutkielman peruskivi oli löytää aineistolle sopiva analyysimenetelmä, jonka avulla olisi mahdollista tarkastella niitä seikkoja, jotka vastasivat kiinnostukseeni sosiolingvistiikkaan ja eritoten sen (kieli-)ideologiseen ja (kieli)poliittiseen ulottuvuuteen. Kriittinen diskurssianalyysi (CDA) valikoitui toimivaksi metodologiaksi aineiston analysointiin ja sen kolmitasoinen menetelmä mahdollisti myös sellaisen tarkastelun, jossa yksittäinen tapaus (kansalliskielistrategian uudistushankkeen verkkoaiivoriihi) voi asettua laajemmin Suomessa käytävään diskurssiin kansalliskielistä.

Kriittisen diskurssianalyysin ensimmäinen tarkastelutaso, tekstinsisäinen analyysi, valotti tämän tutkielman ensimmäistä tutkimuskysymystä. Siinä tavoitteeni oli ensisijassa paljastaa ne

kieli-ideologiat ja vallankäytön keinot, jotka ilmenivät verkkoavoriihen osallistujien vastauksissa. Analyysin alaluvussa 5.1 osoitin, että kaksi kieli-ideologiaa on aineistossani vallitsevia. Jätin tarkoituksella kolmannen, pluralistisen kieli-ideologian tarkastelun ulkopuolelle: yhtäältä siksi, että se esiintyy aineistossani vähiten, toisaalta siksi, että se ei sisällä selkeitä vallankäytön keinoja eikä ole tässä mielessä yhtä kiinnostava tämän tutkielman näkökulmasta.

Välineellinen kieli-ideologia näkee kielet työkaluina, joilla on tehtäviä ja hyötyarvo. Suomen kansalliskielistrategian tavoite on tämän ideologian mukaan nostaa kansalliskielten arvoa, tehdä niistä käytännöllisempiä, ehyempiä tai toimivampia esimerkiksi yhteiskunnallisten palveluiden tuotannossa. Kielellisesti tämä näkyy vastauksissa pääasiassa sanastotasolla. Esimerkiksi sanat *hyöty, tarve ja rikkaus* viittaavat kaikki välineelliseen kieli-ideologiaan.

Toista kieli-ideologiaa olen kutsunut kansalliseksi. Se näkee kielet osoituksena henkilön kuuluvuudesta tiettyyn kansanryhmään. Vastauksissa se ilmenee siinä, että kieli yhdistetään sanallisesti esimerkiksi henkilön kulttuuriin, hänen identiteettiinsä tai Suomen historiaan tai maantieteelliseen sijaintiin. Tällä ideologialla on taipumus nähdä kansalliskielten puheyhteisöt kahtena erilaisena ryhmänä, joilla on omia luonteenomaisia ominaisuuksia, ja lisäksi myös erilaisina kuin muut, vieraat kielet ja niiden puheyhteisöt.

Etenkin kieliopillisesti (käyttämällä mm. nesessiivisiä verbiliittoja, argumentatiivisia väitelauseita tai esittämällä asioita varmasti tapahtuvina tai totuuksina), mutta myös sanaston tasolla aineisto osoittaa lisäksi, että kansalliskielistrategian uudistushankkeeseen osallistujilla on käytössä koko kirjo vallankäytön keinoja. Poliittisesta tutkimuksesta peräisin olevat käsitteet vallan kasvoista ja lajeista ovat melkein kaikki edustettuina verkkoavoriihen osallistujien vastauksissa. On hieman epäselvää, ovatko vastaajat aina tietoisia siitä, että he käyttäytyvät vallankäyttäjinä, mutta tosiasia on, että valta-asetelmia löytyy heidän vastauksistaan runsaasti.

Tämän tutkimuksen toisena tavoitteena oli analysoida, millainen suhde on kansalliskielistrategian uudistushankkeen ja tietyn yleisen diskurssin kansalliskielistä välillä. Kriittisen diskurssianalyysin toinen ja kolmas analyysitaso antoivat kysymykselle ainakin osittaisen vastauksen.

Analyysin välikerros, jossa keskitytään toimijoihin ja heidän rooliinsa ideologioiden välittäjinä, osoitti, että uudistushankkeen asetelma itse sisälsi paljon kieli-ideologisia piirteitä, jotka sitten löytyivät vastauksista ikään kuin peilikuvana. Verkkoavoriihen kysyjä (ts. oikeusministeriö) lähestyi kansalliskieliä hyvin juridisella ja toiminnallisella tavalla, mikä on tietenkin ymmärrettävää. Ministeriön roolina on se, että Suomen lait toteutuvat käytännössä,

joten uudistushankkeen tavoite on löytää ratkaisuja, (ks. Kiiskinen 2020) korjata epäkohtia ja varmistaa, että laissa kirjoitetut oikeudet eivät vain ole hyviä aikomuksia. Tämä aiheuttaa siten vastaajissa odotuksen mukaisen reaktion, ja aineistossa hallitseva välineellinen kieli-ideologia selittyy sillä, että kaikki pyrkivät vastaamaan heille asettamiin odotuksiin ja tekemään kansalliskielistä funktionaalisempia, toimivampia työkaluja.

Oikeusministeriö vetosi yhtä aikaa kahteen argumenttiin, jotka käynnistivät ketjureaktion. Kun se aloittaa ”keskustelun” luonnehtimalla – ilman tarkempaa määrittelyä – Suomen kaksikielisyyttä ”rikkautena” ja sijoittamalla ”äidinkielemme” osaksi suomalaisten ”identiteettiä ja kulttuuria”, ministeriö aktivoi heti kansallista kieli-ideologiaa, johon vastaajat reagoivat vaistomaisesti. Kun se esittää kansalliskieliä yksilön turvakeinona ja toisaalta pohjustaa uudistuksen tarvetta nykytilanteella, jossa kansalliskielet kohtaavat haasteita, se tarjoaa kehotuksen puolustusrefleksiin.

On mielenkiintoista huomata, että kansalliskielten haasteista ei anneta mitään tietopohjaista faktaa: suomen kielen osan kaventuminen ja ruotsinkielisten vaikeudet saada omankielisiä palveluja esitetään pelkkinä väitteinä. Oikeusministeriö ilmeisesti vetoaa henkilökohtaisiin arkikokemuksiin, mikä voi joskus tarkoittaa vetoamista ihmisten tunteisiin. On arvoitus, kuinka suurelta osin suomen kieli on hävinnyt (ja mille kielille) tai ovatko ruotsinkieliset palvelut oikeasti huonontuneet edellisen kansalliskielistrategian jälkeen.

Perusteluna oikeusministeriö käyttää pääasiassa Kotuksen kannanottoa (Kotus 2018), jolla on suuri painoarvo; Kotuksella kun on sekä legitimizeetti että pätevyys puhua kansalliskielistä. Uudistushanke pudottaa vain tärkeän sanan *kielipoliittinen* kannanoton otsikosta (”*Suomi tarvitsee pikaisesti kansallisen kielipoliittisen ohjelman*”). Aineiston perusteella vaikuttaa nimittäin siltä, että kansalliskielistrategian uudistuksesta on yritetty tehdä mahdollisimman epäpoliittinen tapahtuma. E.N. Setälän pyrkimyksellä nähdä kansalliskielikysymys puhtaan rationaalisesti on ilmeisesti pitkä historia, joka jatkuu yhä. Valitsemalla ne sidosryhmät, joilla on legitimizeetti osallistua keskusteluun mm. asiantuntemuksensa perusteella, oikeusministeriö on pyrkinyt minimoimaan hankkeen poliittisen ulottuvuuden. Sana löytyy vain Kiiskisen blogipostista (2020). Tämä on vahvistunut sillä tosiasialla, että media on ollut keskustelusta poissa. Jos ruotsinkielinen päälehti onkin ainakin muutaman kerran raportoinut kansalliskielistrategian uudistuksen olevan käynnissä, niin suomenkielinen päälehti on ohittanut koko hankkeen, ikään kuin sitä ei olisi olemassakaan. Ilman suurta julkisuutta uudistushanke vaikuttaa tekniseltä hankkeelta, sellaiselta, joita toteutetaan jatkuvasti kaikissa ministeriöissä.

Verkkoavoriihi oli mielenkiintoinen toteutustapa siinä mielessä, että aineistoni perusteella juuri kukaan ei ole epäillyt, että se voisi olla vain näennäinen keskustelumahdollisuus. Jotkut verkkoavoriiehen osallistuneista ovat kyllä käyttäneet tilaisuuden hyväksi ja kritisoineet julkisen keskustelun vääristymiä, kun kyse on kansalliskielten asemasta Suomessa, mutta suurin osa on osallistunut vilpittömästi ja jakanut ajatuksiaan ja ideoitaan. He ovat usein pyrkineet saamaan politiikan, varsinkin puoluepolitiikan, takaisin peliin esimerkiksi antamalla vihjeitä siitä, että oikeusministeri ruotsalaisen kansanpuolueen puheenjohtajana saattaisi edistää ruotsinkielisten suomalaisten etuja. Tästä huolimatta kansalliskielistrategian uudistus on tapahtunut kehikossa, johon oli kirjattu niin vahvoja kieli-ideologisia taustaoletuksia, että osallistujien on ollut vaikea toimia toistamatta samoja piirteitä. Olen kuvannut tätä työssäni analyysiluvun otsikolla ”Niin metsä vastaa, kuin sinne huudetaan”.

Kriittisen diskurssianalyysin ylempi analyysitaso osoitti osaltaan, että kansalliskielistrategian uudistushanke ei muodostakaan irrallaan olevaa diskurssitapahtumaa, vaan se sijoittuu perinteiseen diskurssiin kansalliskielistä niin kuin sitä on käyty Suomessa viimeiset toistasataa vuotta. Aineistoni osoitti varsinkin sen, että diskurssin transtekstuaalisuus palauttaa keskustelun jatkuvasti perustuslakiin ja muihin kielilakiin liittyviin teksteihin. Lainsäädännössä oleva sanasto, sanasta *kansalliskieli* lähtien, on kovassa käytössä aineistossa, sekä oikeusministeriön, verkkoavoriiehen että vastaajien teksteissä. Tämä vahvistaa vielä hankkeen lakisääteisyysuulottuvuutta, joten diskurssia kansalliskielistä on vaikea nähdä muulla tavalla kuin oikeuksien puolustamisen kannalta. Jos palaa Michel Foucault’n esittämään diskurssijärjestyksen määritelmään, voi sanoa, että diskurssi kansalliskielistä on Suomessa yhteiskunnallisesti kontrolloitu, valikoitu, järjestetty ja jaettu uudelleen tarkoituksena manata sen valtaa ja vaarallisuutta.

Oikeuskeskeinen lähestymistapa taas suorastaan peräänkuuluttaa vallankäyttöä, jota aineistosta löytyy runsaasti. Diskurssianalyysissa käytössä oleva topos-käsite osoittautui toimivaksi tavaksi analysoida diskurssia kansalliskielistä. Olen ehdottanut, että vapaus-topos olisi sopivin keino ymmärtää monien vastaajien esittämät argumentit. Vapaus-topos on keskustelussa aina ulottuvilla ja sen toiminnallistaminen mahdollistaa monenlaisten mielipiteiden tuen. Vapaus-topoksen mukaan mikään vapautta rajoittava toiminta ei voi olla ihmiselle hyväksi. Jos katsoo ruotsin kielen opiskelun suomenkielisille olevan vapauden riistämistä, on oikeutettu väittämään, että ruotsin kielen asema kansalliskielenä täytyy poistaa. Jos taas katsoo, että itsellä on laissa kirjoitettu oikeus saada palvelua omalla kielellään, on oikeutettu vaatimaan lain toimeenpanoa.

Aineiston perusteella vapaus-topos aiheuttaa kahdenlaista vallankäytön muotoa. Suoran vastustuksen murtamisen rinnalla on käytettävissä myös preferenssien muuttaminen. Tämä onnistuu parhaiten koulussa, joka paljastui analyysissä merkittäväksi diskurssin muodostamisen – tai pikemminkin ylläpitämisen – paikaksi. Olipa verkkoavoriihen vastaaja toisen kansalliskielen opiskelun puolesta tai sitä vastaan, hän osoittaa koululle ensisijaisen roolin. Sosiaalistumisympäristönä koulun on muokattava sellainen kansalainen, joka saattaa toteuttaa vastaajan vision kansalliskielten tulevaisuudesta. Vastaajat hakevat koulusta asennemuutosta tai sopeutumista sellaiseen todellisuuteen, jossa he näkevät hyötyä vain tietyille kielille. Kasvattamalla lapsen Suomen yhteiskunnan jäseneksi esimerkiksi opettamalla maan historiaa, koulu antaa hänelle eväitä, joihin saattaa kuulua myös kansallinen diskurssi kansalliskielistä.

Toiseen tutkimuskysymykseen voikin siis vastata, että kansalliskielistrategian uudistushanke vaikuttaa olevan taas yksi tilaisuus toistaa samaa kieli-ideologista kaavaa ja säilyttää kieliryhmien valtarakenteet ennallaan. Toistamalla yhdistelmää ”kieli ja kulttuuri” (kuten maisteriohjelman nimessä) diskurssi palautuu myös jatkuvasti kansallisromanttiseen versioon suomalaisuudesta.

Tutkielmani otsikko on poimittu aineistosta, tarkemmin siitä aineiston osasta, jossa verkkoavoriihen vastaajat selittävät, miksi he ovat valinneet tietyn kuvan. Kuten alaluvussa 4.1 nähtiin, verkkoavoriihen kehittäjän mukaan mieltymyskysymyksellä haetaan vain ensimmäistä näkökulmaa siihen, mitä kautta vastaaja alkaa kansalliskielten merkitystä mieltää. Eräs heistä valitsi kuvan kuusimetsän latvasta (näky Liitteessä 1) ja antoi selitykseksi: Vapaus ja suomalaisuus. Minusta hän on kiteyttänyt kahteen sanaan sen, mikä on koko kansalliskielistrategian uudistuksen ydin.

6. Lopuksi

Tämän tutkielman ytimessä on ollut punaisena lankana mainitsemani taikaneliön elementit: kieli, politiikka, ideologia ja valta. Kansalliskielistrategian uudistushanke osuu tähän leikkauskohtaan mielestäni mallikkaasti. Analyysini osoittaa, että Suomen diskurssi kansalliskielistä sisältää väistämättä vallankäyttöä ja ideologisia lähtökohtia, mikä tekee siitä hyvin poliittisen objektin. Ideologiat voivat toki vaihdella sen mukaan, mitkä ryhmät osallistuvat keskusteluun, mutta näkemys kielistä lähtee jostakin ideologisesta näkökannasta, niin kuin poliittinen kantakin. Marxin mukaan taas uskon, että ideologia sisältää aina vallankäyttöä, sen pyrkimys kun on vaikuttaa toisten toimintaan. Kun diskurssissa kansalliskielistä on kyse yhteiskunnallisesti merkittävästä aiheesta, se kuuluu luonnollisesti poliittiseen väittelyyn, onhan politiikka yhteisten

asioiden järjestämistä ja hoitamista. Yritys tehdä siitä asiallinen, tunteeton tai jopa – Setälän sanoin – tieteellinen keskustelun aihe lienee tuomittu epäonnistumaan.

Kriittisen diskurssianalyysin tavoite on kuitenkin normatiivinen eli se pyrkii korjaamaan yhteiskunnallisia vääryyksiä, ja siksi sen transformatiivista voimaa ei saisi olla hyödyntämättä. Tämän tutkielman puitteissa ei ehkä voida puhua suoraan vääryydestä, vaikka Suomen molemmat kieliryhmät kokevat joskus toisen kieliryhmän saavan liikaa etuja tai oikeuksia. Kuten on nähty, voi tunne siitä, että oma kieli tai oma vapaus on vaarassa olla aito, vaikka faktat kertoisivat muuta. Kaikesta huolimatta yhteiskunnan näkökulmasta on aina ongelmallista, jos kansa jakautuu eri ryhmittymiin, eivätkä niiden väliset välit ole rauhanomaiset. Siksi esitän lopussa muutamia pohdintoja siitä, miten samantyyppisen hankkeen voisi toteuttaa tulevaisuudessa eri tavalla. Tämä tutkielma on nimittäin saattanut luoda vaikutelman, että siinä kritisoitaisiin ankarasti kansalliskielistrategian uudistushanketta. Olen kuitenkin hyvin tietoinen siitä, että *la critique est aisée, mais l'art est difficile*, ranskankielisen sanonnan mukaan. Se tarkoittaa vapaasti suomennettuna, että on helppo kritisoida, mutta vaikea toimia. Kuten alussa mainitsin, katson myös aihetta hieman ulkopuolisena, mikä saattaa vaikuttaa tulkintoihini.

Kansalliskielistrategian luominen ja sen säännöllinen päivittäminen ovat poliittisia päätöksiä, joita ei voi kyseenalaistaa muulla tavalla kuin käymällä urnilla. Jos Suomen poliittinen järjestelmä näkee tarpeelliseksi tuottaa strategisia ohjesääntöjä, joiden mukaan viranomaisten täytyy toimia, jotta maan lait toteutuvat tyydyttävällä tavalla, se on normaalia edustuksellisen demokratian toimintaa. Tässä gradussa tutkitussa hankkeessa näen silti kaksi pääasiallista ongelmaa.

Ensinnäkin kansalliskielistrategialle on mielestäni asetettu liian kunnianhimoinen tai liian moniulotteinen tavoite. Se, että suomen- ja ruotsinkieliset saavat riittävää ja hyvänlaatuista palvelua omalla kielellään, on sinänsä korkea päämäärä. Englannin kielen ylivoiman hallinta, varsinkin tietyillä alueilla kuten tieteessä, on eri tavoite, joka voisi vaatia oman strategiansa. Sellaisen strategian voisi helpommin luoda esimerkiksi yhdessä muiden Pohjois- tai Baltian maiden kanssa, tai jopa Euroopan tasolla: kaikki ei-englanninkieliset maat kohtaavat nimittäin saman haasteen, kieliyhteisön koosta riippumatta. Strategian päämääränä ei saisi olla – todennäköisesti turha – taistelu englannin kieltä vastaan vaan kotimaisten kielten kohdistettu tuki etenkin siellä, missä se tuo eniten vaikutusta.

Kansalliskielistrategiassa mainittu kielivarannon laajentaminen on taas eri tavoite, jolla ei periaatteessa tarvitsisi olla vaikutusta suomen tai ruotsin kieleen, ellei taas nähdä kielten edistämistä nollasummapelinä. Tavoitteen takana on silti usein hyvin välineellinen kieli-

ideologia (halutaan kansalaisia, jotka osaavat niitä kieliä, joista on enemmän hyötyä esimerkiksi vientiteollisuuden tai turismin näkökulmasta).

Etenkin ”kieli-ilmapiirin parantaminen”, joka oli selkeästi uudistushankkeessa mukana, on todella outo tavoite. Minkäänlaisen ilmapiirin parantaminen, joka on selvästi yhteiskunnan laajuinen haaste, ei ensinnäkään voi kuulua yhden ainoan ministeriön tehtävään. Myös itse ilmaisun sisältämällä presuppositioilla on tuhoisia seurauksia. Kun ministeriö puhuu kieli-ilmapiirin parantamisesta, se luo heti mielikuvan, että kyseinen ilmapiiri olisi nyt huono. Mielestäni se ei pidä paikkaansa, ei ainakaan tällä hetkellä. Ilmapiiri parantuu esimerkiksi silloin, kun ruotsinkieliset itse välttävät sanan *tvångssvenskan* käyttöä⁶.

Toiseksi näen ongelmana sen, että uudistushankkeesta on pyritty pyyhkimään politiikka pois. Ministeriön toiminta on määritelmän mukaan aina poliittista. Suomen kielitilanne – niin kuin perustuslakikin – on poliittisen kompromissin tulos eikä mikään luonnollinen asiointi. Ministeriön on mahdotonta käynnistää keskustelua neutraalisti, ja vastaväittäjät osaavat kyllä huomauttaa siitä, kuten analyysi osoitti. Tämä pätee varsinkin, jos keskusteluun halutaan osallistaa kansalaisia, jotka ovat myös äänestäjiä. On turha kuvitella, että he pystyisivät riisumaan poliittiset mielipiteensä.

Pragmaattisena ratkaisuna oikeusministeriö on päättänyt käydä kahta keskustelua rinnakkain, asiantuntijoiden ja kansalaisten kanssa. Tuleva uudistettu kansalliskielistrategia tulee osoittamaan, onko tämä ratkaisu ollut antoisa. Verkkoaiivoriin kehys oli lähtökohdiltaan niin täynnä kieli-ideologisia vaikutuksia ja ohjaavia kehotuksia, että moni ehdotus saattaa olla hyvinkin odotettavissa. Olisi ehkä ollut hedelmällisempi kysyä kansalaisilta mielipidettä uusista mahdollisista oikeusministeriön esittämistä ratkaisuista. Se olisi vaatinut riskinottoa, sillä on helppo syyttää poliitikkoja, kun he tekevät liian ”raflaavia” ulostuloja. Poliitiikka on siten myös riskinhallintaa.

Yleisemmällä tasolla on vaikea ehdottaa ratkaisuja siihen, miten Suomessa kansalliskielistä kannattaisi puhua. Nyky-Suomi on historiansa tuote, eikä diskurssi tule muuttumaan helposti. Seuraavat edellytykset voisivat kuitenkin olla hyviä ensiaskeleita. Diskurssista – etenkin kun se käynnistyy viranomaisten toimesta – voisi karsia pois ilmiselvät kieli-ideologiset sävyt, kuten esimerkiksi kieli-kulttuuri-identiteetti-neksus. Keskustelu kielistä ei tule koskaan olemaan asiallista, jos se tarkoittaa keskustelua ihmisten identiteetistä. Siihen liittyvä essentialismi, joka

⁶ HBL julkaisi 26.7.2021 artikkelin ja päivitti sen seuraavana päivänä. Otsikko netissä on nyt *Riikka Purra anklagas för kappvändning i fråga om svenskan*. Kuten artikkelin URL:stä näkyy (www.hbl.fi/artikel/riikka-purra-anklagas-for-kappvandning-i-fragan-om-tvangssvenskan), päivitys koski mm. otsikossa esiintynyttä sanaa *tvångssvenskan*.

olettaa suomalaisten kuuluvan tiettyyn kieliryhmään, jolla on tietty kulttuuri ja tietty identiteetti, ilman että rajoja saa tai voi ylittää, on todella kielteinen. Aineistossani löytyy molempien kieliryhmien jäseniä, jotka valittavat, etteivät he pysty luomaan kontaktia toiseen kieliryhmään. Kansakunnan rakentaminen lienee vielä kesken.

Jos julkinen taho toistaa kieli-ideologisesti latautuneita sanoja ja ilmaisuja, ne vain tarttuvat diskurssiin. Ideologiat jähmettyvät kieleen, kuten Bloor ja Bloor (2007: 12) sen ilmaisevat. Sana *vieraskielinen* on hyvä esimerkki tästä. Kielellä leimataan kasvava osa Suomen väestöstä, joka joutuu kantamaan leiman, jossa lukee *vieras*. Ajatus kielipoliisista ei ole kenellekään kovin houkutteleva, mutta itsekuri voisi ainakin kuulua julkisen keskustelun sfääriin.

Mahdollisia jatkotutkimussuuntia kielitieteellisellä otteella näkisin seuraavasti. Analyysissä voisi syventyä *Me ja muut* -vastakkainasettelun tarkasteluun. Kuten pinnallisesti nähtiin, se sisältää sekä kieli-ideologisia piirteitä että vahvaa vallankäyttöä. Ryhmien erottelulla *Me ja muut* -vastakkainasettelun perusteella on kyky syrjiä tiettyjä kieliryhmiä pois yhteisestä tilasta ja keskustelusta. Mielenkiintoista on mielestäni, että sama asettelu voi toimia sekä suomen- ja ruotsinkielisten välillä että niiden ja yhteisen vihollisen välillä. Tällainen vihollinen voi olla englannin kieli, joka ”uhkaa” kansalliskieliä ja joka on omiaan aiheuttamaan puolustusrefleksin (kuuluisan moton mukaan ”nyt tarvitaan talvisodan henkeä”). Sanan *pakkoruotsi* synty ja leviämishistoria olisivat kiinnostavia tutkimuksen kohteita. Esimerkiksi voisi tutkia digitaalisen sanomalehtiarkiston avulla, milloin ja missä kontekstissa sana on tullut julkiseen keskusteluun, millä ehdoilla ja tarkoituksilla sitä on käytetty, miten se ilmestyy intertekstuaalisesti eri foorumeissa, jne. Kansalliskielten asemaa tutkiessa voisi myös käyttää Scollonin ja Scollonin (2004) nk. neksusanalyysia, jossa tarkastelukohde on yhteiskunnallisen diskurssin, kieliyhteisön ja kielellisten käytänteiden risteymä (neksusanalyysista, ks. myös Pietikäinen 2012).

Poliittisen tutkimuksen alalla olisi varmasti mielenkiintoista lähestyä kansalliskielten asemaa Carol Bacchin (2009) *What's the problem represented to be?* -menetelmällä. Kuten CDA, nk. WPR-lähestymistapa on metodologia, joka tarjoaa tutkijalle moniosaisen työkalupakin, jolla hän voi analysoida julkisia politiikkoja (*public policies*) monista näkökulmista. Tarkoitus on tarkastella, millä tavalla jokin yhteiskunnallinen ilmiö esitetään (ts. rakennetaan) julkisessa keskustelussa ”ongelmana” ja miten poliittiset toimenpiteet jakavat valtaa joillekin ryhmille etsimällä ja valitsemalla ratkaisuja. Takana on usein tiedostamattomia oletuksia ja ideologisia näkökantoja, joiden mukaan on mahdollista tutkia poliittisten toimintalinjojen vaikutusta.

Kirjallisuus

Tutkimuskirjallisuus

- ANDERSON, BENEDICT 2006. *Imagined communities*. London: Verso.
- BACCHI, CAROL 2009. *Analysing policy: What's the problem represented to be?* London: Pearson.
- BACHRACH, PETER, MORTON S. BARATZ 1962. Two faces of power. *American Political Science Review*, Vol. 56(4), 947–952.
- BLOMMAERT, JAN 1999. *Language Ideological Debates. Language, Power, and Social Process*. Berlin: De Gruyter Mouton.
- BLOMMAERT, JAN 2008. Book review: Norman Fairclough, *Language and Globalization*. *Discourse ja Society*, Vol. 19(2), 257–262.
- BLOMMAERT, JAN 2010. *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- BLOOR, MERIEL, THOMAS BLOOR 2007. *The practice of Critical Discourse Analysis. An introduction*. London: Hodder.
- BOURDIEU, PIERRE 2001 (1982): *Langage et pouvoir symbolique*. Paris: Gallimard.
- BUSSE, DIETRICH 2000. Historische Diskurssemantik. Ein linguistischer Beitrag zur Analyse gesellschaftlichen Wissens. Teoksessa Anja Stukenbrock, Joachim Scharloth (toim.). *Sprache und Literatur in Wissenschaft und Unterricht* 31, 86, 37–53.
- CARTER, IAN 2016. Positive and Negative Liberty, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2019 Edition), Edward N. Zalta (toim.), <https://plato.stanford.edu/archives/win2019/entries/liberty-positive-negative> [Viitattu 15.9.2021]
- DAHL, ROBERT 1989 (1961). *Who governs? Democracy and power in an American city*. New Haven: Yale University Press.
- DIGESER, PETER 1992. The fourth face of power. *The Journal of Politics*, Vol. 54(4), 977–1007.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 1999. Suom. Virpi Bloom, Kaarina Hazard. *Miten media puhuu*. Helsinki: Vastapaino.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 2003. *Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research*. London: Routledge.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 2010. *Critical Discourse Analysis* (2nd edition). London: Routledge.
- FAIRCLOUGH, NORMAN 2015. *Language and Power* (3rd edition). London: Routledge.
- FOUCAULT, MICHEL 1975. *Surveiller et punir. Naissance de la prison*. Paris: Gallimard.
- FOUCAULT, MICHEL 1990 (1971). *L'Ordre du discours. Leçon inaugurale au Collège de France prononcée le 2 décembre 1970*. Paris: Gallimard.
- GARRETT, PETER 2010. *Attitudes to language*. Cambridge: University Press.
- GREENE, ROBERT 2009. *Valta. Vallankäytön 48 lakia*. Helsinki: Nemo.
- GRUZDEVA, EKATERINA, JANHUNEN, JUHA 2020. III. Kielellisen monimuotoisuuden selvittelyyn soveltuvia menetelmiä. Luku 16 Antropologinen lingvistiikka (721–748). Teoksessa Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne,

Kaius Sinnemäki (toim.). *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. Helsinki: SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1457> [Viitattu 3.2.2021]

HALONEN, MIA 2012. Rikkinäisiä ja likaisia. *Virittäjä* 3/2012, 443–462.

HAVINGA, ANNA, NILS LANGER 2015. *Invisible languages in the nineteenth century*. Oxford: Peter Lang.

HAWKINS, BRUCE 2001. Ideology, metaphor and iconographic reference (27–50). Teoksessa René Dirven, Roslyn Frank, Cornelia Ilie (toim.). *Language and ideology. Volume 2: Descriptive cognitive approaches*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

HEIKKILÄ, ANITA 2014. *Muumiruotsi, fossiili jäännöset ja suhteellisen vähäpätöinen asia. Diskurssianalyttinen tutkimus Ylen verkkofoorumin pakkoruotsikeskustelusta*. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopiston suomen kielen ja kirjallisuudentutkimuksen laitos.

HEIKKINEN, VESA 1999. *Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä*. Helsinki: SKS.

HEIKKINEN, VESA 2012. Ideologia (112–119). Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä, Mikko Lounela (toim.). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.

HEIKKINEN, VESA, PETRI LAUERMA, ULLA TIILILÄ 2012. Intertekstuaalisuus (100–111). Teoksessa Vesa Heikkinen, Eero Voutilainen, Petri Lauerma, Ulla Tiililä, Mikko Lounela (toim.). *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.

HERNEAHO, IRINA 2018. Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa. *Virittäjä* 2/2018, 187–221, <https://doi.org/10.23982/vir.66907> [Viitattu 25.12.2020]

HEYWOOD, ANDREW 2007. *Political ideologies. An introduction* (4th edition). London: Palgrave Macmillan.

HOBBSAWM, ERIC 1992 (1990). *Nations et nationalisme depuis 1780*. Paris: Gallimard.

HODGE, ROBERT, GUNTHER KRESS 1993. *Language as ideology* (2nd edition). London: Routledge.

HÄMÄLÄINEN, PEKKA KALEVI 1968. *Kielitaistelu Suomessa 1917–1939*. Porvoo: WSOY.

IHALAINEN, PASI, TAINA SAARINEN 2015. Constructing 'language' in language policy discourse: Finnish and Swedish legislative processes in the 2000s (29–56). Teoksessa Mia Halonen, Pasi Ihalainen, Taina Saarinen (toim.). *Language policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and multi-sited comparisons*. Bristol: Multilingual matters (De Gruyter).

IKONEN, RISTO 2011. Korkeasti koulutetun ihmisen ihanne (217–236). Teoksessa Anja Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.). *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: SKS.

ILMOLA-SHEPPHARD, LEENA 2014. *Increasing Flexibility by Environment Scanning of the Early Signs of Change in the Complex Environment*. Doctoral dissertation. Aalto University, School of Science, Department of Industrial Engineering and Management.

JAAKOLA, PASI 2011. *Topeliaaninen usko – Kirjailija Sakari Topelius uskontokasvattajana*. Väitöskirja. Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta.

JONES, PETER E. 2001. Cognitive linguistics and the Marxist approach to ideology (227–251). Teoksessa René Dirven, Bruce Hawkins, Esra Sandikcioglu (toim.). *Language and ideology*.

Volume 1: Theoretical cognitive approaches. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

KAKKURI-KNUUTTILA, MARJA-LIISA 2002. *Argumentti ja kritiikki. Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot.* Helsinki: Gaudeamus.

KARLSSON, FRED 2006. *Yleinen kielitiede.* Helsinki: Yliopistopaino.

KARLSSON, FRED 2017. *Suomen kielet 1917–2017.* Helsinki: Lingsoft.

KIELIRAUHAKOMITEAN MIETINTÖ 1945. Komiteanmietintö 1/1945.

KIENPOINTNER, MANFRED 2017. Topoi. Teoksessa Kersten Sven Roth, Martin Wengeler ja Alexander Ziem (toim.). *Handbuch Sprache in Politik und Gesellschaft.* Berlin: De Gruyter.

KLEIN, JOSEF 1995. Asyl-Diskurs (15–71). Teoksessa Ruth Reiher (toim.). *Sprache im Konflikt.* Berlin: De Gruyter.

KLEIN, JOSEF 2000. Komplexe topische Muster. Vom Einzeltopos zur diskurstyp-spezifischen Topos-Konfiguration (625–649). Teoksessa Thomas Schirren, Gert Ueding (toim.). *Topik und Rhetorik. Ein interdisziplinäres Symposium.* Tübingen: Niemeyer.

LAHTI, EMMI 2019. *Maahanmuuttokeskustelun retoriikka.* Väitöskirja. Helsingin yliopiston suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto.

LAITINEN, LEA 1997. Kansankieli – kansallinen kieli. *Virittäjä* 2/1997, 279–288.

LAITINEN, LEA, TARU NORDLUND 2012: Performing identities and interaction through epistolary formulae (65–88). Teoksessa Marina Dossena, Gabriella Del Lungo Camiciotti (toim.). *Letter Writing in Late Modern Europe.* Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

LAPPALAINEN, HANNA, MARJA-LEENA SORJONEN, MARIA VILKUNA (TOIM.) 2010. *Kielellä on merkitystä.* Helsinki: SKS.

LUKES, STEVEN 2005: *Power: A radical view* (2nd edition). London: Palgrave Macmillan.

LUODONPÄÄ-MANNI, MILLA, MARKUS HAMUNEN 2020. I Johdanto. 1. Tutkimuksen käytäntö (1–37). Teoksessa Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne, Kaius Sinnemäki (toim.). *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV.* Helsinki: SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1457> [Viitattu 23.12.2020]

LÄHTEENMÄKI, MIKA, SARI PÖYHÖNEN 2015. Language rights of the Russian-speaking minority in Finland: Multi-sited historical arguments and language ideologies (90–115). Teoksessa Mia Halonen, Pasi Ihalainen, Taina Saarinen (toim.). *Language policies in Finland and Sweden. Interdisciplinary and multi-sited comparisons.* Bristol: Multilingual matters (De Gruyter).

MARTIN, JAMES R., PETER R.R. WHITE 2005. *The language of evaluation.* London: Palgrave Macmillan.

MARX, KARL, FRIEDRICH ENGELS 1978 (1846). 2. osa (67–147). Teoksessa *Valitut teokset (6 osaa).* Moskova: Kustannusliike Edistys. www.marxists.org/suomi/marx-engels/1846/saksalainen-ideologia/ch03.htm#h1 [Viitattu 15.4.2021]

MITCHELL, WILLIAM JOHN THOMAS (W.J.T.) 1986. *Iconology. Image, text, ideology.* Chicago: University of Chicago Press.

MÄNTYNEN, ANNE 2012a: Suunvuoro. *Virittäjä* 3/2012, 323–324.

MÄNTYNEN, ANNE 2012b: Kieli-ideologiat käytännössä. *Virittäjä* 3/2012, 378–409.

MÄNTYNEN, ANNE, MIA HALONEN, SARI PIETIKÄINEN, ANNA SOLIN 2012: Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. *Virittäjä* 3/2012, 325–348.

- NUOLIJÄRVI, PIRKKO, HANNA LAPPALAINEN 2020. IV. Esimerkkitapauksia menetelmällisestä kirjosta kielentutkimuksen alueilla. Luku 21 Sosiolingvistiikka (864–895). Teoksessa Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne, Kaius Sinnemäki (toim.). *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. Helsinki: SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1457> [Viitattu 23.12.2020]
- NURMIO, YRJÖ 1947: *Taistelu suomen kielen asemasta 1800-luvun puolivälissä*. Helsinki: WSOY
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2013. Onko kansallisuusaatteesta enää mihinkään fennistiikassa? *Virittäjä*, Vol. 117 (1/2013), 82–98. (<https://journal.fi/virittaja/article/view/7634>) [Viitattu 25.12.2020]
- PÄLLI, PEKKA, ELLA LILLQVIST 2020. II. Aineiston keruusta analyysiin. Luku 6 Diskurssianalyysi (374–411). Teoksessa Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne, Kaius Sinnemäki (toim.). *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. Helsinki: SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1457> [Viitattu 23.12.2020]
- PALOHEIMO, HEIKKI, MATTI WIBERG 2008: *Politiikan perusteet* (4. painos). Helsinki: WSOY.
- PAUNONEN, HEIKKI 2001: Kansankielestä kansalliskieleksi. *Virittäjä* 1/2001, 223–239.
- PIETIKÄINEN, SARI 2012: Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. *Virittäjä* 3/2012, 410–442.
- PIETIKÄINEN, SARI, ANNE MÄNTYNEN 2019. *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- PIRES DE OLIVEIRA, ROBERTA 2001. An interview with George Lakoff (23–47). Teoksessa René Dirven, Bruce Hawkins, Esra Sandikcioglu (toim.). *Language and ideology. Volume 1: Theoretical cognitive approaches*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- RANTALA, JUKKA (TOIM.) 2003. *Koulu ja kansalaisyhteiskunta historiallisessa perspektiivissä*. Helsinki: Historiallis-yhteiskuntatiedollisen kasvatuksen tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- REISIGL, MARTIN, RUTH WODAK 2009. The discourse-historical approach (87–121). Teoksessa Ruth Wodak, Mihael Meyer (toim.). *Methods of critical discourse analysis (Introducing Qualitative Methods)* (2nd edition). London: Sage.
- RINTALA, PÄIVI 1998. Kielikäsitys ja kielenohjailu. *Sananjalka* 40(1), 47–65.
- RÖMER, DAVID 2018. Argumentationstopoi in der Text- und Diskursanalyse – alte Pfade, neue Wege. *Tekst i dyskurs – text und diskurs* 11, 117–135.
- ROOS, HANS 1966. *A History of Modern Poland: From the Foundation of the State in the First World War to the Present Day*. London: Eyre ja Spottiswoode.
- SALMON, EMMANUEL 2012. *Ryhtysinkö hurriksi? Modernin ajan kielenvaihtajat*. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- SCOLLON, RON, SUZIE WONG SCOLLON 2004. *Nexus Analysis. Discourse and the Emerging Internet*. London: Routledge.
- SETÄLÄ, EMIL NESTOR 1915. *Kieli ja kansallisuus: Esitelmä Suomen Tiedeseuran vuosijuhlassa 29 p. huhtikuuta 1915*. Övförsikt af Finska Vetenskaps-Societetens Förhandlingar. Bd. LVII. 1914–1915. Afd. C. N:o 2.
- SILVERSTEIN, MICHAEL 1979. Language Structure and Linguistic Ideology (193–247). Teoksessa Paul R. Cline, William F. Hanks ja Carol L. Hofbauer (toim.). *The elements. A parasession on linguistic units and levels*. Chicago: Chicago Linguistic Society.

- SIPPOLA, EEVA 2021. Kriittinen diskurssianalyysi. *Kielitieteen metodipankki*. Verkkoaineisto <https://aoe.fi/#/materiaali/1197> [Viitattu 9.4.2021]
- SPITZMÜLLER JÜRGEN, INGO H. WARNKE 2011. Discourse as a ‘linguistic object’: methodical and methodological delimitations, *Critical Discourse Studies*, 8:2, 75–94. <https://doi.org/10.1080/17405904.2011.558680> [Viitattu 17.6.2021]
- THOMAS, GEORGE 1991: *Linguistic purism*. London: Longman.
- TÄHTINEN, JUHANI 2011. Moraali ja terveys kansalais- ja koulukasvatuksen polttopisteessä. Teoksessa Anja Heikkinen, Pirkko Leino-Kaukiainen (toim.). *Valistus ja koulunpenkki. Kasvatus ja koulutus Suomessa 1860-luvulta 1960-luvulle*. Helsinki: SKS.
- VAN DIJK, TEUN A. 1997. Discourse as interaction in society. Teoksessa Teun A. van Dijk (toim.). *Discourse as social interaction. Discourse studies: A Multidisciplinary Introduction*. Vol. 2. London: Sage.
- VILKKO, MARJO 2014. *Suomi on ruotsalainen*. Helsinki: Schildts ja Söderströms.
- VIRTANEN, MIKKO T., PIRJO HIIDENMAA 2020. IV. Esimerkkitapauksia menetelmällisestä kirjosta kielentutkimuksen alueilla. Luku 20 Tekstintutkimus (831–863). Teoksessa Milla Luodonpää-Manni, Markus Hamunen, Reetta Konstenius, Matti Miestamo, Urpo Nikanne, Kaius Sinnemäki (toim.). *Kielentutkimuksen menetelmiä I–IV*. Helsinki: SKS. <https://doi.org/10.21435/skst.1457> [Viitattu 6.11.2021]
- VISK 2008 = HAKULINEN, AULI, MARIA VILKUNA, RIITTA KORHONEN, VESA KOIVISTO, TARJA RIITTA HEINONEN, IRJA ALHO 2008. *Ison suomen kielioppi – verkkoversio*. <https://scripta.kotus.fi/visk/etusivu.php>
- VOLZ, NICOLE 2014. „Echte Wahlfreiheit“ – der Diskurs zum Betreuungsgeld. *Eine Analyse politischer Argumentation*. Master-Thesis. Technische Universität Darmstadt, Institut für Sprach- und Literaturwissenschaft.
- WENGELER, MARTIN 2003. *Topos und Diskurs. Begründung einer argumentationsanalytischen Methode und ihre Anwendung auf den Migrationsdiskurs (1960–1985)*. Tübingen: Niemeyer.
- WESTERHOLM, JENNI 2017. *Ja sen jälkeen sama piina on edessä vielä korkeakoulussa. Kieli-ideologiat ja argumentointi ruotsin kieltä käsittelevissä kansalaisaloitteissa*. Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.
- WODAK, RUTH 2009. *The Discourse of Politics in Action*. London: Palgrave Macmillan.
- WODAK, RUTH, MICHAEL MEYER 2016 (toim.). *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: Sage Publications.
- WODAK, RUTH 2001. What CDA is about – a summary of its history, important concepts and its developments (1–13). Teoksessa Ruth Wodak, Michael Meyer (Toim.). *Methods of critical discourse analysis (Introducing Qualitative Methods)*. London: Sage Publications.
- ŽAGAR, IGOR 2010. Topoi in Critical Discourse Analysis. *Łodz Papers in Pragmatics* 6.1 (3–27).

Lähdekirjallisuus

EO 2010. *Poliisin tulee kaksikielisellä alueella puhua suomea ja ruotsia* (11.11.2010). www.oikeusasiamies.fi/fi/-/poliisin-tulee-kaksikielisella-alueella-puhua-suomea-ja-ruotsia [Viitattu 3.2.2021]

HBL 2020a. *Finskan och svenskan trängs undan – nu bereds en ny nationalspråksstrategi* (16.6.2020). www.hbl.fi/artikel/finskan-och-svenskan-trangs-undan-nu-bereds-en-ny-national-spraksstrategi [Viitattu 31.3.2021]

HBL 2020b. *Vi måste be om de svenska tjänsterna – annars gör vi oss själva en björntjänst* (9.9.2020) <https://www.hbl.fi/artikel/vi-maste-be-om-de-svenska-tjansterna-annars-gor-vi-oss-sjalva-en-bjorntjanst> [Viitattu 3.2.2021]

HBL 2020c. *Allas rätt till service på egna nationalspråket ska garanteras med ny strategi* (25.5.2020) www.hbl.fi/artikel/allas-ratt-till-service-pa-egna-nationalspraket-ska-garanteras-med-ny-strategi [Viitattu 30.4.2021]

HBL 2020d. *Finskhetsförbundet bojkottar seminarium om ny nationalspråksstrategi* (10.6.2020) www.hbl.fi/artikel/finskhetsforbundet-bojkottar-seminarium-om-ny-nationalspraksstrategi [Viitattu 30.4.2021]

HS 2019. *Hallitus kaavailee jälleen uutta kielistrategiaa, mutta mitä tapahtui alle kymmenen vuotta sitten laaditulle ”kärkihankkeelle”?* (18.7.2019) www.hs.fi/mielipide/art-2000006176466.html [Viitattu 29.8.2021]

HS 2020a. *Hanhet syövät pelloilta lähes kaiken ja viljelijöiden mitta on nyt täynnä* (27.5.2020) www.hs.fi/kotimaa/art-2000006519782.html [Viitattu 29.8.2021]

HS 2020b. *Kotoperäinen karjalan kieli tarvitsee oman kielilain*, www.hs.fi/mielipide/art-2000006634710.html [Viitattu 29.8.2021]

HS 2021a. *Kielistrategiaa uudistettaessa olisi viisasta tunnustaa tosiasiat* (4.4.2021) www.hs.fi/mielipide/art-2000007899594.html [Viitattu 29.8.2021]

HS 2021b. *Helsingin Sanomat tavoittaa viikoittain yli 2,1 miljoonaa suomalaista, on Suomen suurin maksullinen uutismedia* (27.1.2021) www.hs.fi/kotimaa/art-2000007766913.html [Viitattu 14.10.2021]

HS 2021c. *Virus leviää nyt vieraskielisten asuinalueilla* (13.3.2021). (Huom! Otsikko myöhemmin muutettu!! *Ulkomaalaistaustaisten suosimilla asuinalueilla on moninkertaisesti tartuntoja – Husin toimitus-johtaja ehdottaa: Rokotukset ensin näihin kaupungin-osiin*) www.hs.fi/kaupunki/art-2000007856001.html [Viitattu 29.3.2021]

HALLITUSOHJELMA 2011. *Avoin, oikeudenmukainen ja rohkea Suomi*. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011. <https://valtioneuvosto.fi/-/72-katainen-hallitusohjelma> [Viitattu 3.9.2021]

HALLITUSOHJELMA 2019. *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Pääministeri Antti Rinteen hallituksen ohjelma 6.6.2019. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161662> [Viitattu 3.9.2021]

KAKSI HALLINTOKIELTÄ 2012. Kuntaliitto. www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2012/1502-kaksi-hallintokielta [Viitattu 13.3.2021]

KANSALLISKIELISTRATEGIA 2012. Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 4/2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-001-8> [Viitattu 13.3.2021]

KANSALLISKIELISTRATEGIAN KÄYTÄNNÖN TYÖVÄLINEET KUNNILLE JA KUNTAYHTYMILLE 2014. Kuntaliitto. www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2014/1618-1-kansalliskielistrategian-kaytannon-tyovavaliineet-kunnille-ja-kuntayhtymille [Viitattu 13.3.2021]

KANSALLISKIELISTRATEGIAN TOIMINTASUUNNITELMA 2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-570-6> [Viitattu 13.3.2021]

KANSALLISKIELISTRATEGIAN TOIMINTOSUUNNITELMAN LOPPURAPORTTI 2015–2019 2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-755-7> [Viitattu 13.3.2021]

KANSALLISKIELISTRATEGIAN VÄLIRAPORTTI 2015. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-462-4> [Viitattu 13.3.2021]

KIELITOIMISTON SANAKIRJA 2021. Hakusana *sidosryhmä*. www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/-sidosryhm%C3%A4?searchMode=all [Viitattu 10.10.2021]

KIISKINEN, ANNA 2020. *Uuden kansalliskielistrategian valmistelu käyntiin vauhdilla*. Blogiposti (25.6.2020) <https://oikeusministerio.fi/blogi-hakutulos/-/blogs/anna-kiiskinen-uuden-kansalliskielistrategian-valmistelu-k-yntiin-vauhdilla> [Viitattu 10.8.2021]

KOTUS 2018. *Suomi tarvitsee pikaisesti kansallisen kielipoliittisen ohjelman* www.kotus.fi/ohjeet/suomen_kielen_lautakunnan_suosituksia/kannanotot/suomi_tarvitsee_pikaisesti_kansallisen_kielipoliittisen_ohjelman [Viitattu 10.2.2021]

KOTUS 2021a. *Suomen kielipoliittiset ohjelmat* www.kotus.fi/kielitieto/kielipoliittiset/suomen_kielipoliittiset_ohjelmat [Viitattu 6.11.2021]

KOTUS 2021b. *Språkpolitiska program i Norden och Estland* www.sprakinstitutet.fi/sv/om_sprak/sprakpolitik/sprakpolitiska_program_i_norden_och_estland [Viitattu 6.11.2021]

KOTUS 2021c. *Kielipoliittikkaa kootusti maittain* www.kotus.fi/kielitieto/kielipoliittikka/-kielipoliittikka_kootusti_maittain [Viitattu 10.2.2021]

KOTUS 2021d. *Kielen asemaan liittyvät termit hallinnossamme -sanasto* www.kotus.fi/julkaisut/kielipoliittikkajulkaisut/kielen_asemaan_liittyvat_termit_hallinnossamme_-sanasto/oma_kieli [Viitattu 10.2.2021]

KÄYTÄNNÖN TYÖVÄLINEET. KANSALLISKIELISTRATEGIA 2012. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-002-5> [Viitattu 13.3.2021]

OM 2011. *Markku Suksi kehittämisspäälliköksi oikeusministeriöön* (18.11.2011). <https://oikeusministerio.fi/-/markku-suksi-utnamnts-till-utvecklingschef-vid-justitieministeriet> [viitattu 14.7.2021]

OM 2015. *Närpiö muuttuu kaksikieliseksi vuoden 2016 alusta* (13.5.2015). <https://valtioneuvosto.fi/-/1410853/narpio-muuttuu-kaksikieliseksi-vuoden-2016-alusta> [Viitattu 3.2.2021]

OM 2020a. *Oikeusministeriö kutsuu mukaan uuden kansalliskielistrategian valmistelutyöhön* (25.5.2020). <https://oikeusministerio.fi/-/oikeusministerio-kutsuu-mukaan-uuden-kansalliskielistrategian-valmistelutyohon> [Viitattu 13.3.2021]

OM 2020b. *Kansalliskielistrategiahanke OM048:00/2020*. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM048:00/2020> [Viitattu 13.3.2021]

OM 2020c. *Kutsu seminaariin 16.6.2020* (29.5.2020). https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/3181ed9a-4fed-403f-a49c-867efd993ec0/c0972f13-3ca5-444a-bc43-959bfb6576bf/KUTSU_20200623095044.PDF [Viitattu 13.3.2021]

OM 2021a. *Ohjausryhmä käsitteli uuden kansalliskielistrategian suuntaviivoja* (6.4.2021). <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/ohjausryhma-kasitteli-uuden-kansalliskielistrategian-suuntaviivoja> [Viitattu 15.9.2021]

OM 2021b. *Kielipoliittiset uudistukset*. <https://oikeusministerio.fi/kielipoliittiset-uudistukset> [Viitattu 15.9.2021]

PERUSKOUKUPESULA.FI 2021. www.peruskoulupesula.fi/2015/03/harlig-ar-norden.html [viitattu 14.7.2021]

RANSKAN PERUSTUSLAKI 1958. www.conseil-constitutionnel.fr/le-bloc-de-constitutionnalite/texte-integral-de-la-constitution-du-4-octobre-1958-en-vigueur [Viitattu 29.8.2021]

RIKSDAGEN 2002. *En ny integrationspolitik*. Motion 2002/03:Sf226 av Lars Leijonborg m.fl. (fp). www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/motion/en-ny-integrationspolitik_GQ02Sf226 [Viitattu 6.11.2021]

SUOMALAISUUDEN LIITTO 2020. *Suomalaisuuden Liitto ei luota kansalliskielistrategian valmisteluun – jää pois seminaaritulaisuudesta 16.6.2020* (10.6.2020) <https://suomalaisuudenliitto.fi/tiedote-10-6-2020-suomalaisuuden-liitto-ei-luota-kansalliskielistrategian-valmisteluun-jaa-pois-seminaaritulaisuudesta-16-6-2020> [Viitattu 29.8.2021]

SUOMEN HALLITUSMUOTO 1919 (94/1919). www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1919/19190094001 [Viitattu 29.9.2021]

SUOMEN KIELILAKI 2003. (423/2003). www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030423 [Viitattu 29.9.2021]

SUOMEN KIELEN TULEVAISUUS 2009. *Kielipoliittinen toimintaohjelma*. Helsinki: Kotus. <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/> [Viitattu 6.11.2021]

SUOMEN PERUSTUSLAKI 1999. (731/1999) www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731 [Viitattu 29.9.2021]

SUOMI24.FI 2021. <https://keskustelu.suomi24.fi/t/16416253/millaisia-oivalluksia-kielipoliitikasta> [viitattu 14.7.2021]

TILASTO 2021a. *Vuoden 2019 lopussa Suomessa asuvat vieraskieliset*. Tilastokeskus www.stat.fi/til/vaerak/2020/vaerak_2020_2021-03-31_tau_002_fi.html [Viitattu 5.9.2021]

TILASTO 2021b. *Vuoden 2019 lopussa Suomessa asuvat vieraskieliset*. Tilastokeskus www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html [Viitattu 7.4.2021]

TÄNK OM... 2003. *Svenska språknämndens förslag till handlingsprogram för svenskan i Finland*. Helsinki: Kotus. https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/tank_om/ [Viitattu 6.11.2021]

VAPAAKIELIVALINTA.FI 2021. <https://vapaakielivalinta.fi/ajankohtaista.php?artikkeli=Ilmari+Rostila%3A+Kansalliskielivaltion+varjossa+3+%E2%80%93+onko+suomea+puhuva+kansa+olemassa%3Fjakaikki=1> [viitattu 14.7.2021]

VNK 2015. *Voimassa olevat periaatepäätökset ja strategiat*. VNK/480/49/2015 <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/periaatepaatokset/voimassa-olevat> [Viitattu 13.3.2021]

Liitteet

Liite 1: Verkkoavoriihi

Niin kutsuttu verkkoavoriihi (ruotsiksi *en virtuell idéstorm*) on nettikysely, joka on ollut saatavilla 25.5.–30.6.2020 välisenä aikana osoitteessa www.strategydialog.com. Siihen pääsee yhä lokakuussa 2021 esimerkiksi oikeusministeriön blogipostissa ilmoittaman linkin kautta. Alla oleva taulukko esittää kyselyn eri vaiheet suomeksi ja ruotsiksi. Kyselyssä on 8 vaihetta:

1. Kotisivu esittää tervetulosanat oikeusministeriön Anna-Maja Henrikssonilta kuvineen.
2. Seuraavalla sivulla kerätään vastaajan taustatietoja: ikä, sukupuoli sekä ”*maakunta, jossa (hän) pääasiallisesti toimi(i)*” ja ”*rooli, jossa (hän) osallistu(u) keskusteluun*”.
3. Sitten avautuu sivu, jossa näkyy yhdeksän kuvaa ja kysymys ”*Miltä paras mahdollinen tulevaisuus näyttää?*”. Ohjeessa sanotaan, että kyse on kansalliskielten aseman tulevaisuus ja aikahorisontti on vuonna 2030. Vastaja valitsee yhden kuvan.
4. Vastaajalta pyydetään selittämään, mitä hän ajatteli valitessaan juuri tämän kuvan. Nämä vastaukset ovat mukana aineistossani (**mieltymyskysymys**).
5. Vastaajalta pyydetään ideoita, ”*joita hyödynnämme kansalliskielistrategian valmistelussa*” kysymyksellä: ”*Mitä on tapahtunut, kun tulevaisuus on paras mahdollinen?*” (**ideointikysymys**). Ohjeissa kerrotaan, että jokainen idea täytyy kirjoittaa erikseen ja annetaan ”*erilaisia näkökulmia*”, joita vastaaja voi ”*käyttää apuna*” vastausta miettiessään. Näkökulmia on yhteensä kahdeksan ja ne liittyvät seuraaviin aloihin: sosiaali- ja terveyspalvelut, tiede, kulttuuri, elinkeinoelämä, koulutus, media, digitalisaatio ja palveluiden saavutettavuus. Nämä vastaukset ovat mukana aineistossani.
6. Seuraavassa vaiheessa vastaaja näkee maalitaulun ja oikealla puolella palstan, jossa näkyy muiden vastaajien ideoita. Hänen täytyy valita ne ideat, jotka ovat mielestään tärkeimmät ja sijoittaa ne maalitauluun, ikään kuin tärkeysjärjestyksessä (maalitaulun keskellä oleva idea on tärkein).
7. Valitsemänsä ideat näkyvät seuraavalla sivulla. Jokaisesta täytyy vastata **arviointikysymykseen** ”*Miten saamme muutoksen aikaan?*” ja perustella, ”*mitä pitäisi tehdä, ja kenen*”. Nämä vastaukset ovat mukana aineistossani.
8. Lopussa on vielä avoin kenttä nimeltään ”Vapaa sana”, jossa vastaajaa kehoitetaan miettimään kansalliskielistrategian valmistelutyöhön liittyviä seikkoja. Tukena toimii taas ”erilaisia näkökulmia” (neljä), jossa on kyse kansalliskielistrategian luonteesta, jatkovalmistelusta ja huolista, jotka strategiatyöhön liittyvät. Aineistoni ei sisällä näitä vastauksia.

<p>Kerro ensin hieman taustatietojesi</p> <p>Osaallistuminen on nimetöntä. Taustatiedot auttavat ymmärtämään tuloksia paremmin.</p> <p>Rooli, jossa osallistun keskusteluun</p> <input type="text" value="Kansalainen"/> <p>Olen</p> <input type="text" value="Mies"/> <p>Ikäni on</p> <input type="text" value="51-65 vuotta"/> <p>Maakunta, jossa pääasiallisesti toimin</p> <input type="text" value="Uusimaa"/> <p style="text-align: center;">Seuraava</p>	<p>Några bakgrundsuppgifter</p> <p>Alla svar är anonyma. Bakgrundsuppgifterna hjälper oss att bättre kunna tolka resultatet.</p> <p>I vilken roll deltar du?</p> <input type="text" value="Medborgare"/> <p>Din huvudsakliga verksamhetsregion</p> <input type="text" value="Nyland"/> <p>Ålder</p> <input type="text" value="51-65 år"/> <p>Kön</p> <input type="text" value="Man"/> <p style="text-align: center;">Följande</p>
<p>Rooli, jossa osallistun keskusteluun</p> <p>Kansalainen</p> <p>Virkamies</p> <p>Koulutus ja tutkimus</p> <p>Elinkeinoelämä</p> <p>Muu rooli</p>	<p>I vilken roll deltar du?</p> <p>Medborgare</p> <p>Statstjänsteman/kommunal tjänsteman</p> <p>Forskare, utvecklare</p> <p>Näringslivet</p> <p>Annan</p>
<p>Olen</p> <p>Nainen</p> <p>Mies</p> <p>Muu</p> <p>En halua ilmoittaa</p>	<p>Din huvudsakliga verksamhetsregion</p> <p>Hela landet eller utomlands</p> <p>Birkaland</p> <p>...</p> <p>Österbotten</p>
<p>Ikäni on</p> <p>Alle 26 vuotta</p> <p>26–50 vuotta</p> <p>51–65 vuotta</p> <p>Yli 65 vuotta</p>	<p>Ålder</p> <p>Under 26 år</p> <p>26–50 år</p> <p>51–65 år</p> <p>Över 65 år</p>
<p>Maakunta, jossa pääasiallisesti toimin</p> <p>Koko Suomi</p> <p>Ahvenanmaa</p> <p>...</p> <p>Varsinais-Suomi</p>	<p>Kön</p> <p>Kvinna</p> <p>Man</p> <p>Annan</p> <p>Vill inte ange</p>
<p>Miltä paras mahdollinen tulevaisuus näyttää?</p> <p>Lämmitellään aluksi hetki! Mieti mitä on tapahtunut, kun vuonna 2030 kansalliskielten asema on Suomessa paras mahdollinen. Valitse kuva, joka sopii parhaiten ajatuksiisi.</p>	<p>Hur ser den bästa möjliga framtiden ut?</p> <p>Vi börjar med lite uppvärmning. Fundera på vad som ska ha hänt för att den ställning som nationalspråken i Finland har år 2030 ska vara den bästa möjliga. Välj den bild som bäst stämmer överens med dina tankar.</p>

Huom! Kyselyn suomenkielisessä versiossa samat kuvat ovat eri järjestyksessä.

Miksi juuri tämä kuva?

Mitä ajattelit, kun valitsit kuvan? Kirjoita ajatuksesi tähän.

Tallenna / Vaihda kuva

Miksi juuri tämä kuva?

Mitä ajattelit, kun valitsit kuvan? Kirjoita ajatuksesi tähän.

Tallenna

Vaihda kuva

0/1500

Varför just denna bild?

Vad tänkte du på när du valde bilden – varför stämmer det bäst överens med dina tankar om den bästa möjliga ställningen av nationalspråken? Skriv dina tankar här.

Spara / Välj en annan bild

Varför just denna bild?

Vad tänkte du på när du valde bilden – varför stämmer det bäst överens med dina tankar om den bästa möjliga ställningen av nationalspråken? Skriv dina tankar här.

Spara

Välj en annan bild

0/1500

Mitä on tapahtunut, kun tulevaisuus on paras mahdollinen?

Mietitään nyt hieman eteenpäin. Mitä on muuttunut tai tapahtunut, kun kielistrategiatyön tuloksena kansalliskielten asema on Suomessa paras mahdollinen vuonna 2030. Anna meille ideoita, joita hyödynämme kansalliskielistrategian valmistelussa.

Ohjeet

Näet kysymyksen alla erilaisia näkökulmia, jotka vaihtuvat 4 sekunnin välein. Voit käyttää niitä apuna, kun mietit vastaustasi.

Kirjoita yksi ajatus kerrallaan. Kun olet valmis, paina Seuraava.

Kirjoita vastaus tähän (0/1500) Tallenna

Vad ska ha hänt för att den bästa möjliga framtiden ska bli verklighet?

Låt oss blicka lite framåt. Vad ska ha förändrats eller hänt för att den ställning som nationalspråken i Finland har år 2030 ska vara den bästa möjliga, i och med att arbetet med språkstrategin har slutförts? Kom med idéer som vi kan använda när vi ska utarbeta språkstrategin!

Anvisning

Under frågan ser du olika synsätt, som byts ut var fjärde sekund. Du kan få hjälp av dessa när du funderar på ditt svar.

Skriv en tanke i taget. När du är klar, tryck Följande.

Skriv ditt svar här (0/1500) Spara

Ajattele digitalisaation vaikutuksia
 Ajattele sosiaali- ja terveyspalveluita
 Ajattele kansalliskielten asemaa tieteesä
 Ajattele kansalliskielten asemaa kulttuurissa
 Ajattele kansalliskielten asemaa elinkeinoelämässä
 Ajattele palveluiden saavutettavuutta omalla äidinkielellä
 Ajattele koulutusta
 Ajattele median käyttöä ja merkitystä

Tänk på vad digitaliseringen för med sig
 Tänk på social- och hälsovårdstjänsterna
 Tänk på nationalspråkens ställning inom vetenskapen
 Tänk på nationalspråkens ställning inom kulturen
 Tänk på nationalspråkens ställning inom näringslivet
 Tänk på möjligheterna att få service på sitt modersmål
 Tänk på utbildningen
 Tänk på användningen av medier och mediernas betydelse

Mitä on tapahtunut, kun tulevaisuus on paras mahdollinen?

Mietitään nyt hieman eteenpäin. Mitä on muuttunut tai tapahtunut, kun kielistrategiatyön tuloksena kansalliskielten asema on Suomessa paras mahdollinen vuonna 2030. Anna meille ideoita, joita hyödynämme kansalliskielistrategian valmistelussa.

Ohjeet
 Näet kysymyksen vaihtuvat 4 sekun mietit vastaustas Kirjoita yksi ajatu Seuraava.

Ajattele sosiaali- ja terveyspalveluita

Kirjoita vastaus tähän.

Tallenna 0/1500

Vad ska ha hänt för att den bästa möjliga framtiden ska bli verklighet?

Låt oss blicka lite framåt. Vad ska ha förändrats eller hänt för att den ställning som nationalspråken i Finland har år 2030 ska vara den bästa möjliga, i och med att arbetet med språkstrategin har slutförts? Kom med idéer som vi kan använda när vi ska utarbeta språkstrategin!

Anvisning
 Under frågan ser du ett telt. Under teltet kan du skriva ditt svar. Skriv en tanke i teltet.

Tänk på social- och hälsovårdstjänsterna

Skriv ditt svar här.

Spara 0/1500

Mikä on tärkeintä?

Tällä sivulla näet muiden ajatuksia siitä, mitä on tapahtunut, kun kansalliskielten asema on paras mahdollinen. Arvioi niitä, ja vie keskimmäiseksi taulua kaikkein tärkein idea, ja muut ulommille kehille, sitä kauemmaksi keskustasta, mitä vähemmän tärkeinä niitä pidät.

Aseta ideoita tauluun raahaamalla tai avaamalla ne ja klikkaamalla taulua.

Jatka

Vad är viktigast?

På den här sidan kan du se de andras tankar och idéer om vad som ska ha hänt för att den ställning som nationalspråken i Finland har år 2030 ska vara den bästa möjliga. Utvärdera idéerna. Dra den viktigaste idén in mot mitten av tavlan och de andra ut mot kanterna. Ju mindre viktig du anser att en idé är, desto längre bort från mitten ska du dra den.

Sätt upp idéer på tavlan genom att dra dem dit eller öppna dem genom att klicka på tavlan.

Fortsätt

Mikä on tärkeintä?

Tällä sivulla näet muiden antamia ajatuksia siitä, mitä on tapahtunut, kun kansalliskielten asema on paras mahdollinen. Arvioi niitä, ja vie keskimmäiseksi taulua kaikkein tärkein idea, ja muut ulommille kehille, sitä kauemmaksi keskustasta, mitä vähemmän tärkeinä niitä pidät.

Aseta ideoita tauluun raahaamalla tai avaamalla ne ja klikkaamalla taulua.

Jatka

Vad är viktigast?

På den här sidan kan du se de andras tankar och idéer om vad som ska ha hänt för att den ställning som nationalspråken i Finland har år 2030 ska vara den bästa möjliga. Utvärdera idéerna. Dra den viktigaste idén in mot mitten av tavlan och de andra ut mot kanterna. Ju mindre viktig du anser att en idé är, desto längre bort från mitten ska du dra den.

Sätt upp idéer på tavlan genom att dra dem dit eller öppna dem genom att klicka på tavlan.

Fortsätt

 <div data-bbox="574 179 782 672"> <p>Arvioitu 0/20 Raahaa taululle!</p> <p>Virkamiesruotsi on poistettu ja se ei ole enää este yhdenkään suomalaisen nuoren valmistumiselle.</p> <p>Yliopisto-opetus Opetusta yliopistossa saa alzata riippumatta muutamilla kielillä eikä ollen.</p> <p>Kulttuuri tukee kaksikielistä identiteettiä Suomalainen kulttuuri on yleisesti kaksikielistä. Myös kielirajojen välillä on.</p> <p>Suomen kielen erityisasema on turvattava Valtion ja kuntien verovarot täytyy keskittää kansalliskielten tukemiseen ja.</p> <p>Kattavasti kulttuuria eri kielillä Kulttuuritarjontaa on kattavasti eri kielillä ja sitä tarjotaan ja toteutetaan kaikilla.</p> <p>Mallia Quebecistä</p> </div>	 <div data-bbox="1165 179 1372 672"> <p>Alla sociale tjänster och vårdtjänster finns tillgängliga på ditt eget modersmål.</p> <p>Lyft fram hur Finlandssvenska människor influerat vårt samhälle. Nordisk samarbete.</p> <p>Levande tvåspråkighet Det är viktigt att alla känner sig jämställda och trygga i ett levande tvåspråkigt.</p> <p>God vilja är A och O Sänk ribban för personalen inom social- och hälsovård att läsa sig och använda.</p> <p>Gemensamhet Framförallt skall det satsas mer på kvalitativa "svårigheter" i alla åldrar.</p> <p>Samma skolbyggnad åt skolbarnen Blanda svenskspråkiga och finskspråkiga skolbarn flitigare i både skola och.</p> <p>Vi ska inte nöja oss med datoröversättningar</p> </div>
<p>Miten saamme muutoksen aikaan?</p> <p>Nämä ideat olivat mielestäsi tärkeimpiä. Mitä pitäisi tehdä, ja kenen, jotta saamme muutoksen aikaan? Perustelee valintojasi.</p> <div data-bbox="207 907 758 1064"> <p>Miten saamme muutoksen aikaan?</p> <p>Nämä ideat olivat mielestäsi tärkeimpiä. Mitä pitäisi tehdä, ja kenen, jotta saamme muutoksen aikaan? Perustelee valintojasi</p> <p><i>Ei arvioitavaa.</i></p> </div>	<p>Hur åstadkommer vi förändring?</p> <p>Du anser att de här idéerna är viktigast. Vad ska göras för att vi ska få en förändring till stånd? Vem ska göra det? Motivera ditt val.</p> <div data-bbox="821 907 1372 1064"> <p>Hur åstadkommer vi förändring?</p> <p>Du anser att de här idéerna är viktigast. Vad ska göras för att vi ska få en förändring till stånd? Vem ska göra det? Motivera dina val.</p> <p><i>Inget att bedöma.</i></p> </div>
<p>Vapaa sana</p> <p>Kerro vielä lopuksi vapaasti ajatuksiasi siivittämään kansalliskielistrategian valmistelua. Mikä tässä työssä on edellisillä sivuilla keskusteltujen asioiden lisäksi tärkeintä? Mitä odotat valmistelutyöltä?</p> <p>Ohjeet</p> <p>Näet kysymyksen alla erilaisia näkökulmia, jotka vaihtuvat 4 sekunnin välein. Voit käyttää niitä apuna, kun mietit vastaustasi.</p> <p>Kirjoita yksi ajatus kerrallaan. Kun olet valmis, paina Seuraava.</p> <p>Mitä asioita kansalliskielistrategiassa tulisi käsitellä?</p> <p>Mikä on tärkeintä, kun on kyse kansalliskielistä?</p> <p>Miten strategiaa tulisi jatkovalmistella?</p> <p>Mitä huolia strategiatyöhön liittyy?</p> <p>Tallenna.</p>	<p>Ordet är fritt</p> <p>Slutligen ber vi dig skriva ner dina egna tankar fritt ur hjärtat. De kan hjälpa till att sätta fart på arbetet med nationalspråksstrategin. Vad är viktigast i detta arbete utöver det som diskuterats på de föregående sidorna? Vilka förväntningar har du på strategiarbetet?</p> <p>Anvisning</p> <p>Under frågan ser du olika synsätt, som byts ut var fjärde sekund. Du kan få hjälp av dessa när du funderar på ditt svar.</p> <p>Skriv en tanke i taget. När du är klar, tryck Följande.</p> <p>Vad är viktigast när det gäller nationalspråken?</p> <p>Hur ska strategiberedningen gå vidare?</p> <p>Vilka svårigheter och problem finns det i strategiarbetet?</p> <p>Vilka frågor bör behandlas i nationalspråksstrategin?</p> <p>Spara.</p>

Vapaa sana

Kerro vielä lopuksi vapaasti ajatuksiasi siivittämään kansalliskielistrategian valmistetua. Mikä tässä työssä on edellisillä sivuilla keskusteltujen asioiden lisäksi tärkeintä? Mitä odotat valmistelutyöltä?

Mitä asioita kansalliskielistrategiassa tulisi käsitellä?

Kirjoita vastaus tähän.

Tallenna

0/1500

Ohjeet

Näet kysymyksen alla vaihtuvat 4 sekunnin mittit vastaustasi.

Kirjoita yksi ajatus ke Seuraava.

Ordet är fritt

Slutligen ber vi dig skriva ner dina egna tankar fritt ur hjärtat. De kan hjälpa till att sätta fart på arbetet med nationalspråksstrategin. Vad är viktigast i detta arbete utöver det som diskuterats på de föregående sidorna? Vilka förväntningar har du på strategiarbetet?

Vilka frågor bör behandlas i nationalspråksstrategin?

Skriv ditt svar här.

Spara

0/1500

Anvisning

Under frågan ser du sekund. Du kan få svar.

Skriv en tanke i taget.

Liite 2: Kansalliskielistrategian uudistushankkeeseen liittyvät keskeiset tekstit

Tähän liitteeseen on koostettu kaikki tämän tutkielman aikana julkaistut keskeiset tiedotteet, blogit ym. kirjoitukset. Katson tärkeänä tutkimuksen toistettavuuden kannalta, että ne ovat pysyvästi tässä mukana.

<p>Tiedote (25.5.2020) (Lähde OM 2020a)</p> <p>Oikeusministeriö kutsuu mukaan uuden kansalliskielistrategian valmistelutyöhön</p> <p>Oikeusministeriössä on käynnistetty uuden kansalliskielistrategian valmistelutyö. Strategian avulla on tarkoitus turvata kaikkien oikeus saada palvelua suomeksi ja ruotsiksi sekä löytää ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin.</p> <p>Kansalliskielistrategia valmistellaan avoimesti ja vuorovaikutteisesti yhdessä sidosryhmien kanssa. Valmistelussa hyödynnetään dialogista verkkoalustaa, jonka avulla kerätään näkemyksiä niistä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy. Oikeusministeriö kutsuu asiantuntijat, sidosryhmät ja kansalaiset pohtimaan, miltä suomen ja ruotsin kielten tulevaisuus Suomessa näyttää.</p> <p>Kansalliskielistrategia vastaa huoleen kansalliskielten asemasta muuttuvassa kieliympäristössä. Suomen kielen käyttöala on kaventunut etenkin tieteesä ja elinkeinoelämässä. Myös ruotsinkielentaitoisen työvoiman saatavuuden varmistaminen ja digitalisaation vaikutus kielellisten oikeuksien toteutumiseen ovat hankkeen ydinkysymyksiä.</p> <p>- Yksi Suomen rikkauksista on maamme kaksikielisyys. Äidinkielemme on meille jokaiselle tärkeä perusoikeus, joka on osa identiteettiämme ja kulttuuriamme. Jokaisella suomalaisella tulee myös olla mahdollisuus vaikuttaa vallitseviin kieliolosuhteisiin, oikeusministeri Anna-Maja Henriksson sanoo.</p> <p>- Kielellisten oikeuksien toteutumisella tähdätään viime kädessä perusoikeuksien toteutumiseen. Meidän jokaisen on voitava osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja saada julkisia palveluja molemmilla kansalliskielillä myös tulevaisuudessa. Tämän vuoksi on tärkeää saada mukaan sekä suomen- että ruotsinkieliset kansalliskielistrategian valmistelutyöhön.</p> <p>Suomen viralliset kielet, eli kansalliskielet, ovat suomi ja ruotsi. Kansalliskielistrategia on osa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaa.</p>	<p>Justitieministeriet välkomnar alla med i beredningen av den nya nationalspråksstrategin</p> <p>Justitieministeriet har inlett beredningen av en ny nationalspråksstrategi. Målet för strategin är att garantera vars och ens rätt att få service på finska och svenska och hitta lösningar på de utmaningar som finns i tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.</p> <p>Nationalspråksstrategin bereds öppet och i växelverkan med olika intressegrupper. Vid beredningen används en digital webbplattform för att samla in åsikter om de utmaningar som finns i användningen av finska och svenska i vardagen. Justitieministeriet bjuder in sakkunniga, intressentgrupper och medborgare att diskutera hur framtiden för finskan och svenskan i Finland ser ut.</p> <p>Nationalspråksstrategin är ett svar på oron över nationalspråkens ställning i en föränderlig språkmiljö. Användningsområdet för det finska språket har minskat särskilt inom vetenskapen och näringslivet. Andra centrala frågor som utreds under projektet är hur tillgången till svenskspråkig arbetskraft ska säkerställas och hur digitaliseringen inverkar på hur de språkliga rättigheterna kan tillgodoses.</p> <p>- Tvåspråkighet är en av Finlands rikedomar. Vårt modersmål är en viktig grundläggande rättighet för oss alla. Det är en del av vår identitet och kultur. Varje finländare ska ha möjlighet att påverka de rådande språkförhållandena, säger justitieminister Anna-Maja Henriksson.</p> <p>- I tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna är det i sista hand fråga om att tillgodose vars och ens grundläggande rättigheter. Vi måste alla kunna delta i samhällslig verksamhet och få offentlig service på båda nationalspråken även i framtiden. Därför är det viktigt att både finsk- och svenskspråkiga deltar i beredningen av nationalspråksstrategin.</p> <p>Finlands officiella språk, dvs. nationalspråk, är finska och svenska. Nationalspråksstrategin är en del av regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marin.</p>
<p>Blogiposti (25.6.2020) (Lähde Kiiskinen 2020)</p> <p>Uuden kansalliskielistrategian valmistelu käyntiin vauhdilla (Anna Kiiskinen)</p> <p>Oikeusministeriössä on käynnissä pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmaan sisältyvä uuden kansalliskielistrategian valmistelu. Strategian avulla on tarkoitus turvata Suomen kansalliskielten, eli suomen ja</p>	<p>Beredningen av en ny nationalspråksstrategi har startat med besked (Anna Kiiskinen)</p> <p>Vid justitieministeriet pågår beredningen av en ny nationalspråksstrategi i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering. Syftet med strategin är att trygga finskans</p>

ruotsin asema. Käytännössä turvataan esimerkiksi yhtäläiset oikeudet saada palvelua sekä suomeksi että ruotsiksi ja pyritään löytämään ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin.

Uusi kansalliskielistrategia on osa hallitusohjelman kielipoliittisia uudistuksia (<https://oikeusministerio.fi/-kielipoliittiset-uudistukset>), joihin kuuluu myös hallituksen kielipoliittinen ohjelma ja kieli-ilmapiirin parantamiseen tähtäävä hanke.

Strategiatyön ytimessä on haasteiden tunnistaminen ja tehokkaiden toimenpiteiden kehittäminen kielellisten oikeuksien turvaamiseksi. Apuna strategiatyössä on dialoginen verkkoalusta, johon kerätään näkemyksiä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy. Verkkoavoriihen kautta niin viranomaiset, asiantuntijat, sidosryhmät kuin kansalaisetkin ovat voineet pohtia, miltä suomen ja ruotsin kielten tulevaisuus Suomessa näyttää. Verkkoavoriihessä esiin tulleet aiheet otetaan mukaan strategian jatkovalmisteluun.

Verkkoavoriihen antia tähän mennessä

Verkkoavoriihi avattiin 25.5. ja siihen on 24.6. mennessä osallistunut noin 1200 henkilöä. Tähänastisista vastauksista nousee esiin kolme pääasiallista teemaa.

Ensimmäinen teema koskee palveluiden saatavuutta omalla kielellä. Erityisesti sosiaali- ja terveystieteiden palveluiden saatavuus omalla kielellä koetaan tärkeäksi, mutta myös muu asiointi viranomaisen kanssa tulisi olla mahdollista omalla kielellä. Digitalisaatio voi tukea kielellistä saavutettavuutta, mutta siihen liittyy myös haasteita, jos digipalveluilla pyritään liikaa korvaamaan henkilökohtaista kontaktia.

Toinen verkkoavoriihessä esiin noussut teema koskee kunnioitusta, asenteita ja yhteistyötä kieliryhmien välillä. Verkkoavoriihen selkeä viesti on, että tarvitaan lisää yhteistyötä ja vähemmän kielirajoja. Keskustelussa peräänkuulutetaan positiivista asennetta, jotta kaikki uskaltaisivat puhua myös toista kansalliskieltä

Kolmas teema liittyy huoleen kansalliskielten käyttöalan kaventumisesta. Erityisesti koulutuksen, tutkimuksen ja elinkeinoelämän kielenä molempien kansalliskielten asema herättää huolta englannin kielen vahvistuneen aseman johdosta.

Verkkoavoriihestä on saatu myös monia positiivisia ehdotuksia uuteen kansalliskielistrategiaan. Moni kokee tärkeäksi asenteiden ja kulttuurin muutoksen: molempien kansalliskielten käyttö yhdessä ja erikseen tulisi olla luontevaa, eikä valintaa käyttää jompaakumpaa eri tilanteissa tulisi katsoa pahalla. Uudessa strategiassa tulisi kannustaa kieliryhmien väliseen vuorovaikutukseen nuoresta iästä lähtien ja raja-aitoja tulisi purkaa kotikielensä ruotsia ja suomea puhuvien väliltä.

Vielä mahdollisuus osallistua verkkoavoriiheeseen

Verkkoavoriihi on auki kesäkuun loppuun saakka ja siihen voi osallistua täällä

och svenskans ställning som nationalspråk i Finland. I praktiken innebär detta till exempel att man tryggar lika rättigheter att få service på både finska och svenska och att man söker lösningar på utmaningarna i tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna.

Den nya nationalspråksstrategin är en del av regeringsprogrammets språkpolitiska reformer, till vilka också hör regeringens språkpolitiska program och ett projekt för att förbättra språklimatet.

Kärnan i strategiarbetet är att identifiera utmaningar och att utveckla effektiva åtgärder för att trygga de språkliga rättigheterna. Som hjälp i strategiarbetet finns en dialogplattform på webben där man samlar synpunkter på de utmaningar som påträffats i användningen av finska och svenska i vardagen. Den virtuella idéstormen är öppen för myndigheter, sakkunniga, intressentgrupper och medborgare som vill fundera på framtiden för finskan och svenskan i Finland. De teman som lyfts fram i den virtuella idéstormen tas med i den fortsatta beredningen av strategin.

Idéer och uppslag i den virtuella idéstormen

Den virtuella idéstormen öppnades den 25 maj och fram till den 24 juni har cirka 1 200 personer deltagit i den. Hittills har tre huvudteman lyfts fram i svaren.

Det första temat handlar om tillgången till tjänster på det egna språket. I synnerhet tillgången till social- och hälso-tjänster på det egna språket upplevs som viktigt, men också andra kontakter med myndigheterna bör vara möjliga på det egna språket. Digitaliseringen kan stödja den språkliga tillgängligheten, men den innebär också utmaningar, om de digitala tjänsterna ersätter en för stor del av den personliga kontakten.

Ett annat tema som lyfts fram i idéstormen på webben är respekt, attityder och samarbete mellan språkgrupperna. Ett tydligt budskap från idéstormen är att det behövs mer samarbete och färre språkgränser. I diskussionen efterlyses en positiv attityd för att alla ska våga tala också det andra nationalspråket.

Det tredje temat handlar om oron över att användningsområdet för nationalspråken krymper. I synnerhet inom utbildning, forskning och näringsliv väcker bägge nationalspråkens ställning oro på grund av att engelskan fått allt starkare fotfäste.

Idéstormen på webben har också gett många värdefulla förslag till den nya nationalspråksstrategin. Många tycker att det är viktigt att förändra attityderna och kulturen: det bör vara naturligt att använda båda nationalspråken tillsammans och var för sig, och det ska vara okej att välja att använda någondera av dem i olika situationer. I den nya strategin bör man uppmuntra växelverkan mellan språkgrupperna ända från unga år och avveckla skrankorna mellan dem som talar svenska och finska som hemspråk.

(www.strategydialog.com/afa7a319-0da8-410b-9f15-374028ba0499).

Seminaaritulaisuus verkossa

Oikeusministeriö järjesti 16.6. seminaaritulaisuuden, jossa pohdittiin uuden kansalliskielistrategian sisältöä mm. verkkoavoriikissä esiin tulleiden mielipiteiden ja ideoiden perusteella. Seminaarin avasi oikeusministeri Anna-Maja Henriksson, joka puheenvuorossaan korosti, että voimme olla ylpeitä suomalaisesta kulttuurista ja identiteetistä ja Suomessa puhutuista kielistä. Ministeri Henriksson piti tärkeänä, että kansalliskieliamme ei aseteta strategiaprosessissa vastakkain, vaan että uuden kansalliskielistrategian laatimisessa hyödynnetään Suomen pitkää historiaa ja kokemusta kielten rinnakkaiselosta.

Seminaarin pienryhmätyöskentelyn tuloksena saatiin yli 100 uutta ehdotusta strategian jatkovalmisteluun.

Työ jatkuu syksyllä

Koronaepidemiasta johtuen strategiaprosessin suunnitelmat ja aikataulut ovat muuttuneet alkuperäisestä. Koska fyysisiä tapaamisia ei voitu järjestää, verkkoavoriikistä tuli yhä tärkeämpi väline ajatusten ja mielipiteiden keräämiseksi. Koronasta johtuen myös seminaari 16.6. järjestettiin verkkotilaisuutena.

Syksyllä on tarkoitus jatkaa strategian valmistelua järjestämällä alueellisia tai temaattisia tilaisuuksia sekä strategisia dialogeja sidosryhmien kanssa. Myös näissä tilaisuuksissa hyödynnetään verkkoavoriikistä saatuja vastauksia ja ideoita. Koronatilanteesta riippuen ministeriöllä on valmius siirtää nämä tilaisuudet verkkoon.

Den virtuella idéstormen är fortfarande öppen

Den virtuella idéstormen är öppen till slutet av juni och man kan delta i den här.

Digitalt seminarium

Justitieministeriet ordnade den 16 juni ett seminarium där man diskuterade innehållet i den nya nationalspråksstrategin bl.a. utifrån åsikter och idéer som framkommit i den virtuella idéstormen. Seminariet öppnades av justitieminister Anna-Maja Henriksson, som i sitt anförande betonade att vi kan vara stolta över den finländska kulturen och identiteten och över de språk som talas i Finland. Minister Henriksson ansåg det vara viktigt att våra nationalspråk inte ställs mot varandra i strategiprocesen, utan att man vid utarbetandet av den nya nationalspråksstrategin utnyttjar Finlands långa historia och erfarenhet av språkens samexistens.

Seminariets arbete i smågrupper resulterade i över 100 nya förslag för den fortsatta beredningen av strategin.

Arbetet fortsätter på hösten

På grund av coronaepidemin har strategiprocesens planer och tidschema ändrats. Eftersom fysiska möten inte har kunnat ordnas blev idéstormen på webben ett allt viktigare verktyg för att samla in tankar och åsikter. På grund av coronabrottet ordnades också seminariet den 16 juni på webben.

Det är meningen att beredningen av strategin ska fortsätta på hösten med regionala eller tematiska tillställningar samt strategiska dialoger med intressentgrupper. Också vid dessa utnyttjas svaren och idéerna från den virtuella idéstormen. Beroende på hur coronasituationen utvecklas har ministeriet beredskap att vid behov överföra tillställningarna till nätet.

OM:n sivu (Lähde OM 2021b)

<https://oikeusministerio.fi/kielipoliittiset-uudistukset>

Kielipoliittiset uudistukset

Kielipoliittisten uudistusten tavoitteena on edistää kielellisten oikeuksien toteutumista ja kielten elinvoimaisuutta Suomessa. Uudistusten kokonaisuus koostuu uudistetusta kansalliskielistrategiasta, kieli-ilmapäiriin parantamiseen tähtäävästä hankkeesta sekä hallituksen kielipoliittisesta ohjelmasta.

Kansalliskielistrategia vastaa huoleen kansalliskielten asemasta muuttuvassa kieliympäristössä. Työn tavoitteena on turvata kaikkien oikeus saada palvelua suomeksi ja ruotsiksi sekä löytää ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin. Suomen kielen käyttöala on kaventunut etenkin tieteesä ja elinkeinoelämässä. Myös ruotsinkielentaitoisen työvoiman saatavuuden varmistaminen ja digitalisaation

Språkpolitiska reformerna

Syftet med de språkpolitiska reformerna är att främja tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna och de olika språkens livskraft i Finland. Helheten av reformerna består av den uppdaterade nationalspråksstrategin, ett projekt för att förbättra språkklimatet och av regeringens språkpolitiska program.

Nationalspråksstrategin är ett svar på oron över nationalspråkens ställning i en föränderlig språkmiljö. Målet för arbetet är att garantera rättigheten att få service på finska och svenska och att hitta lösningar till hur man bättre skulle kunna tillgodose de språkliga rättigheterna. Domänerna för det finska språket har minskat särskilt inom vetenskapen och näringslivet. Andra centrala frågor

<p>vaikutus kielellisten oikeuksien toteutumiseen ovat hankkeen ydinkysymyksiä.</p> <p>Strategiatyön valmisteluun on kutsuttu mukaan asiantuntijoita, sidosryhmiä ja kansalaisia. Valmistelussa on hyödynnetty dialogista verkkoalustaa, jonka avulla kerätiin näkemyksiä niistä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy. Kuulemismuotoina käytetään myös seminaareja ja strategisia dialogeja eri kohderyhmille.</p> <p>Kieli-ilmapiirihankkeen tavoitteena on luoda edellytyksiä positiiviselle kieli-ilmapiirille, luoda yhteenkuuluvuutta ja voimaannuttaa eri kielten puhujia painottamalla kielen merkitystä ja tekemällä kielet näkyviksi. Hankkeessa luodaan yhteistyötä eri toimijoiden kesken. Työtä toteutetaan vaikuttamalla asenteisiin, lisäämällä viranomaisten ja lasten sekä nuorten tietoisuutta kielellisistä oikeuksista ja kieliryhmistä sekä lisäämällä kieliryhmien välisiä kohtaamisia.</p> <p>Oikeusministeriö toteutti marras-joulukuussa 2020 kampanjan Suomessa koetun kieli-ilmapiirin parantamiseksi. Oma kieli -kampanjalla haluttiin muuttaa eri kielten puhumiseen liittyviä asenteita positiivisemmiksi. Kampanja näkyi ja kuului mm. sosiaalisessa mediassa, kouluissa, oppilaitoksissa ja työyhteisöissä ympäri Suomen.</p> <p>Kielipoliittisen ohjelman tavoitteena on vastata eri kieliä koskeviin haasteisiin, kuten kielten elinvoimaisuus, kielellisten oikeuksien toteutuminen ja kielten käyttömahdollisuudet. Ensimmäistä kertaa toteutettavassa ohjelmassa käsitellään erityisesti saamen kieliä, viittomakieliä, romanikieltä ja karjalan kieltä.</p> <p>Kielelliset oikeudet ovat perusoikeuksia, joiden toteutuminen on edellytys muiden oikeuksien toteutumiselle. Julkisen vallan on huolehdittava sekä suomen- että ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.</p>	<p>som utreds i projektet är hur tillgången till svenskspråkig arbetskraft ska säkerställas och hur digitaliseringen inverkar på hur de språkliga rättigheterna kan tillgodoses.</p> <p>Man har bjudit in sakkunniga, intressegrupper och medborgare att delta i planeringen av det strategiska arbetet. Vid projektberedningen utnyttjade man en digital webbplattform för att samla in åsikter om de utmaningar som hänför sig till användningen av finska och svenska i vardagen. Hörandet av intressenterna ordnas genom seminarier och strategiskt riktade dialoger med olika målgrupper.</p> <p>Språkklimatsprojektet syftar till att skapa förutsättningar för ett positivt språkklimat och skapa samhörighet samt stärka de olika språkgruppernas egenmakt genom att uppmärksamma språkens betydelse och öka språkens synlighet. Projektet syftar till ett ökat samarbete mellan de olika aktörerna. Arbetet går ut på att påverka attityderna, öka medvetenheten om de språkliga rättigheterna och de olika språkgrupperna hos myndigheter och barn och unga samt att öka möjligheterna för de olika språkgrupperna att mötas.</p> <p>I november-december 2020 genomförde justitieministeriet en kampanj för att förbättra språkklimatet i Finland.</p> <p>Syftet med kampanjen ”Eget språk” var att påverka attityderna till att tala olika språk till det positiva. Kampanjen syntes och hördes i sociala medier, skolor, läroanstalter och arbetsgemenskaper runt om i Finland.</p> <p>Det språkpolitiska programmet syftar till att bemöta de utmaningar som de olika språken står inför, som till exempel språkens livskraft och tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna samt möjligheterna att använda de olika språken. Programmet är det första i sitt slag och gäller särskilt frågor som berör de samiska språken, teckenspråken, romani och karelska.</p> <p>De språkliga rättigheterna hör till de grundläggande rättigheterna och tillgodoseendet av dem är en förutsättning för att andra rättigheter ska förverkligas. Det allmänna har en skyldighet att tillgodose landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov enligt lika grunder.</p>
<p>Tiedote (6.4.2021) (Lähde OM 2021a)</p> <p>Ohjausryhmä käsitteli uuden kansalliskielistrategian suuntaviivoja</p> <p>Uuden kansalliskielistrategian ohjausryhmä kokoontui tänään ensimmäistä kertaa. Kokouksessa ohjausryhmä sai katsauksen strategian valmisteluun ja keskusteli strategian suuntaviivoista. Strategian tarkoituksena on turvata kaikkien oikeus saada palvelua kansalliskielillä sekä parantaa kieli-ilmapiiriä.</p> <p>Kokouksessa esiteltiin ja hyväksyttiin kansalliskielistrategian ehdotetut suuntaviivat, jotka on</p>	<p>Styrgrupp behandlade riktlinjerna för den nya nationalspråksstrategin</p> <p>Styrgruppen för den nya nationalspråksstrategin sammanträdde i dag för första gången. Styrgruppen fick en översikt över beredningen av strategin och diskuterade riktlinjerna för strategin. Syftet med strategin är att trygga vars och ens rätt till service på nationalspråken och att förbättra språkklimatet.</p> <p>Vid mötet presenterades och godkändes de föreslagna riktlinjerna för nationalspråksstrategin. Riktlinjerna</p>

<p>työstetty osallistavan valmisteluprosessin pohjalta. Valmisteluprosessissa kuultiin vuoden 2020 aikana laajasti eri alojen asiantuntijoita, sidosryhmiä ja kansalaisia. Ehdotetut suuntaviivat ovat: oikeus palveluihin omalla kielellä, kansalliskielten aseman turvaaminen sekä elävä kaksikielisyys. Lisäksi pohditaan keinoja edesauttaa maahanmuuttajien pääsyä kieliyhteisön jäseniksi.</p> <p>Kansalliskielistrategia vastaa huoleen kansalliskielten asemasta muuttuvassa kieliympäristössä. Työn tavoitteena on turvata kaikkien oikeus saada palvelua suomeksi ja ruotsiksi sekä löytää ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin.</p> <p>Kansalliskielistrategia on osa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaa.</p> <p>Kansalliskielistrategian ohjausryhmä asetettiin 14.1.–2021, ja sen toimikausi jatkuu vuoden 2021 loppuun. Uusi kansalliskielistrategia on tarkoitus hyväksyä hallituksen periaatepäätöksensä.</p> <p>Ohjausryhmän puheenjohtajana toimii pääministeri Sanna Marin ja ensimmäinen varapuheenjohtaja on oikeusministeri Anna-Maja Henriksson. Ohjausryhmän jäsenet ovat valtioneuvoston jäseniä, ja kaikki hallituspuolueet ovat edustettuina ryhmässä. Ohjausryhmän työhön osallistuu myös pysyviä asiantuntijoita, joilla on kokemusta kielikysymyksistä yhteiskunnan eri aloilta.</p>	<p>har utarbetats utifrån en inkluderande beredningsprocess. Under 2020 hördes inom ramen för beredningsprocessen experter inom olika områden, intressegrupper och medborgare på bred front. De föreslagna riktlinjerna är rätten till service på det egna språket, tryggheten av nationalspråkens ställning samt en levande tvåspråkighet. Dessutom ska olika sätt att hjälpa invandrare att bli medlemmar i språkgemenskapen begrundas.</p> <p>Nationalspråksstrategin är ett svar på oron över nationalspråkens ställning i en föränderlig språkmiljö. Målet för arbetet är att trygga vars och ens rätt att få service på finska och svenska och att hitta lösningar på utmaningar som har att göra med tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna. Nationalspråksstrategin ingår i regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering.</p> <p>Styrgruppen för nationalspråkstrategin tillsattes den 14 januari 2021, och gruppens mandatperiod löper fram till utgången av 2021. Avsikten är att den nya nationalspråksstrategin ska godkännas i form av regeringens principbeslut.</p> <p>Styrgruppens ordförande är statsminister Sanna Marin och gruppens första vice ordförande är justitieminister Anna-Maja Henriksson. Styrgruppens medlemmar är medlemmar av statsrådet, och alla regeringspartier är representerade i gruppen. I styrgruppens arbete deltar också permanenta sakkunniga med erfarenhet av språkfrågor inom olika samhällsområden.</p>
<p>Kutsu alkuseminaariin (29.5.2020) (Lähde OM 2020c)</p> <p>Oikeusministeriössä on käynnistetty uuden kansalliskielistrategian valmistelutyö. Strategian avulla on tarkoitus turvata suomen ja ruotsin kielen elinvoimaisuus myös tulevaisuudessa sekä löytää ratkaisuja kielellisten oikeuksien toteutumisen haasteisiin.</p> <p>Strategian valmistelussa hyödynnetään dialogista verkkoalustaa (verkkoavoriihi), jonka avulla kerätään näkemyksiä niistä haasteista, joita suomen ja ruotsin käyttöön arkielämässä liittyy. Verkkoavoriiehen voi osallistua täällä: http://www.fountainpark.fi/kansalliskielistrategia</p> <p>Kansalliskielistrategian valmistelusta ja verkkoavoriiehen tuloksista järjestetään seminaarituloisuus verkossa tiistaina 16.6.2020 klo 13–16. Seminaari on kaksikielinen.</p> <p>Tilaisuuden alustava ohjelma: Klo 13.00 Tilaisuuden avaus, oikeusministeri Anna-Maja Henriksson Kansalliskielistrategian valmistelu Verkkoavoriiehen tulosten esittely ja osallistamisprosessin läpikäynti Klo 14.00 Työskentelyä pienryhmissä Klo 15.15 Pienryhmätyöskentelyn purku ja keskustelun koonti Klo 16.00 Tilaisuus päättyy</p>	<p>(jatkuu)</p> <p>Kansalliskielet ry Kieliasian neuvottelukunta 2016-2020 Kielikoulutuspolitiikan verkosto Kielilähettiläät Koneen säätio Kotimaisten kielten keskus (Kotus) Kotus, ruotsin kielen lautakunta Kotus, suomen kielen lautakunta Lapin yliopisto Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto Lapsiasiavaltuutettu Liike nyt Lättiläst center Oikeuskanslerinvirasto Oulun yliopisto Perussuomalaiset Saamelaiskäräjät Selkokeskus Suomalaisuuden liitto Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto SAKKI ry Suomen Keskusta Suomen kieltenopettajien liitto SUKOL ry Suomen kotikielen seura Suomen Kristillisdemokraatit Suomen kulttuurirahasto Suomen Lukiolaisten Liitto Suomen Nuorisoyhteistyö Allianssi ry Suomen opiskelijakuntien liitto – SAMOK ry</p>

<p>Oikeusministeriön kumppanina seminaarin käytännön järjestelyissä ja fasilitoinnissa toimii Fountain Park Oy. Pyydämme ilmoittautumaan keskiviikkoon 10.6.2020 klo 16 mennessä seuraavan linkin kautta: https://link.webpolsurveys.com/S/5BD909AD8BDCD650. Seminaarin osallistujamäärä on rajoitettu. Seminaariin ilmoittautuneille lähetetään seminaariaineisto sekä ohjeet virtuaalisesta osallistumisesta perjantaina 12.6.2020.</p> <p>Jakelu:</p> <p>Aalto yliopisto Ajatushautomo Agenda Ajatushautomo Magma Eduskunnan oikeusasiamiehen toimisto Eduskunnan perustuslakivaliokunta Eduskunnan ruotsin kielen toimisto Elinkeinoelämän keskusliitto FDUV Finlands svenska lärarförbund Finlands Svenska Publicistförbund rf Finlands Svenska Skolungdomsförbund Folktinget Förbundsarenan Hanasaaren kulttuurikeskus Helsingin yliopisto Hem och skola Ihmisoikeuskeskus Ihmisoikeusliitto Itä-Suomen yliopisto Julkisen sanan neuvosto Jyväskylän yliopisto Kansallinen Kokoomus (jatkuu)</p>	<p>Suomen ruotsalainen kansanpuolue Suomen ruotsinopettajat ry Suomen Sosialidemokraattinen Puolue Svenska bildningsförbundet Svenska folkskolans vänner Svenska Handelshögskolan Svenska kulturfonden Svenska litteratursällskapet Svenska modersmåsläraryöreningen i Finland rf Svenska nu –verkosto Svenska pensionärsförbundet rf Svenska Studerandes Intresseförening r.f. Sydkustens landskapsförbund Taideyliopisto Tampereen yliopisto Tasa-arvovaltuutettu Turun yliopisto Vaasan yliopisto Valtioneuvoston kansalliskieliverkosto Valtioneuvoston ruotsin kielen lautakunta Vasemmistoliitto Vihreä liitto Yhdenvertaisuusvaltuutettu Yrkeshögskolan Arcada Åbo akademi Ålands lagting Ålands landskapsregering Ålandskontoret i Helsingfors Äidinkielen opettajain liitto</p>
---	--